De briefwisseling Vosmaer-Perk

Carel Vosmaer

Editie Garmt Stuiveling

bron
Carel Vosmaer, *De briefwisseling Vosmaer-Perk* (ed. Garmt Stuiveling). Van Holkema & Warendorf, Amsterdam 1938

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/vosm001gstu01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

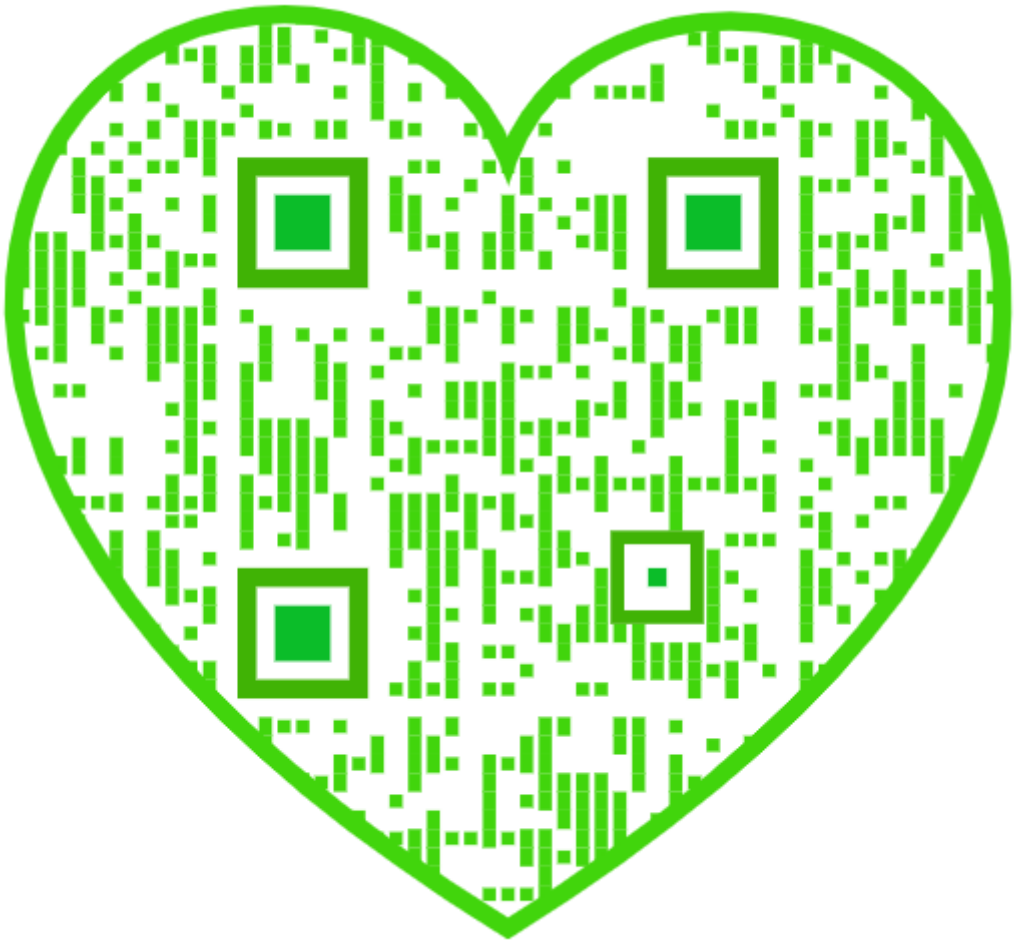

Aan J. Greshoff

Vosmaer en zijn jongere tijdgenoten

De jaren 1860-1880 vormen in onze literatuur een bekend slecht tijdvak, al zou het juister zijn te spreken van slecht bekend. Want behalve Multatuli, die men nog of weer, Busken Huet die men niet meer of nog niet weer, en Potgieter die men niet leest, en misschien buiten de hoofdaktecursussen ook zelden las, bestaat de kennis van de genoemde periode gemeenlijk uit enkele namen. De beweging van '80 heeft haar schaduwen niet vóoruit geworpen maar achteruit, en wel zó dicht, dat de oudere tijdgenoten der Tachtigers schuilgaan in een haast ondoordringbare duisternis. Met een geringe uitzondering zijn zij vergeten, terecht of ten onrechte; waarschijnlijk beide tegelijk. Want de mogelijkheid bestaat, dat hun scheppingen terècht de aandacht en bewondering, hun ten deel gevallen bij hun verschijning, hebben verloren voor de tateren door een te beperkte artistieke waarde. Ten onrechte echter, dan nòg, heeft de literatuur-geschiedenis het oordeel der aesthetische kritiek overgenomen als eindpunt, in plaats van als aanvangspunt. De wetenschap kan zich niet straffeloos permitteren een tijdvak, hoe armelijk dan ook, buiten haar veld van onderzoek te sluiten, en de handvol dissertaties - proefschriften en dus maar zelden meesterschriften! - vullen hier het systematische tekort niet aan. Voor de wetenschappelijke onderzoeker behoren de woorden ‘belangrijk’ en ‘onbelangrijk’ termen te zijn met een principieel àndere inhoud dan voor de genietende lezer. Het is immers, om een voorbeeld te noemen, geenszins ondenkbaar, dat juist de onbelangrijkste perioden onzer literatuur ons de belangrijkste gegevens zullen verschaffen voor de bestudering der samenhangen tussen kunst en maatschappij. Het genie neemt in iedere reeks de positie in van uitzondering; derhalve kan de wetmatigheid van alle sociale verschijnselen, ook van die, welke men te vaak als niet-sociaal en niet-wetmatig beschouwt: de artistieke, slechts bewezen worden door de gegevens van de talrijke groep, die zich dichter bij het gemiddelde bevindt: ergo de ‘bescheiden talenten’.

Maar er is meer. De latere beschouwers zijn slechts bij uitzondering in staat, een tijdperk los te zien van wat toen nog onbekende

toekomst was, doch thans een bekend verleden is geworden. Voor het oog van de meeste historici verrast het beeld van Frankrijk-in-1780 als een staat, waarin de grote omwenteling reeds ten duidelijkste haar kenmerken toonde: een land in verwachting van de revolutie. Men ziet de stenen van de Bastille reeds losgewrikt, men hoort het bloeddorstig volksgegrom van tien jaar later opklinken door het straatgejuich van tien jaar tevoor; en laat men niet koning Lodewijk regeren met de dood in het hart, ja eigenlijk al half onthoofd? Nauwelijks anders bekijken de meeste letterkundigen de Nederlandse literatuur van een eeuw daarna: voor hen zijn de jaren van 1875 tot 1885 enkel curieus wegens de 'voorlopers' van de Nieuwe Gids. Zij ruiken de nabijheid van dit tijdschrift reeds een decennium vóor zijn ontstaan, en schudden misprijzend het hoofd over de kortzichtigheid der toenmalige critici en maandwerkredacteuren, die zelfs na de eerste afleveringen niet wilden begrijpen, dat dìt de heersende dichtkunst werd. In plaats van verwonderd te zijn en verheugd, dat althans ènkele der oudere literatoren tot op zekere hoogte de betekenis van het werk der jongeren hebben ingezien en erkend, nemen zij het die lang-gestorvenen haast nóg kwalijk, dat zij niet allemaal onmiddellijk en ten volle met dat inzicht en die erkenning hebben gereed gestaan. -

Eigenlijk moest men de literaire ontwikkeling van iedere periode zo niet uitsluitend, dan toch voornamelijk, bestuderen uit het essayistische en critische werk der tijdgenoten. Hun oordeel moge over de artistieke waarden wellicht soms minder juist zijn, omdat het hun niet mogelijk was de afstand te nemen, die voor een objectieve critiek vereist wordt, terwijl ook het gemeenschappelijk deelhebben aan eenzelfde 'tijdgeest' verschuivingen met zich brengt, welke door lateren moeten worden gecorrigeerd - daar staat tegenover dat zij, en zij alleen, over de literaire gebeurtenissen in hun opvolging, hun verband of tegenstelling, en hun weerklank, ons inlichtingen verstrekken, waarvan de betekenis voor een zuiver reconstrueren der feitelijke samenhangen nauwelijks te hoog kan worden aangeslagen. Zoals het voor een juist en grondig begrip van de Nieuwe-Gids-beweging noodzakelijk is om niet de latere verzamelwerken maar de authentieke afleveringen te lezen, gehéél, en geheel in de orde van verschijning, zo is het onmogelijk de twintig jaren vóor de Nieuwe Gids anders te leren kennen dan door een stelselmatige lectuur der toenmalige tijdschriften: de Gids, Nederland, de Dietsche Warande, de Nederlandsche Spectator, de Tijdspiegel, de Banier, Astrea en nog enkele meer. Ik vrees, dat er geen vijf literair-historici te vinden zijn, die gepoogd hebben dit experiment ook maar ten dele te volbrengen: de afle-

veringen der verschillende periodieken dóor te nemen met nauwkeurig behoud der chronologie, zodat men langzaamaan van maand tot maand het inderdaad tamelijk gelijkmatige panorama voorbij ziet schuiven. Zó alleen benadert men enigermate de werkelijkheid; want het is gevaarlijk, in de hoogste graad, om aan historische gebeurtenissen een soort terugwerkende kracht te verlenen. Louter een beeldspraak is het, en een wel zeer ònloutere beeldspraak, wanneer men ouderen classificeert met termen, welke aan jongeren zijn ontleend. Wie koers zet naar de waarheid, doet verstandig zulk een onbetrouwbaar kompas over boord te werpen, eer men onverhoeds in ondiep water vast raakt. Te veel verkenningstochten reeds vonden op deze zandbanken hun troosteloos einde. Een schip op het strand is een baken in zee.

Midden in zijn proefschrift over Vosmaer, dat hier en daar meer een schotschrift gelijkt, plaatst J.P. Boijens een bewering, die des te merkwaardiger is, omdat hij de schamperheden van geheel zijn verdere werk er door ontkracht. Hij schrijft:

'Wellicht heeft geen der Nederlandse litteratoren in het decennium 1876-1886 een groter en beslissender invloed op het opgroeiend geslacht van schrijvers en schrijfsters uitgeoefend dan Carel Vosmaer. Deze zin is absoluut niet hyperbolies, hij konstateert enkel maar een feit.'[1)]

Had de auteur deze stelling als inzet en grondslag genomen van zijn studie, en door verscheidene feiten deze bewering bewezen, nauwgezet naspeurend wáar die invloed gunstig, wáar schadelijk had gewerkt, beoordelend in hoeverre hij ontstond uit blijvende waarden, in hoeverre uit voorbijgaande overschatting - zijn boek zou geen oppervlakkige beschouwing van een persoon, doch een diepgaande ontleding van een tijdvak hebben gegeven. Want de paar bladzijden fragmentarische citaten, die op de aangehaalde uitspraak volgen, zijn, hoewel zij tot het leesbaarste van dit werk behoren, minder een bewijs dan een illustratie, omdat zij minder de oorzaak, dan wel het gevolg aanduiden van Vosmaers bijzondere positie. Zo ligt dus de stelling nog ongestaafd vóor ons, en onbeantwoord bleef de vraag: Hoe was het mogelijk, dat Carel Vosmaer, die thans algemeen voor een kunstenaar en criticus van beperkt talent wordt gehouden, inderdaad tussen 1875 en 1885 op de Nederlandse literatuur een invloed heeft uitgeoefend, waarbij vergeleken al de anderen het afleggen?

De verklaring moet bestaan uit twee afzonderlijke beschouwingen, die geen van beide de pretentie van volledigheid willen hebben, maar ook deze volledigheid niet kùnnen bezitten bij de geringe

1) J.P. Boijens 'Mr. Carel Vosmaer', Helmond 1931; pag. 122.

omvang van het gepubliceerde archiefmateriaal, naast de ontzagwekkende hoeveelheid van het nog ongepubliceerde. Twee beschouwingen, omdat het enerzijds de omstandigheden waren, anderzijds echter z'n karaktereigenschappen en artistieke opvattingen, die Vosmaer de belangrijke positie deden verwerven, waarin hij zich gedurende tien jaar onbestreden kon handhaven.

Toen Potgieter in 1875 stierf, was er onder zijn jongere tijdgenoten niemand die zijn erfenis aanvaarden kon; niemand, die in staat zou wezen, zijn opengevallen plaats gelijkwaardig te bezetten. Bakhuizen van den Brink, trouwens maar twee jaar later geboren dan hij, was hem reeds tien jaren eerder voorgegaan in de dood. Multatuli, twaalf jaar zijn jongere, zou in het bezit zijn geweest van alle gaven om het middelpunt te worden van het literaire leven. Maar deze had, vijf jaren terug, na een periode van arbeid en steeds bedrogen verwachtingen in Nederland, zich teleurgesteld en verbitterd in Wiesbaden gevestigd als een vrijwillige balling, en bemoeide zich met de vaderlandse letterkunde niet anders, dan door er bijwijlen het uitzonderlijke geschenk aan toe te voegen van een volgende aflevering zijner Ideën. Trouwens, niets lag hem verder, dan voornamelijk letterkundige te willen zijn!

Busken Huet, Potgieters jonge vriend, nu zelf bijna een vijftiger, had indertijd Nederland verlaten voor Indië en zou in het komende jaar, 1876, Indië verlaten om Parijs te kiezen als woonplaats voor zijn restérende leven: vrijwillige balling ook hij. Van daar uit schreef hij zijn even goed gedocumenteerde als geformuleerde beoordelingen, critisch getoetst aan cosmopolitische normen, stilistisch doordrenkt met de esprit van zijn nieuwe vaderland. Zij vormden op een breder front dan alleen de letterkunde een voortdurende aanval, waartegen men hier niet gewapend was; een aanval dus ook, die hier hoogstens weerzin, geen weerstand opwekte, zodat voorlopig het effect gering zo niet geheel afwezig bleef. Niet iedere kunst heeft de critici die zij verdient: Busken Huet was een ònverdiende genade, en het is hem ernaar vergaan. Stellig zou ook hij in staat zijn geweest, het centrum te vormen van het levende deel der Nederlandse letteren, waarvan hij echter betwijfelde of het bestond. Te Bloemendaal had hij reeds vroeger zijn ‘kring’ ontvangen; maar te Parijs was dit alles natuurlijk uitgesloten. De vaderlandse literatuur kon van Parijs uit wel critisch gevolgd, niet critisch geleid worden.

Onder de in Nederland wonende literatoren vielen in die tijd drie vaag-omlijnde groeperingen te onderscheiden, waarvan er twee bij voorbaat ongeschikt zouden zijn voor de algemene leiding. De kleine roomse fractie stond onder aanvoering, ja aanvuring, van Alberdingk Thijm. Wat talent en eruditie betrof, was deze auto-

didact waarlijk bekwaam genoeg, maar hij had zijn geloof tegen. De merendeels liberale natie en de zich vooruitstrevend achtende jongeren konden geen katholiek kunstenaar als hun artistieke voorman erkennen, en zeker geen katholiek die zo openlijk van zijn kerkelijke gezindheid getuigde; misschien trouwens ook geen artist, die zo nadrukkelijk de grote rhetor Bilderdijk als leermeester vereerde. Even duidelijk als Thijm een méer dan Noord-Nederlandse betekenis had voor de katholieke emancipatie, even duidelijk bleef hij een plaatselijk Amsterdamse grootheid als letterkundig leider. De gemeenschappelijkheid van woonplaats met de Tachtiger jongeren heeft tussen Thijm en hen enige verbindingen gelegd, die m.i. zonder deze toevallige gemeenschap nauwelijks denkbaar zijn, maar door gebrek aan documenten, wegens het overwegend mondelinge contact, moeilijk op hun juiste waarde geschat kunnen worden. Hoe dit zij: Thijms tijdschrift, de Dietsche Warande, heeft geen rol van betekenis gespeeld bij de vernieuwing onzer literatuur.

De andere groep, die, hoewel van breder invloed, toch deze invloed niet kon maken tot een algemene beheersing der artistieke stromingen, was de orthodox-christelijke: Hasebroek, Beets, ten Kate en hun volgelingen. Men doet goed, naar ik meen, als men het hier aanwezige talent niet onderschat; indien bijvoorbeeld Beets terecht wordt verwaarloosd als dichter - als essayist is hij ten onrechte vergeten. Met ten Kate staat het nauwelijks anders: diens rede over ‘Christendom en poëzy’, in 1873 in boekvorm verschenen, is een voortreffelijk gebouwd betoog in kanselstijl, en doet in al z'n ouderwetsheid niet onder voor de beste beschouwingen dienaangaande in ‘Opwaartsche Wegen’ van half een eeuw daarna. Maar aan de liberale verlichting van het denkend (en dichtend) deel der natie was de hervormde dogmatiek niet minder tegengesteld dan de roomse. In het Nederland van 1875, waar de fel-orthodoxen een rumoerig groeiende minderheid vormden, kon geen andere dan de liberale groepering de leiding oefenen ook op het terrein der literatuur.

Binnen deze kring van liberale letterkundigen - nog minder een aparte groep dan de anderen, juist omdat zij natuurlijkerwijs de toon aangaven - moet men onderscheid maken tussen de cultuurhistorici zoals Van Vloten en Pierson, en de scheppende schrijvers zoals Hofdijk en Schimmel. De enen ontbrak het aan creatief talent, de anderen ontbrak het aan critisch vermogen. Een volwaardige en evenwichtige verbinding van artistieke begaafdheid, ontledend inzicht, cosmopolitische cultuur, en tegelijk toegewijde aandacht voor nieuwe levenstekenen in de eigen taaltuin, vond men bij geen van beide. Het was de kracht van Carel Vosmaer

dat hij dáárover beschikte, en in den lande eigenlijk hij alleen, sinds de zeer begaafde Simon Gorter na een prachtig begin was weggenomen door de onverbiddelijke dood.

Vosmaer, even oud als Huet, naderde in 1875 zijn vijftigste jaar, en bevond zich dus in het tijdvak, dat voor kunstenaars van zijn type dikwijls eerst de volledige ontplooiing van talent en werkkracht te zien geeft. Haags aristocraat van geboorte, liberaal in de politiek, vrijdenker in de religie; jurist van studie en beroep, van roeping evenwel literator met méer dan letterkundige belangstelling; bewonderaar van Heine en Homerus, later ook van Bilderdijk; kenner van de beeldende kunst der tijdgenoten, maar ook van die uit eerdere perioden, - een vlot stilist, een geestig causeur, een beminnelijk mens: zó was Vosmaer in zijn veelzijdigheid, welke uiteraard de gevaren van verbrokkeling en dilettantisme met zich bracht. In de loop van zijn leven waren de romantische voorkeuren van zijn jeugd allengs overgegaan in een bezonnen liefde voor de Grieks-klassieke harmonieën. Zelfbeheersing en vormbeheersing werden hem een twéede natuur, want zijn natuurlijke aanleg was duidelijk ànders geaard. Vóor alles voelde hij zich artist, kunstschepper en kunstminnaar; hij was, zij het met enigszins andere inhoud dan wij thans aan het woord verlenen: een aestheet; of, gelijk hij het zelf uitdrukt in een brief aan Perk: één der schoonheidssensitieven. De leuze: 'Inhoud en Vorm zijn één' is in déze formulering niet van de Tachtigers maar van Vosmaer afkomstig, die haar neerschreef in de Banier van 1877[1]. De andere Tachtiger leuze: De kunst terwille van de kunst, zou hij ook onvoorwaardelijk hebben aanvaard. Maar er is een principiëel verschil, en dit raakt men het diepst, wanneer men de derde strijdroep citeert: Kunst is passie. - Want deze dionysische hartstocht-verheerlijking was strijdig met Vosmaers apollinische schoonheids-opvatting, zoals trouwens later met Verweys poëzie van de Idee.

In het voorjaar van 1873 had Vosmaer ontslag gevraagd als substituut-griffier bij de Hoge Raad der Nederlanden, om voortaan te leven als ambteloos literator. De 'Londinias', welke in deze tijd ontstond - naar de vorm streng klassiek, naar de geest speels romantisch - verwierf veel bijval en bevestigde zijn positie als dichter. De Vlugmaren, sinds tien jaar geregeld door Vosmaer gepubliceerd in de Nederlandsche Spectator - welk blad toen ongeveer de positie innam van de Groene Amsterdammer thans -

1) Deel 3, bladz. 26. Anthonie Donker schrijft op pag. 48 van zijn dissertatie: 'Van Kloos nam hij (d.i. Vosmaer) de idee der eenheid van vorm en inhoud over.' Hoe dit in 1877 mogelijk was, toen Vosmaer nog niet wist dat er een Kloos bestond, blijft duister.

werden algemeen beschouwd als voortreffelijke journalistiek. De goede naam, die de Spectator zich langzamerhand verworven had, was grotendeels te danken aan Flanors pen. Van Vosmaers novellen en studiën, gebundeld uitgegeven als ‘Vogels van diverse pluimage’, verscheen in 1872 het eerste deel, in 1874 het tweede, en zijn gedichten werden daaraan in 1875 als derde deel toegevoegd.

In het voorjaar van 1874 ook doorbrak Vosmaer het schuldige zwijgen, dat Multatuli's werk in Nederland omgaf. Hij schreef in het Vaderland een reeks bewonderende artikelen, die daarna in uitgebreider vorm werden uitgegeven onder de titel: Een Zaaier. De polemiek die er volgde, is bekend, althans als feit; en zelfs vindt men nog wel eens de zinnen geciteerd, waarin Vosmaer de indruk weergeeft, die de Max Havelaar bij verschijning maakte. Maar vergeten is reeds lang, dat ‘Een Zaaier’ óok een aantal scherpzinnige opmerkingen bevat over de Minnebrieven, Multatuli's grandioze doch ongelezen schepping. En niet minder vergeten is, dat van Vosmaers hand de woorden zijn: ‘Multatuli's werken openen eene nieuwe periode in onze letteren.’ Terecht vergeten natuurlijk, want Vosmaer had toch mòeten begrijpen, dat die nieuwe periode in 1874 nog tien jaar in het verschiet lag en niet mocht komen zonder de mannen van '80! - Wij echter, voor wie èn Multatuli èn Vosmaer èn de Nieuwe Gids tot een afgesloten verleden behoren, wij erkennen opnieuw en nog bijna aarzelend de juistheid van Vosmaers intuïtie. Voor het proza heeft niet Van Deyssel met zijn tijdelijk geïmporteerd naturalisme, voor het proza heeft Multatuli met zijn meeslepende betoogtrant de blijvende keer gebracht. Want de vernieuwing van onze prozastijl is alléen te karakteriseren als: de doorbraak van de spreektaal in de schrijftaal. Die doorbraak heeft veel ruimer terreinen dan enkel de romankunst vruchtbaar doordrenkt; bij háar voortdurende invloed vergeleken bezit de wisseling van naturalisme, symbolisme, psychologisme en realisme maar een voorbijgaande en secundaire waarde. Inderdaad vangt voor het proza de nieuwe periode aan op de dag, dat de Max Havelaar van de persen kwam. - Het is alleszins begrijpelijk, dat die jongeren, tot wie Multatuli's werk sprak als een openbaring, ook genegenheid voelden voor de vriend, die met evenveel moed als inzicht het pleit voerde voor de officieel doodgezwegen, doch heimelijk onvermoeid beroddelde beeldenstormer. Aan wie kon de generatie, die in deze jaren volwassen werd, beter haar vertrouwen schenken, dan aan de vijftiger, wiens werk getuigde van een geschoolde smaak, wiens houding een bewijs was van openheid voor het nieuwe en groeiende?

De generatie van '80 werd bij haar opkomst nog niet gekenmerkt

door de namen, die na meer dan een halve eeuw haar gemakkelijke aanduiding vormen. In het jaar 1880 hadden Paap, Perk en Kloos al wèl iets van zich doen horen; Van Eeden, Verwey, Gorter en Van Deyssel echter nog niet. Ontbraken dus enerzijds kunstenaars, die men tot de belangrijkste is gaan rekenen, anderzijds had men begrijpelijke verwachtingen van sommigen, die later op de achtergrond zijn geraakt: Zürcher, Muller, de Vos en enkelen meer. Juist het feit, dat die verwachtingen tòen gerechtvaardigd waren en thàns ongegrond zijn gebleken, maakt een zuivere reconstructie der verhoudingen vrijwel ondoenlijk. Buitengewoon instructief is in dit opzicht het verslag en de ledenlijst der Amsterdamse vereniging 'Flanor', waarvan de naam alleen reeds de betekenis van Vosmaers persoonlijkheid verraadt.[1)] Men ontmoet daar Cosman naast Kloos, en van Loghem naast van Eeden. Ook bij de jongeren zelf kondigde in 1880 dus nog niets 'de scheiding der geesten' aan.

Men kan de tegenwerping maken, dat het geniale van een tijdschriftredacteur juist hierin moet bestaan, dat hij in de nieuwe generatie met feilloos inzicht de waarachtig begaafden weet te onderkennen, hen aanmoedigt door het plaatsen van hun werk, en tegelijk de slechts schijnbaar begaafden onverbiddelijk afwijst. Aan deze norm, die neerkomt op de eis, hanen van kippen te scheiden terwijl ze nog in de dop besloten zijn, voldeed en voldoet geen enkele literator: de Nieuwe Gids, de Beweging, Groot Nederland, de Vrije Bladen, en alle vroegere en latere tijdschriften hebben, niet minder dan Vosmaer, in hun kolommen tallozen toegelaten, en dus aangemoedigd, die na verloop van enkele jaren toonden dit niet waard te zijn geweest. Zo kan dus het òverschatten der schijn-talenten moeilijk dienen als criterium; beslissend wordt derhalve, of iemand de wézenlijke talenten niet heeft ònderschat.

Niet dus de dertien gedichten van Jan C. de Vos, die men aantreft in de Spectator van 1877, noch de medewerking op 7 September 1878, 10 Mei 1879 en 7 October 1882 van de begaafde, vroeg-overleden Mr. A.D. de Vries, aan wiens dood Kloos in de Spectator van 16 Februari 1884 een sonnet wijdde, noch ook de bijdragen van H.C. Muller of A. Ising hebben voor ons kracht van negatief of positief bewijs, al vormen ze een symptoom van Vosmaers algeméne aandacht voor de jongeren. Waarde echter heeft wèl het plaatsen van kopij, ingezonden door bijvoorbeeld: Emants, Paap, Perk, Kloos, Van Eeden, Couperus, Verwey en Ary Prins. Een chronologische lijst van hùn bijdragen - misschien nog onvolle-

1) Nieuwe Gids, jrg. 1925, deel 1, pag. 501-534.

dig door het overmatig gebruik van pseudoniemen in de Spectator - bezit het volle gezag van zijn controleerbare exactheid. Die lijst is voor de zes jaargangen van 1879 tot en met 1884, aldus:

1 Nov. 1879 (bl. 555)	Emants: Sneldichten.
13 Dec. 1879 (bl. 403)	Emants: Sneldichten.
20 Dec. 1879 (bl. 407)	Kloos (ps. Q.N.): Lilith en de Gids.
10 April 1880 (bl. 121)	Emants: Kunst - photographie - physiologie.
25 Sept. 1880 (bl. 311)	Kloos: De Prometheus van Aischulos.
9 Oct. 1880 (bl. 331)	Perk: Sonnetten.
19 Febr. 1881 (bl. 68)	Perk: Geen Zomer.
19 Maart 1881 (bl. 102)	Perk: Hooft gehuldigd.
26 Maart 1881 (bl. 111)	Perk: Over zee naar Muiden.
26 Maart 1881 (bl. 115)	Perk: De schim van P.C. Hooft.
30 April 1881 (bl. 151)	Paap: Overeenstemming van vorm en gedachte.
4 Juni 1881 (bl. 198)	Paap: Proeve van hexameters.
23 Juli 1881 (bl. 258)	Paap: Slagschaduwen en zonlicht.
3 Sept. 1881 (bl. 314)	Perk: Eene Helle- en Hemelvaart.
19 Nov. 1881 (bl. 406)	Kloos: In memoriam Jacques Perk.
7 Jan. 1882 (bl. 14)	Paap: Romanstijl.
11 Febr. 1882 (bl. 49)	Kloos: Madonna. Moisa.
5 Aug. 1882 (bl. 257)	Verwey: ‘Mijn ziel is in mijn zangen’. Lied.
13 Jan. 1883 (bl. 17)	Verwey: Sonnet. Maanlicht.
13 Jan. 1883 tot en met 3 Maart 1883:	Emants: De groote crébillard (Bl. 15, 24, 31, 40, 47, 55, 63 en 70).
10 Maart 1883 (bl. 81)	Van Eeden: Meerlenzang. Zeevuur.
21 April 1883 (bl. 128)	Emants: Gids-kritiek.
7 Juli 1883 (bl. 217)	Van Eeden: Voorjaar. Zonnige morgen.
16 Feb. 1884 (bl. 51)	Kloos: In memoriam Mr. A.D. de Vries Azn.
8 Maart 1884 (bl. 74)	Ary Prins (ps. A. Cooplandt): Een buitenkansje.

5 April 1884 (bl. 111)	Verwey: Op het vertrek van Dr. W. Doorenbos naar Brussel.
24 Mei 1884 (bl. 167)	Couperus: De Lotos. Bacchante.
12 Juli 1884 (bl. 223)	Couperus: De doode.
6 Sept. 1884 (bl. 287)	Couperus: Odalisken. Eroos en Psuche.
11 Oct. 1884 (bl. 327)	Couperus: Op de tinne. Sardanapalus.
6 Dec. 1884 (bl. 398)	Couperus: Maïma. Uchtend. Uw glimlach en uw bloemen. Afrodite. Liedeken.

Geen ander tijdschrift tussen 1875 en 1885 biedt de mogelijkheid

tot het samenstellen van een zó indrukwekkende reeks, dan enkel de Spectator. En geen der Spectator-redacteuren is oorzaak geweest van het plaatsen dezer bedragen, dan enkel Vosmaer.

Vosmaer was verheugd, jongeren aan zich te kunnen verbinden, omdat hij in hun bondgenootschap de duurzaamheid zijner kunstopvattingen gewaarborgd zag. De jongeren waren verheugd zich aan Vosmaer te kunnen verbinden, omdat zijn literair gezag - zoal niet onbestreden, dan toch ongeëvenaard - hun critisch of poëtisch werk beschermde als met een schild, terwijl tegelijk zijn hartelijke, ondogmatische persoonlijkheid gul bereid zou wezen hun een vrijheid van afwijkende meningen toe te staan, gelijk zij die voor hun groeiend individualisme begeerden.

In deze overwegingen heeft Vosmaer zich vergist; de jongeren niet. Geen bondgenoten vond hij, maar vrijbuiters, die wel een tijdlang zijn domein als wijkplaats kozen, maar spoedig daarna, toen zij wijder terrein begeerden en hun wapenen hadden gescherpt, zich een eigen rijk veroverden, van waar uit hun aanvallen iedereen, ook hem, zouden gelden. De oprichting en de verschijning van de Nieuwe Gids heeft hij nog met sympathie begroet: in het nummer van 24 October 1885 kondigt hij met instemming de eerste aflevering aan. De plaat, die een week tevoren verschenen was, had inplaats van een ‘jong bloeiend kind’ een ietwat ouwelijk gezicht vertoond bij de in de wieg liggende pasgeborene, die de Nieuwe Gids voorstelde; maar dit was een vergissing van de tekenaar geweest. Ook de tweede aflevering vond bij Flanor een gunstig onthaal (Spectator, 19 December 1885). Niets echter kenmerkt Vosmaers loyale houding duidelijker, dan het kleine briefje, waarvan helaas niet kan worden vastgesteld aan wie het werd gericht, maar dat thans berust in het Haagse Gemeente-archief:

> 12 Dec. 85
> 's Gravenhage
> Weledele Heer
> Uw sonnetten zijn niet onverdienstelyk, maar in den Spectator hebben wij op 't oogenblik geen plaats. Het best ware ze te zenden aan De nieuwe Gids, adres W. Kloos, te Amsterdam. Daar is de aangewezen plaats voor de jongere dichters.
> Hoogachtend
> Uw dw. Dr
> *C. Vosmaer*.

Eerst toen Kloos in de Nieuwe Gids van Februari 1886 Mr. Joan Bohl te lijf ging, en via hem de Spectator en Vosmaer, antwoordde deze in het nummer van 27 Februari met de opmerking, dat het

scheppende werk der jongeren nog te ongelijkwaardig en te fragmentarisch was, om hun het recht te geven zó hoog van de toren te blazen. De begrijpelijkheid, ja de juistheid van deze critiek is duidelijk voor ieder, die zich, historisch denkend, heeft los-gemaakt van zijn kennis omtrent het látere verloop der Nieuwe-Gids-beweging. Slechts De kleine Johannes vond genade: ‘een zeer schoon stuk, dat vreemd afsteekt bij het overige’ (noot, pag. 76). Ook dit is verrassend raak gezien, maar natuurlijk niet naar de mening der toenmalige Nieuwe-Gidsers. Van Eeden bedankte voor de eer der uitzondering en nam rechtstreeks tegen Flanor stelling in een onaangenaam stukje, dat de vierde Nieuwe Gids-aflevering opende. - De uitgave van Vosmaers Gedichten wekte bij Kloos nog een gereserveerde, koele bewondering (Oct. 1887); Vosmaers onverwachte dood gaf Verwey aanleiding tot het schrijven van een sonnet, dat moreel even ver beneden de maat is als artistiek (Aug. 1888); de anderen zwegen - tot Kloos twee jaar later zijn berucht geworden afrekening schreef: Vosmaer en de moderne Hollandsche literatuur (Nieuwe Gids, Nov. 1890).

Maar deze laatste feiten, betrekking hebbend op de tijd nadat het tijdschrift der jongeren gesticht was, zijn van veel geringer belang voor de kennis van Vosmaer, dan voor de typering der jongerenzelf. Dat de Nieuwe-Gidsers veroordeeld zijn door Multatuli, is bekend; maar het vermindert niet zijn onvergelijkelijke betekenis voor hun optreden. Dat Busken Huet in De Lantaarn méer geest aantrof dan in de Nieuwe Gids, is bekend; maar het doet geenszins zijn waarde teniet voor het werk der lateren. Zonder het proza van Multatuli, zonder de critieken van Busken Huet, en zonder Potgieters poëzie is de literaire vernieuwing niet te doorgronden; evenmin echter zonder het optreden van Carel Vosmaer. Ging bij de anderen de invloed uitsluitend uit van hun werk, bij Vosmaer had, behalve zijn werk en wellicht zelfs méer dan zijn werk, zijn wezen in het persoonlijke contact van gesprek en brief een ingrijpende betekenis. Juist dit sterk-persoonlijke levert ons de enig houdbare verklaring voor de heftigheid der latere reacties. Doch dáarom is dan ook, in hoger mate dan bij één der anderen, bij Vosmaer de openbaarmaking van zijn correspondentie een noodzakelijkheid, wil men in staat zijn tot een rechtvaardiger schatting van zijn culturele gestalte en tot een juister inzicht in de jaren vóor de Nieuwe Gids. De uitgave van de briefwisseling Vosmaer-Perk kan niet méer zijn dan een begin. Naarmate verdere publicaties dit begin zullen voortzetten en aanvullen, zal met stijgende duidelijkheid blijken, dat het gehele tijdvak van 1860 tot 1885, zoal niet critisch-aesthetisch, dan toch literair-historisch dient te worden hèrschreven.

G. STUIVELING

De briefwisseling Vosmaer-Perk

De hier volgende publicatie is slechts mogelijk, dank zij de welwillendheid van Mevrouw C.H. van Deventer-Perk te Bergen, onder wier berusting het Perk-archief, en van Mevrouw C.S. Vosmaer-Röell te Leiden, in wier bezit het Vosmaer-archief zich bevindt. Haar beiden, enkele harer familieleden, en vele anderen wier hulp ik inriep en verkreeg, ben ik ten zeerste erkentelijk voor hun bereidwillige medewerking.

De brieven zijn geheel tekstgetrouw weergegeven; onderstreping is door cursivering vervangen; een enkel Grieks citaat werd weergegeven door kleine hoofdletters. Om althans iets te behouden van de kameraadschappelijke nonchalance, welke de authentieke stukken te zien geven, werden de vele slordigheden niet weggecorrigeerd. Door zowel drukproef als revisie te vergelijken met de originelen, geloof ik aan zetfouten zo goed mogelijk ontkomen te zijn; de onjuistheden, die men hier aantreft, zijn dus van Perk en Vosmaer zelf afkomstig. Ik had geen lust ze telkens te voorzien van een ‘sic’.

Evenmin leek het mij gewenst in de brieven verwijzingstekens aan te brengen. Aangezien enige opheldering hier en daar wel nodig scheen, heb ik die telkens vooraf doen gaan aan de betreffende brief, terwijl een lijst van persoonsnamen achter de brieven een aantal biografische bijzonderheden vermeldt.

Deze correspondentie, zoals die in twee particuliere archieven bewaard bleef, is m.i. vrijwel volledig. Indien ergens een hiaat schijnt te bestaan, dient men eerder te denken aan de mogelijkheid, dat een gesprek verschillende zaken heeft geregeld, dan aan het verloren-gaan van schriftelijke stukken. Het is bekend, en het blijkt uit de navolgende brieven trouwens opnieuw, dat Perk enkele malen bij Vosmaer op bezoek is geweest. De afwezigheid van enig document betreffende Perks verslagen van de Hooft-feesten en betreffende zijn gedicht ‘De schim van P.C. Hooft’, maakt m.i. ook een ontmoeting in Maart 1881 waarschijnlijk. Maar wat bij zulk een gelegenheid besproken werd blijft uiteraard, zolang geen toevallige brief aan een of andere vriend het ons mededeelt, een onnaspeurlijk geheim.

G. STUIVELING

[1 A. 5 Maart 1878]

1 A. 5 Maart 1878. Inzending van Perk aan de Spectator, over een voorgenomen Noordpool-expeditie. Dubbel velletje met ingeperst hoofd: JACQUES PERK M.Azn Haarlemmerplein AMSTERDAM; de voorzijde in de breedte beschreven. Facsimile in mijn ‘Versbouw en ritme in de tijd van '80’, tgo. pag. 58. - Perkarchief.

Dáár gaan ze heen onze vromen, de tint'lende hand aan den helmstok
't Hollandsch gemoed op 't gelaat, 't hollandsch gelaat naar hun God,
Stevig geklemd aan elkander en broed'ren in zege en gevaren,
Broed'ren aan d'éénderen disch, broed'ren voor d'éénderen dood;
Dáár gaan ze heen om te grijpen het hart van de stralende starre,
Starre der wetenschap, die tallooze takken bezit,
Starre wier stralen bekend zijn, doch welker kern het nog niet is,
Uit welker top men kan zien over een heerlijk geheel. -
Neen, niet uit jacht op wat winsten voor 't handelend' volk der Bataven
Wagen die mannen hun bloed, tarten die goeden 't gevaar:
't Is met die drijfkracht in 't hart, die hun verzekert wat goed is
Dat ze, gerust in hun doel, snellen het ijs in 't gemoed! -
Vaart gij dan wel, o, gij grooten! gij, ziel van het lijf Willem Barendsz;
Vaart recht door zee en komt weêr, ginds eerst behouden geland!
Keert tot ons weder met schatten van aanzijnverklarende feiten,
't Edel gelaat in den plooi, die daar 't genoegen op trekt,
Die van 't bewustzijn getuigt, dat ge veel zonder baatzucht verleendet,
Zalig door 't geven u 'voelt, stevig gesticht door de deugd!...
Kunde lauwriert dan uw slapen en Holland, uw land vlecht u kransen,
Dankend voor de eindelooze eer, die gij het meêbracht van 't Noord! -
Maart 78

[1 B. Begeleidend briefje van 1 A]

1 B. Begeleidend briefje van 1 A, in de breedte geschreven op de tweede zijde van hetzelfde velletje. - Perkarchief.

Der redactie van den
Nederlandschen Spectator!
Geachte redactie!
U zou den steller van bovenstaande regelen ten zeerste verplichten met ze ‘naamloos’ in uw blad op te nemen. Indien ze voor den Spectator ongeschikt worden bevonden houdt zich voor spoedig antwoord aanbevolen
Uw zeer dienstwillige
J. Perk
Amsterdam 5 Maart 1878.

[2. 10 Maart 1878]

2. 10 Maart 1878. Brief van Vosmaer aan Perk, geschreven op de derde zijde van hetzelfde velletje als 1 A en 1 B. - Perkarchief.

Den Haag 10 Maart.
Weledele Heer
Het onderwerp en menig dichterlyk beeld bevalt ons; maar het gedicht is te lang gerekt; doch wat het gedicht geheel ongeschikt maakt zóo te worden opgenomen, is de gebrekkigheid der maat, die in schier elken regel zondigt tegen prosodie zoowel als metrum; waarin de dactyli en spondeën niet elkander afwisselen, - een der groote schoonheden van hex- en pentameters -, en waarin de caesuren noch afwisselen, noch altyd juist zijn. Wil mij s.v.pl. deze opmerking ten goede houden zooals zij bedoeld is, en geloof mij
hoogachtend
uw dw. dr.
C. Vosmaer

[3. 10 Maart 1878]

3. 10 Maart 1878. Brief van Perk aan Vosmaer. Dubbel velletje, met hoofdje als 1 A, alle vier kantjes beschreven met klein verzorgd schrift. - Vosmaerarchief.
Klad van deze brief, met nogal afwijkende tekst, in het Perkarchief.

Hoog geachte heer!
't Was met een kloppend hart, dat ik op eenig bericht uit den Haag wachtte. Den dichter der ‘Vogels’ zal dat niet kunnen bevreemden, omdat waarschijnlijk het zelfde gevoel ieder bezielt, die 't voor de eerste maal waagt eenige versregels in de wereld te zenden. Ook zal het u natuurlijk voorkomen dat het opsturen van gindsche onbekookte regelen door strijd

werd voorafgegaan.

Het besluit werd genomen in een roes van opgewondenheid, toen ik meende iets goeds door die inzending te kunnen bewerken.

Nog geloof ik aan de macht van het woord en ‘wie weet, fluisterde ik mijzelve toe, of bij een enkelen lezer van den Spectator, nadat hij je vers heeft gelezen, niet den lust ontstaat iets bij te dragen tot eene zoo echt vaderlandsche onderneming als de Noord Pool-expeditie.’ Een enkele vertrouwde vriend was in 't geheim van wat ik deed.

Nu ben ik mij wel bewust, dat de Spectator niet de plaats is voor eerstelingen maar ik moet u rondweg bekennen, dat het denkbeeld van onder zoo'n patronaat en in zulk gezelschap de wereld in te komen mijne ijdelheid op het gevoeligst streelde.

Ik wist wel dat de redactie aan die would-be Elegie zou kunnen bemerken, dat de schrijver ervan voor 't eerst van zijn leven had beproefd dactylen te maken, maar voor geen geld wilde ik dat vermoeden versterken en ik verzond het vers met eenige lang niet nederige regeltjes er achter op.

't Zweefde mij voor de ziel, dat er veel aan haperde - reden waarom ik verzocht ongenoemd te blijven - maar toch hield ik 't metrum voor goed en niet geheel en al uit overmaat van zelfvertrouwen.

In eene prosodie las ik dat een hexameter bestond uit zes dactylen van welke de eerste vier ook spondaeën zijn ‘kunnen’ Over de Pentameter stond er iets dergelijks In de caesuur heb ik Göthe's elegien gevolgd doch somwijlen geheel op mijn onontwikkeld gehoor gesteund.

Wel had ik gezien dat nu en dan spondaeën gebezigd werden maar dan dacht ik altijd ‘hoe en waarom doen ze 't toch?’ Als antwoord meende ik te mogen aanmerken: om door de maat aan te duiden waar men ten gerieve van den nadruk wat meer adem moest gebruiken. Nu; ik bruischte zoo wat en heb ('t geen me mislukt is) altijd in dactylen willen spreken. Zoodoende was ik goed op weg - naar ik nu merk - om de mooie Hexameter door te groote regelmaat aan den vervelenden stap van den alexandrijn te gaan wennen.

't Komt me in de hoogste mate juist voor dat u vies werd van den poespas.

Ook dat gerekte heeft me tegen de borst gestooten, maar als ik aan 't knippen wilde gaan dan ging het mij met kinderachtig verdriet aan 't hart dat een of ander woord, beeld of eene geheele zinsneê moest weg vallen. Ik heb nog niet geleerd koelbloedig mijn eigen kinderen te vermoorden en dat is welbeschouwd jammer. 't Is voor me te hopen dat de tijd daarin het zijne zal doen.

't Is me een les geweest - dat inzenden - om me nooit weder op glad ijs te wagen, waardoor ik me zoo deerlijk zou bezeeren als nu is gebeurd.

Thans ook begrijp ik dat het me niet is gegund iets voor de onderneming te doen, die ik zoo dolgraag zag lukken. Ik hoop dat mijn zwakke poging zal blijken gemist te kunnen zijn.

Hartelijk bedank ik de redactie van den Spectator voor het niet aannemen.

'k Meen dat ze mij daardoor een dienst bewees, grooter dan wanneer ik door hare bemiddelling mijn zinnetjes in drukletters las om me later wellicht dood te schamen over iets zóó onrijps.

Even groot als mijne dankbaarheid is mijn spijt over mijne onbezonnenheid, door welke ik haar de moeite veroorzaakte met een gedrochtje kennis te maken, dat wel uit liefde geboren is maar dat niettemin machtig hinderlijk voor den goeden smaak zou zijn indien 't bestaan bleef.

U, geachte heer! dank ik voor de terechtwijzingen waarmee ik mijn voordeel hoop te doen; maar meer nog voor de vriendelijke wijze waarop u mij behandelde, en de instemming met onderwerp en sommige vergelijkingen.

Dubbel dankbaar ben ik u omdat het mij in mijnen kring geheel aan onbevooroordeelde kritiek ontbreekt - hoe zou ik anders u hebben durven lastig vallen met dat onvoldragen productje? -

In de hoop dat u mij de inbeelding niet te hoog zult toerekenen en dat uwe ergernis over den zotten versbouw zich zal hebben gelegd bid ik u mij te gelooven als

hoogachtend

uw

u steeds te dienen bereide

J Perk

11 *Maart* 1878.

[4. 5 April 1878]

4. 5 April 1878. Brief van Vosmaer aan Perk. Dubbel velletje, klein formaat, waarvan 2½ kantje beschreven. - Perkarchief.
Het artikel, waarnaar verwezen wordt, staat in de Banier jrg. 1877, deel 3, pag. 1-52.

Den Haag 5 apr. 78

Weledele heer,

Het zou mij leed doen als myn vorig schrijven u wat hard had geschenen, en u ontmoedigd had. U behoeft waarlyk geene verontschuldigingen te maken over uwe proeve; ik kende u niet, en weet noch niet hoe oud u zijt en wat uw werkkring is. Hebt gy waarlyk lust in poëzie, dan moet u er in doorgaan, er zijn genoeg goede regels in uw stuk om dit te zeggen. Mag ik u *kortheidshalve* opmerkzaam maken op mijn stuk over *Homeros* in de *Banier* van voor een paar maanden? Daarin vindt u mijne idees over hexameters, als het u interesseert er wat meer aan te doen.

Houd mijner belangstelling de vorige kritiek ten goede; en geloof mij, met achting uw dw.

C. Vosmaer

[5. 23 September 1879]

5. 23 September 1879. Brief van Perk aan Vosmaer, ter begeleiding van zes sonnetten; welke dit geweest zijn, is niet meer na te gaan. Perks ontmoeting met Mathilde Thomas vond in de zomer van 1879 plaats; er waren ongeveer 20 sonnetten gereed, toen Perk onderstaande brief schreef. Enkel velletje, tot het midden der keerzijde beschreven; misschien een eigenhandig afschrift. - Perkarchief.

Hooggeachte heer Vosmaer!

't Is niet waarschijnlijk dat u zich door uw velerlei bezigheden nog zult herinneren hoe de zelfde, die het waagt u bijgaande zaken te zenden voor een paar jaar zich vermat een in alle deelen hoogst onvolkomen voortbrengsel van jeugdige onkunde aan den Spectator aan te bieden. Ik bedoel een soort elegie op 't zeekiezen van de Willem Barendsz. U heeft daarop een zeer vriendelijk schrijven tot hem gericht, waarin hij meende te lezen dat u hem aanmoedigde en raadde de dichtkunst niet geheel vaarwel te zeggen. Hij heeft dien raad betracht en zich zoo veel doenlijk geoefend. Nu heeft hij een kleine hoeveelheid sonnetten vervaardigd, die hij tot een bundeltje zou wenschen te vereenigen indien hij

eenigszins de zekerheid had, dat men het met niet al te groote verontwaardiging zou ontvangen.

Om te zien hoe of eenige personen, onder welke u, hooggeachte heer! in de eerste plaats, op wier smaak hij zich zeer verlaat, deze zijne dichtwijze opnemen had hij gaarne gezien dat eenige van bijgaande reis-sonnetten als proeven van dat genre in den Spectator verschenen. Proeven van andre sonnetten soorten zal hij trachten elders geplaatst te krijgen.

Indien u stof en vorm niet ten eenenmale voor den Spectator ongeschikt oordeelt zoudt u hem uitermate verplichten door een paar dezer natuurschilderingen in den veelgelezen en hoogaangeschreven Spectator op te nemen. Wanneer zijn wensch wezenlijk in vervulling komt door u toedoen dan zoudt u met eenige overdrukjes hem meer dan verheugd maken. In afwachting hooggeachte heer noemt hij zich met den meest diep gevoelden eerbied uw zeer dienstw

Amsterdam
23 Sept. 79.
J Perk

[6. 23 December 1879]

6. 23 December 1879. Brief van Vosmaer aan Perk. Enkel velletje tot halverwege de keerzijde beschreven. - Perkarchief.

's Gravenhage 23 Dec 79

Weledele heer,

Ik heb de sonetten die u mij eenigen tyd geleden zond gelezen en vind er veel goeds in. Toch durf ik mijn oordeel niet geheel vertrouwen; het is zoo moeilijk, te oordeelen over zulke zaken. Men eischt zoo veel van gedichten dat ik huiverig ben ze in den Spect. te plaatsen - liever *te* voorzichtig, dan onvoorzichtig in dit geval. Laat ze noch eens lezen aan bevoegden; kent u te Amsterdam hetzij de Rop, hetzij Pierson, hetzij Doorenbos? Wellicht kondt u ze eens inzenden aan de Banier (redacteur Smit Kleine, adres Haarlem).

Ik vind ze te goed om er geen acht op te slaan, en noch niet goed genoeg om ze onvoorwaardelyk aan te nemen. Ik durf u mijn oordeel hier niet als gegrond geven, vraag het noch eens aan een ander.

Hoogachtend,
uw dw. Dr
C. Vosmaer

[7. 29 December 1879]

7. 29 December 1879. Brief van Perk aan Vosmaer: twee dubbele velletjes, waarvan alle acht kantjes beschreven met klein, tegen het einde slordig wordend schrift. - Vosmaerarchief.
Klad van deze brief, met nogal afwijkende tekst, is aanwezig in het Perkarchief, en werd onnauwkeurig gepubliceerd door Betsy Perk: 'Jacques Perk' pag. 92 vlgg.
Vosmaers opmerkingen over Lilith vindt men in de Spectator van 18 October 1879 (pag. 337). - De Swinburne-studie van Pierson werd opgenomen in de Gids van October 1878 (pag. 79) en Mei 1897 (pag. 193). - Perk werkte aan 't Handelsblad mede als volontair, in de najaarsmaanden van 1878; hij vertaalde daar de 'franse post'. - Het artikel van Boissevain tegen Emants staat in de Gids van December 1879 (pag. 421-457); het stuk van Q.N. (= Kloos) tegen Boissevain, in de Spectator van 20 December 1879 (pag. 407). - De aanval van Pierson op Schaepman betrof diens pompeuze Vondel-gedachtenisrede, uitgesproken op 4 Februari 1879 en daarna in druk verschenen.

29. 12. 79. Amsterdam.

Hoog geachte heer!

Wanneer een redacteur van een tijdschrift daarin alleen plaatst wat hem aanstaat, wat hij desnoods zou willen onderschrijven, dan maakt hij dit in zekeren zin tot zijn schepping, al staat er geen woord van hem zelf in. Zijn keurende smaak is er in uitgedrukt.

Ik heb hoogen eerbied voor uw smaak en leg mij gaarne neêr bij uw besluit om 't geen ik u voor een poos zond niet in uw Spectator op te nemen.

Vergun me echter u dank te zeggen voor het schrijven dat mijn zestal begeleidde op de t'huisreis.

U vindt ze 'te goed om er geen acht op te slaan' en ofschoon ik niet weet hoe *slecht* verzen moeten wezen waarop u *geen* acht slaat (u zegt zelf: *men* eischt tegenwoordig *zoo veel* van gedichten) zoo voel ik me toch gestreeld. Ik ben met zeer weinig buitengemeen in mijn schik. U vindt er 'iets goeds' in; meer verlangde ik niet te weten. U heeft oneindig veel meer gelezen dan ik, het modelvers waaraan u anderen toetst, heeft dus grooter volmaaktheid gekregen bij u dan bij mij en als u nu een glimp van overeenkomst opmerkt tusschen mijn povere productjes en 't Sonnet der onberispelijkheid, dan mag ik wel in mijn handen wrijven. Of was de aanhef van uw schrijven verguldsel van 't volgende? U zegt 'uw oordeel niet geheel te vertrouwen'; vrage: heeft u een voor-

gevoel, dat anderen de sonnetten veel slechter of veel beter zullen beöordeelen?! Enfin, ik loop niet met mijn werk zoo hoog dat ik wat anderen leveren daarmeê vergelijk en in mijn partijdigheid steeds voortrek wat ik deed. Ik kan best een afkeurend oordeel verdragen Boosworden is belachelijk en 't heeft wat van 't keffen van een schoothondje tegen een paard zoodra men zich boosmaakt op iemand die ver boven ons staat.

Naar aanleiding van Lilith heeft u kort nadat ik u mijn paar papiertjes had gezonden, staande gehouden dat ‘een klein natuurtafereeltje’ een ‘stemmingsstukje’ of zulke zaken recht van bestaan hebben. Het onderwerp van het zestal werd dus niet onvoorwaardelijk door u afgekeurd. Dat het nu niet in uw blad verscheen bewees mij dat dat er toch wat aan haperde. Dit kon nu niets anders zijn m.i. dan de vorm, de wijze waarop werd weêrgegeven hetgeen ik gevoelde. Ik nam mij voor in de zelfde richting steeds voort te gaan en mijn voordeel met uw zwijgend oordeel te doen, toen onverhoopt uwe letteren mij gewerden. Nogmaals dank ik er u voor.

U schijnt mij onpartijdiger dan zij die alleen dichten en dan zij die alleen beöordeelen. Daarom wenschte ik zoogaarne een uitspraak uit uw mond.

Eens heeft een beroemd dichter een paar versjes van mij gepolijst. Ik was er bij en toen hij eindelijk zeide ‘nu kan 't er meê door’ had ik een gevoel of hij mij had ingeslikt; dankend ging ik huiswaarts en bemerkte na vergelijking met 's mans gedichten dat zijn heele persoonlijkheid door mijn arm, vertrapt, verbeterd versje gluurde. In zijn ongeslepenheid had het voor mij oneindig meer bekoring en nu 't mij onuitstaanbaar was geworden knetterde het weldra.

Toen ik u om een paaroverdrukjes had verzocht waren die, zonderling genoeg nu u mij naar hen verwijst, bestemd in de eerste plaats voor de heeren Pierson en Doorenbos. Beiden kennen mij zeer goed. De eerste staat me met raad bij in mijn studiën en de laatste gaf mij vier jaar les op de H.B. School Ze hebben een priemend oordeel dunkt mij, dat doordringt tot in het hart der zaak. Ze lazen nooit iets van mijn maaksel in versvorm.

Doch sedert ik met den man, dien ik zeer hoogstel en die mij Homerus doet begrijpen, over beoordeelingen in 't algemeen

sprak en hij mij als gewoonlijk en als een waar humanist, eenige wenken gaf voor mijn toekomst zou ik zelfs aan Dr. Pierson en Dr. Doorenbos mijn rijmgeknutsel niet zonder bijoogmerken en zonder veel voorbehoud mijnerzijds, willen laten beoordeelen. Dr D.E. W Wolff toch, schrijver van eenige Gids artikelen over duitsche poëten, iemand doorkneed in allerlei vakken, een groot zwijger, die in zijn langdurige kluizenarij de menschelijke kennis heeft gepeild en zich een onbekrompen aard verschafte, Dr Wolff zeide mij toen ik zinspeelde op eenig werk van mij en het hem aanbood ter kritiek: ‘t is beter dat ik dit niet doe; daar zijn eenige algemeene regels voor maat en rijm, die gij zelf kunt vinden en daaraan uw werk toetsen en wanneer gij t volkomen eens zijt met gedachten en wendingen van uw verzen, dan komt het niemand toe, die volgens zijn eigen inzicht te wijzigen De Hollanders met hun particularismus zijn maar al te geneigd hun vrije (?) gezindheid aan anderen op te dringen. Als uw verzen gedrukt zijn zal ik ze lezen en mij vermaken met hetgeen mij er in vermaakt.’ Uit dit gezegde, dat ik tot de leus ‘fais de la poésie, advienne que pourra’ vervormde, put ik een warme kracht, die mij onder de schouders vat en steunt. Daarom zou ik aan Dr. Pierson - hij zelf zegt in zijn Swinburne dat kritiek lyriek is, ontboezeming van ingenomenheid of afkeer; en overal verkondigt hij in den laatsten tijd dat gedichten en gedachten één moeten zijn - niet mijn ongerepte dochterkens willen overleveren. Ook weet ik hoe Dr. Doorenbos over verzen denkt; ik heb daarvoor lang genoeg met hem verkeerd en even genoeg denkbeelden vernomen. Zijn hoofdstelling: ‘kunst heeft ten doel ons in een zekere stemming te brengen’ gonst mij nog in de ooren.

Slechts eens ontmoette ik den heer de Rop ten huize van den heer Alb. Thym. Maar door mijn vriend Ising Jr - die hem nog al van nabij kent - zou 't wellicht mogelijk zijn met hem in nauwere aanraking te komen en te verkrijgen dat hij mijn sonnetten ‘betuttelde’. Kon u ze echter lezen dan zou u ook wel kunnen voorspellen dat ze niet in zijn smaak moeten vallen. Maar dan zou ik ze evengoed ter kritiek kunnen aanbieden aan de heeren ten Kate, Schimmel, Hofdijk, de Bull Hasebroek Laurillard enzoomeer, die ik persoonlijk ken of

die zeer intiem met mijn vader verkeeren. En ook b.v aan Ch. Boissevain, met wien ik op een goeden voet was toen ik nog aan 't Handelsblad arbeidde - Maar... 's Mans geloovig bezwadderen der blankheid van de verrukkelijke Lilith en zijn achteruittrappen als een ezel, dien men op zeer realistiesche wijs met een borstel op zijn gevoeligst plekje schrobt - de vergelijking gaat natuurlijk alleen voor 't achteruittrappen door - deed hem machtig in mijn achting dalen en 't artikel van Q.N in den Spect., mij als uit het hart geschreven, maakt hem geheel onmogelijk in mijn oogen.

Neen veel liever lees ik honderdmaal wat ik maakte en zie of de vergelijkingen doorgaan, de woorden kloppen met de gedachten, de tropen verdedigbaar zijn en de taalvormen begrijpelijk dan het te laten mishandelen door dichters, die ze zouden mijnen, of door kritici die - we zagen hoe Pierson Schaepmans mantel veegde - altyd met een systeem komen aandragen.

Het briefje, dat u mij schreef, geeft blijk dat u de gelukkigste mengeling dezer beide soorten zijt waar t aankomt op beöordeelen. Neem me deze vrijmoedige uiting niet kwalijk bid ik u!

Doch... haast twee maanden liggen mijn Sonnetten voltooid op mijn schrijftafel. Wat er mede aan te vangen? Ik zag ze gaarne in druk - omdat (het hooge woord moet er uit) mocht ik genoodzaakt zijn in den loop van 1880 van carrière te veranderen, men ten minste kan weten dat ik wel eens wat aan de vaderlandsche letteren deed.

Doch ik heb geen ‘naam’, een vlag waaronder veel in de hersens van 't publiek wordt gesmokkeld, geen ‘naam’ in welks schaduw bokkesprongen bevallige buigingen heeten. En voor zulk een naamlooze schijnt machtige bescherming noodig te zijn zoo hy iets van hem door de uitgevers wil zien aangedurfd. Juist toen u mij mijn zestal terugzond had ik aan Sijthoff geschreven, die mij antwoordde ‘dat dergelijke uitgaven als die welke ik hem voorstelde, in den regel te groot verlies opleveren en slechts bij uitzondering of uit byzondere relatien worden ondernomen.’

Mijn honderdtal hangt te nauw aan een, dan dat het grootste gedeelte in tijdschriften afzonderlijk kan bestaan. De sonnetten ontleenen op eenige uitzonderingen na hun betee-

kenis aan den samenhang waarin zij voorkomen - daar is een kleine verwikkeling - Anders zou ik u verzoeken een goed woordje voor mij te doen bij uw vriend Smit Kleine. Mijn vader, die hem ook nog al kent, is er niet erg op gesteld dat ik verzen maak, anders zou ik hem kunnen verzoeken er een stuk of wat aan De ‘Banier’ aan te bieden.

'k Heb geheel ter sluik mijn ‘Mathilde’ vervaardigd. Zoo goed als niemand vermoedt er t bestaan van. Ik heb het zielsgenot van 't dichten gesmaakt en zal haar nu maar door den gapenden mond der lade laten slikken. Het deert mij inderdaad niets of anderen lezen wat ik maakte. 't Zou mij slechts lief zijn om de reden, die ik u opgaf.

Uit het zestal dat u las - de meest afzonderlijk bestaanbaren van het toen ontstaan twintigtal - kan u niet opmaken hoe de andere sonnetten zijn. Daar zijn er onder, die mij veel meer behagen. Daar is nog één stroowisch waaraan ik drenkeling, mij vastklamp, nog één middel dat er toe kan leiden dat ze het licht zien. O luister nog een oogenblik naar mij en dan zal ik aartsbabbelaar zoolang zwijgen als u wil.

‘Iets schoons, dat zich aan het voor schoonheid ontvankelijk gemoed vertoont, grijpt het aan. Strijd der ziel volgt: het schoone is verheven en heft omhoog en de ziel die het aanbid gevoelt zich klein. Doch is de strijd volstreden, heeft de vroegere toestand der ziel voor een edeler reiner verhevener plaats gemaakt dan bemerkt zij dat zij niet meer bevend en biddend naar dat schoonheidsideaal opstaart: zij is er zoo door verheven, dat ze er mee samenwies. Zij heeft het in zich opgenomen. Dan leeft er een schoonheidsideaal, dat eerst buiten ons en boven ons was in ons gemoed. En men heeft het slechts te uiten om kunstenaar te blijken’, ziedaar de gedachte in mijn boekje belichaamd.

Het Schoone, 't gemelde schoonheidsideaal, wordt bezongen onder den naam ‘Mathilde’. Zij treft in den zomer en in een grootsche streek (waarvan zij de vleeschwording is) 't gemoed van een zwerver. Die aanbidt haar, doch weldra komt zijn ziel in verzet. Hij gevoelt zich afhankelijk, smeltend, dwepend als een jonkvrouw, doordien hij t leven leeft der beminde vrouw. Met geestkracht rukt hij zich los en begint zijn omzwervingen. Haar beeld blijft hem echter bij en uit het verheven standpunt waarop zijn liefde hem brengt over-

ziet hij natuur en menschheid. Keert hij eindelijk, ‘machtig daartoe aangedreven’, terug naar Mathilde, dan bemerkt hij dat hij ziet hetgeen hij altijd zag - - - en dat hij niet meer aanbidt omdat hij strijdend is gelouterd en haar gelijke werd doordien hij haar in zijn binnenste draagt en t vrouwelijk gevoel aan zijn mannelijke werkdadigheid geen afbreuk deed. ‘Ze is in zijn ziel gelijk de zon in zee verzonken’: hij werd kunstenaar: de samengroeiing van 't mannelijke met het vrouwlijke.

Dit 's in hoofdzaak het verloop der handeling in mijn Mathilde. De Sonnetten, die ik u vroeger zond, zijn een paar natuurtafereeltjes uit dat gedeelte waar de zwerftocht aanvangt. Nu wil ik u een voorstel doen - - mijn stroohalm.

In hetzelfde rubriek komen een paar sonnetten voor, die afzonderlyk ook zin hebben. 't Zijn een stuk of twalef fabelen. Straks of morgen zal ik er u acht van zenden, die mij voorkomen het duidelijkst, het meest ‘af’ te zijn en zich te richten tot het publiek, dat uw blad leest. Zou u ze nu naamloos willen plaatsen als u deze laatste meening deelt? t Blijf' dan onder ons wie ze maakte. Licht zie ik dan hoe ze hier en daar worden opgenomen. En zulk een plaatsing - - zou die misschien niet een groote aanbeveling bij een uitgever zijn? Aarzelt u of huivert u ze een kleine ruimte af te staan verscheur ze dan. Ik zal 't wel merken wanneer ik ze niet zie verschijnen en dan is de stroohalm onnut geweest. Nogmaals dank ik u voor de belangstelling mij door uw schrijven betoond. Ik vraag vergiffenis voor dezen al te langen brief.

Hoogachtend
steeds uw dw. dr
Jacq Perk

[8. 29 December 1879]

8. 29 December 1879. Brief van Vosmaer aan Perk; dubbel velletje blauw papier, tot het midden der vierde zijde beschreven. - Perkarchief.

29 Dec 79

Geachte heer,

Ik zie uit uwen brief dat het u zoo zeer met kunst en dichtkunst ernst is, en ze u zoo ter harte gaat, dat ik niet op mijn artistengeweten wil hebben u belemmerd of bemoeilijkt te hebben.

Doe *mij* dus het genoegen en zend mij zooveel van uw werk als gij beschikbaar hebt en laat mij een korten tijd - ik zal het nochmaals lezen, en aan Smit Kleine laten lezen, en ook zijn oordeel hooren. Het gaat mij zeer zeer ter harte, als ik bij machte ben of zou kunnen zijn, talent te bevorderen en een ander die streeft en wil met eenige ervaring bij te staan.

Ik geloof dat gy goed oordeelt over al de genoemde heeren; *zeer* hooge achting en ingenomenheid koester ik voor sommigen die gij noemdet, - maar zy zyn geen *dichters* - daarop voegde ik bij nader inzien er de *Rop* bij, want die is echt dichter; aan *zijn* oordeel hebt gy zeker veel. Het plan van uw Mathilde, vooral ook het slot, doet mij iets goeds er van verwachten; - mag ik dat ook eens zien? Ik geloof dat gy u noch in de techniek v. het vers kunt oefenen; goede dichters lezen, Hooft, Heine, Goethe, Da Costa - hun rythmiek, dictie en metriek napluizen; enkele schoone stukken vertalen, pour se faire la main - ziedaar wat ik zou aanbevelen.

Ik wacht dus noch wat meer gedichten van u om te beter te oordeelen. Ik heb soms weinig tyd - maar ik *moet* het in dit geval er voor over hebben en ik doe het ook gaarne.

Hoogachtend
uw dw.
C. Vosmaer

[9. 2 Januari 1880]

> **9.** 2 Januari 1880. Brief van Perk aan Vosmaer; dubbel velletje, geheel beschreven. - Vosmaerarchief.
> Perks ‘ellenlang treurspel in verzen’, genaamd ‘Herman en Martha’, bleef in het Perkarchief bewaard, evenals zeer veel onbelangrijke gedichten. Het genoemde sonnet van Vosmaer vindt men als eerste in het derde deel der Vogels van diverse pluimage (Gedichten). De verwijzing naar ten Kate's Panpoëtikon is onjuist: in geen der beide bundels komen vertaalde sonnetten van Petrarca voor.

2 Januari 80.

Uw brief heeft mij een paar dagen bedwelmd. Ik heb er mij een vroolijken roes aan gedronken. Zoo belangstellend schreef mij nog niemand, althans niet over 't geen mij zoo

ter harte gaat als mijn kunst (Ik geloof ten minste dat ik veel van kunst houd en vooral van dichtkunst en schilderkunst terwijl ik nergens mij beter vermaak dan in den schouwburg. Muziek overstelpt mij te veel. Treft hetgeen ik voor schoon in de poëzie houd mij zoo, dat de rilling die mij langs den rug vaart mij aangenaam is, zoo is mij de muziek iets waarvan ik niets begrijp en dat ik vlied daar my b.v. bij de Sonaten van Beethoven het hart in de keel bonst en ik alle macht over mijzelven verlies.)

Hoe ik u dankbaar ben voor uw welgezindheid! Ik aanvaard gretig de mij toegestoken hand en hoop mij uw bijstand door vrijmoedigheid en bescheidenheid waardig te maken.

De vraag naar mijn werk, hoewel die mij oneindig vleit, maakt mij tevens verlegen. Ik heb bundels in voorraad, armzalige proeven, die ik u niet durf aanbieden omdat ik er mijn hart geheel van aftrok. Met de lezing van een ellenlang treurspel in verzen, met reminiscensen aan Faust zal ik u niet lastig vallen. t Is naar ik meen een overgevoelig onding waarin een meisie door haren beminde wordt afgemaakt, niet omdat het arme schepseltje iets kwaads deed, maar alleen omdat het jonge mensch van oordeel was dat het beter was voor haar in den hemel te wonen dan op aarde Hoe treurig!

Nochtans wil ik het niet verscheuren het herinnert mij aan strijd en zulke herinneringen zijn aangenaam wanneer men niet meer strijdt en zich bevredigd gevoelt. t Moest wel zoo zijn als t is, omdat mijn natuurlijk gevoel overhoop raakte met de chemische opvoeding, die ik op de H.B.School ontving. Van achteren bezien is die misselijke sentimentaliteit nog al natuurlijk in dat stuk. Het ruste!

Behalve mijn Mathilde - eigenlijk 't eenige waaraan ik nog ben gehecht, misschien omdat het mijn jongste is en ik wel eens vernam dat men de Benjamins vertroetelt, tot er een nieuwe komt. - zal ik u nog een paar van 't een en ander zenden, dat mij om welke reden dan ook eenig behagen inboezemt. Ik gevoel dat u mij zeer kunt verplichten, vooral naar aanleiding Mathilde van welks slot ik meen dat u te hooge verwachting hebt - t zijn maar 4 sonnetten - Ik bemerk bij t overlezen er van dat mijn *plan* wel in één sloot, maar dat de *bewerking* niet geheel er meê overeenstemt. Ook

ontdek ik sproeten en vlekken en hoop innig dat u mij wat puimsteen zult verschaffen waarmeê ik die van zijn oûmannebakkesje kan afpoetsen.

De fabelen, die ik u zond, gewerden u geloof ik eerst na afzending van uw brief. Hierin heb ik mijn soort verhevenheid gelegd. Op t oogenblik is t mij net of ik al heel laag moet staan, die *dit* reeds verheven acht.

Vergun me u nog een paar woorden over M. te zeggen, die der beöordeeling misschien in de hand kunnen werken. Ik koos den sonnettenvorm omdat ik meende dat het denkbeeld dat ik had, kunstig moest worden uitgedrukt en geen moeite mij te veel mocht zijn. Toen was voor mij t vervaardigen niet moeielijk want zóo vol was ik met hetgeen ik mij door Mathilde liet inboezemen dat ik maar voor t grijpen had als ik vóór een rijmwoord een zinsneê noodig had. Zonder dat ik mij op die wijze beperkte, ware de heele boel waarschijnlijk in t honderd geloopen en had ik mij in mijzelf verward door te veel met te weinig te willen zeggen

Voor den sonnetten*vorm* bestudeerde ik de Duitschen van Goethe, Heine Platen, Rückert, Körner en in duitse vertaling die van Petrarca en Mickiewicz; de Franschen van de Musset en van verscheiden microscopische modellen - omdat aan een Fransch sonnet haast geen kunst wordt besteed door den overvloed van rijmen - terwijl ik die van Barbier niet ongelezen liet; de oude Hollanders wemelen van zesvoetigen, terwijl ik bij Hooft slechts één vond van vijfvoetige regels (op de Groot) en bij Bilderdijk geen enkel sonnet heb kunnen vinden. Thijm maakte er verscheiden Het gothische sonnet strookt ook met zijn aard. Uw sonnet van opdracht raadpleegde ik evenzeer. ‘Door de’ akker van den geest enz.’ Uit het oogpunt der vorigen beschouwd zijn die van Shakespeare noch in de Engelsche, noch in de Hollandsche gedaante sonnetten, en als ik nu en dan bij de mengeling der rijmen de vrijheid nam van korten en langen te verwisselen naar believen dan roep ik t voorbeeld aan van ten Kate in de vertaling van twaalf Petrarchische sonnetten in zijn Panpoëtikon en - alle Franschen.

U beveelt me voor de vaerskunst aan juist degenen die mij onder de hand zijn en die ik liefheb, vóór alles Goethe - Bij hem vind ik Schiller een dwerg. Behalve met Goethe dweep

ik echter met Vondel en Vergilius en met wat ik las van ‘Dante’.

Heine, Ovidius, de Musset en Bilderdijk zijn degenen bij wie ik troost zoek als ik mij door speling met klank en woord en gedachte wil opfleuren.

Bij nauwlettend toezien zult u zeker in mijn sonnetten t een of ander vinden dat aan mijn godheden ontleend is met of zonder erg. Van Vergilius en de andere Latijn nam ik de HEN DIA DUOIN over, die ik zoo mooi vind, doch die bijwijlen in 't Hollandsch bizar schijnt: arma virumque enz. Als ik in één der sonnetten eindig met: ‘wanneer ik roerloos wacht op de' uchtendstond’ dan dacht ik aan Homeros' IX' boek 662. KAI ÈOO DIAN EMIMNEN 't geen ik zulk een beeldende uitdrukking voor ‘slapen’ vind, en zoo meer.

Ik heb u nog veel te zeggen, maar mag geen misbruik maken van uw tijd en welwillendheid. Daarom eindig ik en zeg alleen dat ik meen dat in den stijl mijner sonnetten elk woord, dat stoppen moet, overtollig is en dat dergelijke gedichten meer moeten spreken door wat zij niet zeggen, dan door wat ze in woorden mededeelen, m.a.w. dat hier veel aan den lezer wordt overgelaten om tusschen de regels te lezen. Nu nog éene zaak.

Mag ik u Zondag of Maandag middag mijn versjes zelf brengen? Ik zal Zondag te 2 uur aan uw huis zijn en mijn pakje aanreiken als u niet t'huis is, en dan tevens vernemen wanneer u mij Maandag kunt wachten om u de betuiging te geven van de hoogachting en dankbaarheid van

uw dw dr.
Jacq Perk.

[10. 12 Mei 1880]

10. 12 Mei 1880. Brief van Vosmaer aan Perk; dubbel velletje, tot het midden der tweede zijde beschreven. - Perkarchief.
De aanhef schijnt op een zoekgeraakte brief van Perk te wijzen; mogelijk evenwel heeft Perk door een vriend laten informeren.

's Gravenhage 12 Mei 80

Geachte heer, -

Ja, ik heb uwe gedichten goed ontvangen, en gelezen. Vergeef mij dat ik u niet eerder schreef, ik ben door allerlei in beslag genomen. Met de plaatsing in den Spect. gaat het

lastig; er zijn altyd zoo vele aanmerkingen tegen verzen. Als u eens wist welke onbeschofte briefkaarten ik kryg over sommige gedichten! Nu stoor ik mij daar wel niet altyd aan, maar, - als er noch bykomt dat ook andere redacteurs niet zoo heel erg gestemd zyn voor ‘versjes’ - dan moet ik wel eens toegeven. Ik durf ze dus *nu* niet opnemen, ik ben niet alleen baas. Maar wilt u ze mij noch wat laten houden? dan zie ik of ik in den zomer een kansje waarneem. Dit is voorshands dunkt mij de beste oplossing.

Nochmaals vergeving dat ik uw geduld zoo op de proef stel en geloof mij steeds met achting en toegenegenheid

uw dw^{e}
C. Vosmaer.

[11. 21 December 1880]

> **11.** 21 December 1880. Brief van Perk aan Vosmaer; dubbel velletje, waarvan drie kantjes beschreven. - Vosmaerarchief.
> Tussen deze brief en No. 10 valt een bezoek van Perk aan Vosmaer, benevens de plaatsing van vier sonnetten in de Spectator van 9 October 1880: De bouwval; Duif en Sperwer; Nacht; Dorpsdans. Daar ieder gegeven ontbreekt, bestaat er geen zekerheid, of het bezoek vóór of na de publicatie plaats vond. Het is derhalve evenmin zeker, of deze vier sonnetten behoren tot die, welke reeds in Januari door Perk waren bezorgd, dan wel nieuwe waren, die Perk bij zijn komst heeft meegebracht en die nu direct werden geplaatst.
> In ‘Nederland’ van November 1880 werden gepubliceerd: Aan de sonnetten; Eratoo; Die lach; De afgrond; De waterval der beek.
> De aanhef van de brief doelt op een boekje over Horatius; wèlk boekje heb ik niet kunnen vaststellen.
> Doorenbos' bespreking van Amazone vindt men in De Portefeuille van 4 December 1880, bl. 341-343, ondertekend: ‘Een als de rest’. Na ‘Wat hadden’ is in de brief een volle regel minutieus doorgestreept; de twee genoemde woorden, staande aan het einde van de vorige regel, zijn kennelijk vergeten. Goed ontcijferbaar blijken enkel nog de woordjes: ‘gaarne’ en ‘weldaad’. Het lijkt me niet onwaarschijnlijk, dat Perk voor zichzelf en Kloos hier een auteursexemplaar van Amazone had gevraagd, maar dit later, als een te grote onbescheidenheid, heeft geschrapt. - De beoordeling van Lovendaal's ‘Lied der Liefde’ door Huet is opgenomen in Litt. Fantasien en Kritieken, deel XXI.

Amsterdam: kortste dag 1880.

Hooggeëerde heer

Hiernevens zend ik u het boekske terug, dat u zoo welwillend waart mij in bruikleen af te staan.

De tijd valt mij tegenwoordig dermate kort, dat het mij toeschijnt of ik u eerst onlangs bezocht. Toch ligt October bijna een verljaar achter ons. Vergeef mij het dralen met de teruggave.

De lezing was mij te aangenamer, nu u hier en daar met een streepje de plaats aanduidde, die u aanduiding waard scheen; daardoor vond ik gelegenheid mij met uw smaak in sympathie te gevoelen. De aanteekeningen op bldz. 8 vooral troffen mij.

Vergis ik mij als ik meen, dat in die streepjes de belijdenis van een paar beginselen ligt?

Het boekje brengt dunkt mij niet veel nieuws, maar het is alles vrij smakelijk gezegd en niet ongeschikt om ‘ingenieurs’ of anderen, die Van Walborchs afgod willen leeren kennen, tot die kennis voor te bereiden. Van Van Walborch gesproken (Ik stel mij hem voor met het uiterlijk van Doorenbos): Uw Amazone was voortdurend in handen op het Leesmuseum en slechts in de morgenuren kon men een der twee exemplaren bemachtigen. Hierdoor las ik uw dichtstuk slechts eenmaal, maar reeds genoeg om het stukje van Doorenbos in ‘de Portefeuille’ van harte te beamen. Ik dank den Schepper (u, in dit geval,) dat Marciana bestaat en de MOIRA, dat zij haar op mijn levenspad bracht, waardoor ik haar leerde kennen zooals ze steeds te kennen blijft, in haar rijpen bloei en haar vrome ontwikkeling. Wat hadden

Uw boek is zoo'n weldaad. Wij, armen, willen zoo gaarne in de wriemeling der alledaagschheid iets edelers zien en omdat er dit doorgaans niet is, moeten wij 't zelf maken, Apolloon weet met hoeveel hartzeer, hoeveel genot, en - als men jong is vooral - met hoeveel zweetgedrenkte inspanning. - En dan wordt er een volwassen Amazone geboren, en de hemel opent zich voor ons, zonder dat wij hem behoeven te bestormen - - - en we fluisteren: waaraan heb ik zooveel heils verdiend? o Muze, machtige moeder, uw aanblik loutert! O Muzepriester, die ons hare blikken ontsluierde, dank!

Ons Amsterdam geeft kamp in den Olympischen wedstrijd, die nog steeds wordt doorstreden. De haagsche Amazone spant de kroon. -

Wat zijn Lovendaals liederen veel beter dan die van Honigh en wat winnen zij het ver van Hofdijks Malva's! Prettiger

geschenk dan dit bundeltje gewerd u dit jaar zekerlijk niet. Eratoo ging weêr eens aan Hollandschen offerwalm te gast. Jammer dat Huet in zijn (voor hem vrij compromitteerend) artikeltje in ‘de Amsterdammer’ die minnedichten niet onvoorwaardelijk heeft willen prijzen als ‘in hun soort meesterlijk’, maar de liefde in al hare gedaanten verlangde geüit te zien in zangen, die slechts begeerden zangerig te zijn, en het behagelijk welgevallen van den jongen mensch in vrouwenschoon uit te drukken. Wie is die Lovendaal eigenlijk? Is het een momnaam? Ik hoop dit ter gelegener tijd wel eens van u te vernemen Hoe komt het toch dat de Spectator er zoo over zweeg? U wilt wellicht het geschonken paard niet aan den tand voelen, maar Holda repte er in haar laatste opstel niet eens van en daar was toch zoo'n geschikte gelegenheid.

Kloos zit tegenwoordig zoo hoog bij Plato, dat hij voor 't oogenblik niets anders begeert te doen, dan luisteren naar diens dichters wijsheid. Ik zal hem echter porren, net zoo lang tot hij eens over Shelley loskomt. Dat moet een goed stuk worden, te meer omdat het door liefde en niet - als sommige vroegere opstellen - door haat, wordt ingegeven.

Met genoegen knoopte ik kennis aan met J. Zürcher, met wien ik sommige kollegies bijwoon. Zeer toevallig en juist door de Hoogeschool kwam ik met hem in aanraking. Sedert bezocht ik hem herhaaldelijk in zijn gastvrij huis en schep vreugde in zijn omgang. t Is een ontwikkelde zonderling, zonderling ontwikkeld. Het schort hem aan verbeelding, nog minder dan aan gemoed; hij las en dacht veel. Over zijn ingenium kan ik niet oordeelen. Hij zal mij uit zijn romans, die hij in handschrift houdt, voorlezen, en dan zal het wel blijken. In ieder geval is hij vol geestdrift. Een publiek, uit zulke lieden bestaande, zou, dunkt mij, voor een kunstenaar iets zijn om van te droomen. En voor elk slag kunst heeft hij voelhorens en voor iedere wetenschap tevens. Die, waarmede hij de schoonheden der dichtkunst waarnam, schijnen echter afgestompt, misschien door te overmatig gebruik.

Het schijnt mij dat hij veel bitters gesmaakt heeft, evenals zijn oom Frits: ook dat maakt hem belangwekkend.

Hij verzocht mij u wel zijne groetenis te willen overbrengen. Met de Vos ben ik nog niet bevriend. Wij hebben pogingen

aangewend tot toenadering, maar dit werd beiderzijds door de omstandigheden belet. Het spijt mij zeer want ik zou hem gaarne leeren kennen. Nu wacht ik op de eerste gelegenheid de beste. Die gelegenheden doen zich echter uiterst zeldzaam op, want onze wegen loopen zeer uiteen, onze bezigheden althans, die ons geen van beiden veel speeltijd laten. En nu is 'het jonge Holland' ontstaan. Het zou mij bevreemden als hem dat ook niet het een en ander te doen gaf.

Maar kennismaken zullen wij. Hij verlangt het (volgens Ising), ik, gaarne: wij moeten elkander immers tegen het lijf loopen, is het nu niet, dan morgen?

Wellicht laast u 'Nederland' van November en trof daarin oude bekenden aan. Zoo ik overdrukjes had gekregen, u waart de eerste geweest, wien ik er een eerbiedig had aangeboden, maar men heeft het, schijnt het, vergeten.

Ik beleef niets dan genoegen van die sonnetten. Zelfs Alberdingk prees ze zeer en las ze op zijn les aan de jonge schilders voor. Voorts vernam ik middellijk of onmiddellijk goede kritiek van Pierson, Wolff, Doorenbos, ten Kate, de Rop, ten Brink, Hasebroek, van Gorkom enz.

Dit doet mij vooral vroolijk aan om uwentwil. Het ware toch voor u bij uitstek onaangenaam geweest als de vriendelijkheid, waarmede u mijn eerstelingen heeft geplaatst, beloond ware door berisping van links en rechts.

En nu hooggeachte heer, neem ik voor dezen keer afscheid. Ik vrees u reeds te lang met mijn gekeuvel te hebben opgehouden. Ontvang nogmaals mijn dank voor wat u voor mij deed en wees hartelijk gegroet door uw

dw. dr.

Jacques Perk.

[12. 27 December 1880]

12. 27 December 1880. Brief van Vosmaer aan Perk, waarschijnlijk toegezonden via een gemeenschappelijke kennis, omdat Vosmaer het nieuwe adres van Perk, die in het voorjaar van 1880 verhuisd was, niet wist. Twee dubbele velletjes, tot onder aan het zevende kantje beschreven. - Perkarchief.
Het artikel van Valette over Dumas is te vinden in de Spectator van 25 December 1880, bladz. 414.
De 'Hooft- en Warenar-kwestie' houdt verband met de op handen zijnde Hooftherdenking (15 en 16 Maart 1881). Vosmaer doelt op het

feit, dat men om fatsoensredenen een echte Warenar-opvoering niet aandurfde, terwijl tegelijk de nogal ingrijpende Warenar-bewerking ('gewijzigd en aangevuld ten behoeve van het tooneel onzer dagen') van J.A. Alberdingk Thijm scherp verzet uitlokte. -
De kritiek van Pierson op Amazone (tamelijk afwijzend) is verschenen in Het Vaderland van 24 Januari 1881.

27 Dec. 1880.

Geachte en waarde heer,

Het boekje heb ik ontvangen; dank voor uwe aangename letteren. Het boekje over Horatius is goed en heeft menige opmerkelijke plaats; zoo als u opmerkte, ik streepje, voor mij zelve, zoo als ik gewoonlijk doe, het een en ander aan. Dit beduidt instemming, aanwijzing tot nadenken en napluizen, of ook wel eens afwijking.

Dat Amazone u bevalt, verheugt mij *zeer;* niet alleen omdat het streelend is sympathie te vinden maar ook om de beginselen. Amazone is in de eerste en hoogste plaats voor mij een kunstwerk geweest. Maar natuurlijk ligt er doel of liever, niet altijd eene leerbedoeling, maar toch eene bedoeling van beginselen, nevens. De beginselen van *Amazone* zijn tegenwoordig zeer in gevaar; eene nieuwere school bestrijdt de leer van edele, hooge schoonheid en kunst; de ouden, antieken en lateren, worden achter de bank geschoven. Klassieke vorming wordt geminacht. Het euvel is al *zeer* erg. Ik strijd daartegen wat ik kan, zooals ook Doorenbos steeds doet; hij is gelukkig dat hij te Amsterdam jongeren heeft zooals gij en Kloos. Hier bij ons is alles of Zola of onklassiek, of gansch on- en antidichterlijk. Ik sta tamelyk alleen, hier. Zie eens wat de heer Valette in het slot van zyn artikel over Dumas in den Spect. zeil! De gal loopt er mij van over.

Ik heb u een voorstel te doen. Wilt u en Kloos zich wat nader aan den Spectator aansluiten? Willen wij onze krachten vereenigen? Vooral om alwat schoon en edel is overeind te houden en dat te bevorderen. Positief is noch beter dan polemiesch.

De Spect: kan u geven *ƒ* 1.80 à 1.90 cents per kolom. Dat is niet veel, maar toch iets. Wat wij noodig hebben is, voortdurend *kleine* opstellen, bespreking van de *beste* werken en de ware eeuwige beginselen: de leer en de kunst der antieken, der groote lateren, - Dante, Shakespeare, Shelley, Goethe,

Heine, Corneille, Chenier, Sainte Beuve, - ik duid maar enkelen duidelykheidshalve aan, - op te houden. Gaarne had ik uw beider medewerking. Voorshands stel ik u voor, of u wilt behandelen twee bundels poëzie - die van Poli de Mont en van Honigh. Ik zend u die - Honigh kunt u behouden; den bundel van de Mont wil ik gaarne terug hebben; hy droeg daarin een versje aan mij op.

Sommige medewerkers aan den Spect: geven te lange stukken, met 2, 3 vervolgen; dit is soms goed of noodig. Maar in den regel is voor onze ruimte en formaat noodig: eene bespreking, kort, kernig, en zoo mogelyk amusant, van de voorname zaken op gebied van kunst, letteren en wetenschap, en humoristische en satirische bespiegeling over sociale toestanden. op dat gebied is een pluksel, een epigram van pas en gewenscht. Met vereenigde krachten, - in kunst en wetenschap - kunnen wij veel doen. Maar de arbeiders zyn schaarsch en de boel loopt zoo ver uit elkaar. Ik stel mij iets goeds voor van uw beider hulp in dien geest. Wat ik bedoel zult gy wel begrijpen, beter dan ik het met een enkel vluchtig woord kon aanduiden.

Zoo zou ik eene behandeling van de 2 genoemde bundels wenschen, in 2 kolommen; kort, degelijk, met kennis en geest. Zoo zou ik beurtlings, berichten, pluksels, kleine mededeelingen, wenschen over wat Amsterdam op ons gebied oplevert. -

Wij hadden ons woordje meê moeten praten in de Hooft en Warenar kwestie - wij hadden echter geen hulp. En zoo gaat het honderdmaal.

Wilt gij hierover eens denken en ons helpen? en ook de heer Kloos?

- Over de figuren in Amazone noch een paar woorden: zoek in de figuren niet te zeer portretten: ik vermeed opzettelyk ze dat te maken. Zy zijn, zooals Beets in de Camera zei, een neus van herinnering op een gelaat van fantasie.

Er zijn herinneringen in - maar verwerkt en veranderd. Was im Gedicht soll leben, musz im Leben untergehn en omgekeerd ook. Zoo gaf ik in van Walborch ook veel van mij zelven - maar met allerlei toevoegselen en wijzigingen.

- Lovendaal's liederen vind ik even als gy zeer schoon, en ook van beter dan die van Honigh. Deze is knap, maar ik

houd hem nu niet, zooals onze meeste tydschriftcritici, voor den eenigen dichter! Lovendaal's bundel zal behandeld worden. Maar, gy kunt er toch, De Mont en Honigh besprekende, ook wel uwe meening over zeggen, dat schaadt niet. L. is onderwijzer te Cuyk. ik hoor dat hy katholiek is. Men bespeurt dit niet in zijn werk.

Ik hoorde laatst over Zürcher minder goeds; ik geloof dit echter niet zoo grif. Iemand zei mij dat hij zijn *Sartor* niet zelf vertaalde; dat hij weinig degelyke studie heeft, en sprak minder goed over zyn speculatiehuwelyk. Ik insinueer hiermeê *niet;* het is wellicht laster. Maar ik zeg het u alleen, opdat u gewapend zoudt zijn. Op mij maakte hij eenen aangenamen indruk en ik hecht niet spoedig aan dergelyke verdachtmaking. Maar - de ondervinding leerde mij, dat ik altyd wel wat te goed van vertrouwen ben, en daarom alleen zeide ik u het bovenstaande.

Voor de Vos voel ik ook sympathie; wellicht kunt gij hem goed doen.

Nederland van Nov: heb ik noch niet en las uwe gedichten dus niet. Jammer dat u geen overdrukken hebt.

Pierson, hoor ik, zal Amazone in 2 feuilletons in het *Vaderland* behandeln. Ik ben er benieuwd naar; zou hij het kunnen goedvinden? Ik vermoed.... ronduit gezegd - neuswijze aanmerkingen. De instemming van Doorenbos is mij goud waard; zoo iets steunt. Ook de instemming van u en andere jonge litteratoren. Zoo heeft wat ons, u en andere geestverwanten, ter harte gaat, wellicht eene toekomst en kan het baten tegen de alom dreigende verwildering.

Want, o ik zie de toekomst voor onze letteren en onze beeldende kunst zoo donker in!

Als er geen flinker, edeler, jonger geslacht opkomt met hun werk, dan gaan wij naar de kelder.

Handen aan het werk! en helpt gijlieden meê!

Gaarne hoor ik noch eens iets van u

Met vriendschappelijken groet

uw

C. Vosmaer

Ik weet uw adres niet meer -

de boeken zend ik per spoor. Meld mij

s.v.pl. of ze te recht kwamen

[13 A. 30 December 1880]

13 A. 30 December 1880. Brief van Perk aan Vosmaer; twee dubbele velletjes, geheel beschreven. - Vosmaerarchief.
De ‘moord op de Beer’ doelt op een uiterst scherpe beoordeling door Dr. D.E.W. Wolff van T.H. de Beer's ‘Losse bladen uit de geschiedenis der beschaving; Eerste blad: Duitschland’, in de Gids van December 1880 (bladz. 514-528).
De door Perk vertaalde Franse roman is: De dokter (Hollandsche Illustratie, jrg. 1880-1881). In 1878-1879 was daar van zijn hand reeds de vertaling verschenen van Deux Mères door Em. Richebourg.

30 Dec. 80.
Adressen
Willem Kloos: Kerkstraat b/ Reguliersgracht 297
Jacq Perk: Reguliersgracht /d Kerkstraat 53

Hooggeerde heer en vaderlijke vriend
Zoowel uwe verkwikkende letteren als beide boeken kwamen mij Dinsdag ter hand. Grooten dank.
Vergeef mij dat ik u niet op staanden voet het antwoord mededeelde, dat mij - zoodra ik uw schrijven ontving - naar de lippen rees. Het ontbrak mij aan ledigen tijd.
Ook meende ik de zaak eerst met Willem te moeten bespreken. Dit leidde echter voorshands tot niets: hij is ziek aan Onverschilligheid en de arme werdt door de onverbiddelijke omstandigheden gedwongen en het volle Amsterdam als op een onbewoond eiland te leven; hij mist - eensdeels wilkeurig - *omgeving*.
Vooralsnog kan ik dus slechts voor mij zelf antwoorden. Uw aanbod verblijdt mij in de ziel.
U slaat mij voor in theorie eene richting te komen verdedigen, aan welker toepassing ik de gelukkige oogenblikken mijns levens wensch te kunnen wijden.
U plant mij een vendel in de hand - voor dit vertrouwen dank! - ik zal het zwaaien... als Phoibos toewenkt. Wel heb ik het druk, maar dit mag geen bedenking wezen, nu u mij ook zoo gul bystand verzoekt. Zooals u weet volg ik de prop. jur. kollegies zoowel als de phil. litt. (hetgeen mij een uur of vijf daags ontneemt) Daarbij leef ik een familieleven; ontvang en breng bezoeken, wissel brieven en moet - terwijl ik nu en dan nog verzen maak - lezen voor mijn vak en mijn kunst.
Tevens verkeer ik met schilders en woon doorgaans de Donderdagsche kunstbeschouwingen in Arti bij; blijf op de hoog-

te van het tooneel, verwaarloos de periodieken niet - *Art journal* en *Monatblatt der bild. künste* inkluis, vertaal om zoet gewin een franschen roman in vijf deelen en geef veel tijd aan Willem, terwijl ik Doorenbos, Wolff (laast u in de Gids zijn moord op de Beer?) Pierson, Spruyt van tijd tot tijd opzoek. 't Is een zegen dat mijn gestel bestand is tegen zulk een bewogen leven... trouwens ik maak dagelijks een uur gymnastiek.

Dank den klassieken kan ik een *aequus animus* bewaren te midden van alle onrust. De Spectator zal mij daarbij schoren want, daarvoor arbeidend, zal ik boven het gewoel kunnen leven.

Uwe voorwaarden hoop ik tot uwe bevrediging te kunnen vervullen. De tegemoetkoming versmaad ik geenszins, want boeken kosten veel geld en ik heb er veel noodig. Ik zal telkens artikelen leveren van ongeveer twee kolommen (Is dat zooveel als zes bladzijden van dit formaat?)

Schenk mij een pseudonym, als het mogelijk is welluidend, en geen holle nietszeggende initialen, die zoo leelijk zijn. Mij dunkt dat ik gedekt moet zijn, omdat ik nog te afhankelijk ben. Is u echter van oordeel dat ik mijn hart open mag dragen en dat het lafheid is dit niet te doen uit vrees voor betrekkelijke kleinigheden - - - dan heet ik kortweg Jacques Perk.

Mijn beginsel bij kritiek is dit:

Wie eene subjectiviteit bezit, die drage haar ten toon, want *kritiek* is eenigermate *lyriek. De gustibus* - - -etc.

Ik beeld mij niet in dat *de* waarheid *mijn* waarheid is. Dat ware eenzijdigheid.

Naar ruimte en onbekrompenheid streef ik - - - het veld van ‘schoon vinden’ dient zoo uitgestrekt te zijn, dat er velerlei op kunne plaats bezitten.

Men schrijft echter voor zich en zijns gelijken, die gevoelen als wij, doch geen woorden vinden om zich dit helder te maken.

Ik kan dus op grond dezer regelen, *positief* schrijven - gelijk u wenscht, en stel mij een lezerspubliek voor dat sympathiseert met *u* en waarmée *ik* dus sympathiseer

Onder ‘nader aansluiten aan den Spectator’ versta ik ‘toenadering tot ú.’

Mag ik beide bundels, die u mij zond, afzonderlijk behande-

len? Zij doen mij te veel denken, dan dat ik dit kan prangen in de korte ruimte, die u mij toebeschikt.

In Pol de Mont schuilt, dunkt me, een echt dichter, een van antiek ras; en hem terloops in eenige regels te behandelen, ware onrecht plegen aan zijne gaven. Zijne verbeeldingskracht wint het van de meeste Hollanders. De man behoort tot de onzen. Goddelijk toch, dat zinnekeetlende kunst, de geesten boven godsdienstige dorheid verheft, en zielen redt (als die van de Mont) welke anders noodzakelijk zouden ver droogstoppelen.

Wanneer u goedgunstig beschikt op deze vraag hoop ik u binnen een dag of tien mijn eerste stukje te zenden - Dat er zegen op ruste!

Zeer dank voor de inlichtingen omtrent Amazone. Als ik aan dien roman denk komt mij steeds ‘een plek hemelsblauwe zielevrede, uit lang vervlogen kindsheid’ in gedachte

Wat zal Pierson zeggen?

Het doet mij zeer veel genoegen dat uw werk druk gelezen wordt. Op het leesmuseum zijn *drie* exemplaren aangeschaft: een feit dat voor zulk een schepping zonderling is. Of gaat het publiek vooruit? -----

Ik sprak H.C. Muller, die mij vertelde, dat hij u eenige vertalingen van Horatius zond. Hij wil den geheelen Flaccus rymloos vertalen. t Is een goede kerel, die vlijtig is geweest ook want hy werd Dr. in de letteren en is nog geen vijf en twintig. Ik ken hem heel goed: daarom ben ik naar zijn werk te meer benieuwd en tevens naar uw oordeel er over.

Dr. van Leeuwens Ajax schijnt door de Gids te zijn geweigerd. Wat zal hij er nu mee aanvangen? Als hij maar niet ontmoedigd wordt want deze beide leeraren van ons gymnasium kunnen veel doen voor de zaak der klassieken

Hetgeen u ter oore kwam omtrent Zürcher vernam ik reeds lang. Hij is geruimen tijd het praatje van Amsterdam geweest.

Dat hij *Sartor* niet zelf vertaalde, kan ik niet gelooven want hij is enorm ver in nieuwere talen, zelfs Zweedsch en Italiaansch; terwijl hij les gaf in Javaansch, Soendaneesch en Maleisch. Te Parijs hield hij eens eene conference in het fransch en nu is hij nog bezig eene schets van u in het fransch te vertalen. Ook vertaalde hij - volgens hem - drie tooneel-

stukken van Byron. Waarom zou hij dan Sartor niet hebben kunnen verhollandschen, te meer daar uit het boek blijkt, dat het door iemand van zijn aard moet zijn geschreven, zijn Hollandsch toch ging wel wat onder in uitheemsche talen, vooral Duitsch. Daarbij gelijkt die taal veel op die van zyne romans (waaruit hij mij brokstukken las) en die ongetwijfeld eigen werk zijn. Daarin is verre navolging van Dickens, met wien hij dweept.

De degelijkheid zijner studie kan ik niet vonnissen. Hij heeft veel *moeten* leeren, omdat hij in zijn armen tijd goeverneur was. t Is echter een kerel van sentiment, een uiterst zenuwachtige ongedurige natuur, door t leven verbitterd en nog niet in vrede met menschen en goden.

Ik zag zijne vrouw, die hem in leeftijd tien jaar vooruit is en die hem met hare kinderen schatten ten huwelijk bracht.

Uit losse gezegden, maakte ik op, dat dit huwelijk niet uit bepaalde liefde werd gesloten: hij spreekt dikwijls van ‘onafhankelijk worden’ enz. Het komt mij voor dat hij niet recht weet wat hij wil en nog in de verwarring zucht, waar ieder die denkt, doorheen moet, die mij wellicht nog voor de deur staat. Hij is doorgaans neêrslachtig en zegt mij herhaaldelijk dat ik me niet door hem moet laten influenceeren. Ik kan zoo iemand niet veroordeelen al ging hij honderdmaal een speculatiehuwelijk aan. Ik zou dan te eer hem beklagen want de arme zat dan met het pak, het blok, de ketens.... misschien wel ‘onder de plak’.

Ik houd van hem omdat hij zoo voor kunst gloeit.

De Vos sprak ik nog niet. Hij speelt in Otello het dronkemanstooneeltje wel aardig, nietwaar? En toont zich beschaafd in zijn stil spel met Desd. als Jago dit spel beoordeelt en den argeloozen Cassio den strik begint te spannen.

Met Jos. de Groot ben ik zeer ingenomen, hoewel het meerendeel haar Desdemona hekelt. Ik vind er enorm veel gevoel in en 't kind heeft een zin voor plastiek, die zelfs Mevrouw Kleine niet bezit. Meer om hare opvatting dan om haar spel valt zij, dunkt mij, te prijzen. Daar moet iets van Melpomene in haar zijn gevaren.

Ik zond haar ingesloten sonnet; waarop ik bijgaand antwoord kreeg; oordeel zelf eens of zij al den blaam verdient dien men haar aanwrijft. Bij gelegenheid zult u wel eens de

goedheid willen hebben mij het een en ander terug te zenden. Gaarne kende ik uwe zienswijze over ‘Mefisto tot een Idealist, bijgevoegde sonnettentrits.

Van harte en steeds met vereering en vriendschap
geheel uw
Jacques Perk.

Als u mij weêr eens de vreugde van een sympathieken brief bereidt, tutoyeer mij dan als 't u blieft. Ik vind dat dit vertrouwelijker klinkt uit uw mond.

Groetenis van Willem.

Aardig dat vlindertje op 't briefje van J. de Groot! Zulke vrouwtjes mogen zulke aardigheidjes hebben nietwaar? Lief; leelijk-mooi; naief; goedaardig; schalk; - bekoorlijk! -

[13 B. Eerste bijlage bij 13 A]

13 B. Eerste bijlage bij 13 A, door Vosmaer behouden. Enkel velletje, in de breedte beschreven. - Vosmaerarchief.

Aan Josephine de Groot

Mij deerde Otello, 't edel hart, geprangd
Door 't lot: om 't licht zijns levens te versmoren;
Maar 't heeft voor Desdemóna mij gebangd
Toen in het dons heur angstkreet ging verloren....

Dood lag zij in de bruidswâ, lang verlangd....
Geknakte lelie.... onverwelkt.... te gloren
Van onschuld, waar heur blonde leest omvangt
Een maanlichtglans van liefde, uit haar geboren. -

Gezalfde, die mij 't schoone deed aanschouwen,
Die 'k liefhad in de schepping uwer ziel
Heb dank! Door U zag ik het ongeziene. -

Ik mag niet meer om Desdemona rouwen,
Hoezeer ik leed dat ze aan mijn liefde ontviel...
Want dank zij God... nog ademt Josefiene! -

Kerstmis. 80
Jacques Perk.

[13 C. Eind December 1880]

13 C. Eind December 1880. Tweede bijlage bij 13 A. Ongedateerd briefje van Joséphine de Groot aan Perk. Dubbel velletje klein formaat, op de eerste en derde zijde beschreven. De eerste zijde is voorzien van een gekleurd vignet: een blauwe libel boven een beekje met groen riet. - Perkarchief.

Geacht Vriend,

Mijn innigen hartelijken dank voor de schoone verzen die mij zooeven gewerden. Men kan niet beleefder zijn als gij, en geloof me, ik stel op hoogen prijs de attenties mij bewezen door kunstkenners

Vergeet niet, mijne beleefde groeten aan uw geachte familie over te brengen, en na een hartelijken handdruk steeds uwe u toegenegene,

Joséphine de Groot

[14. 2 Januari 1881]

14. 2 Januari 1881. Brief van Vosmaer aan Perk; dubbel plus enkel velletje, geheel beschreven. - Perkarchief.
Het genoemde artikel van Max Rooses vindt men in Het Vaderland van 29 Dec. 1880: Brieven uit Zuid-Nederland, III.

's Gravenhage
2 Jan. 1881.

Amice, - gaarne zet ik dit woord, en als ik niet altijd ‘jij en jouw’ *schrijf*, wijt het dan niet aan stijfheid, maar aan tegenzin tegen die klanken, vooral in schrift. Het is een ongeluk, dat men in de 16e eeuw het lieve *du* en *dijn* heeft afgeschaft. Hadden de Statenbybelvertalers dat behouden, wij verheugden er ons nu noch in - ten ware de *verkeerd* begrepen klassieke zucht der 17e taalheeren dat oudmodiesch en onklassiek hadde gevonden!

Uw gedicht op mej. J. de Groot is allerliefst; - misschien wat personeel om in den Spect. te zetten? Gij bestemdet het daar ook niet voor. - Zeker is zij een sympathiek persoontje; en haar briefje is lief.

Drommels, - pas maar op, kom niet te dicht bij de vlam!

Uw Mefisto-sonnetten - gij zult wel denken dat ik erg lastig en moeilijk ben, - ik wou ze zoo graag plaatsen; maar ik weet eigenlijk niet of ze al goed genoeg zijn, en dan - 3 sonnetten weer in den Spectator - gij weet niet hoe ik daarmee altijd te kampen heb.

Grif gaat het alleen met poëzie wanneer er een actualiteit en een doel is ligt.

Geef ons dan maar 2 artikeltjes over de Mont en Honigh. - maar kort, voor ons blad gepast. Wij moeten vele zaken maar liefst kort en kernig bespreken. Gij zult zeggen: daartegen zondigt de Spect. toch telkens - maar dat komt omdat de schrijvers ons steeds lange stukken zenden; en zoo gaat ondanks ons. Kent ge P. de Mont? Kent ge wat Rooses in het Vaderland van hem schreef? Anders kan ik u dat zenden.

Een pseudoniem, vraagt gij, - ik weet er geen. Ik zou u haast voorstellen uw naam er onder te zetten. 1° is dit een heilzame band en dwang, om nooit te ver te gaan. 2° kunt gij er uwen naam allengs mee vestigen. - Kloos heeft het laatst ook gedaan. - Lafheid vind ik een pseudon. geenszins; Doch vindt gij dat gij ermede in moeilijkheden komt, als gy uw naam erbij zet, dan moeten wij er iets op bedenken.

Soes er noch eens over, wat uw belang in deze medebrengt. Uw tijd is goed besteed, zooals gij dien beschrijft. Uw beginselen van kritiek vind ik heel goed en aardig uitgedrukt. Dat kunt gy bij gelegenheid wel eens gebruiken en aanwenden. De Mont is, dat geloof ik ook, dichter; hij is noch maar wat wild en soms niet gekuischt genoeg. Oorspronkelijkheid en frischheid zitten niet in het ongekemde of de hemdsmouwen; - ook de beste beschaafdheid keert weer terug en hecht aan natuurlijkheid en eenvoud, maar blijft er beschaafd bij.

Wat loopt het mij mee met de Amazone! Ik ben er zeer verheugd over, zoowel uit egoistisch oogpunt, als om de zaak die ik verdedig en liefheb.

Zeg mij eens, die vertalingen van Muller van Horatius - *entre nous*, het is mij door het hoofd gegaan? Heb ik die al lang geleden gekregen? Of vergis ik my, en moeten zij noch komen? Zeg hem dit niet, dit zou zou onbeleefd schijnen. Maar zie mij eens in te lichten. Dat interesseert mij nu. en heb ik verzuim, ik zal het goedmaken. Kan Muller ons doel, onze richting, ook niet bevorderen? *Korte* stukken zyn den Spect. altijd *welkom*.

Nu moeten wij toch zien dat de Ajax verschijne. Wil de Tijdspiegel hem niet? Die gaf toch reeds den Prometheus en de Oresteia. - *Baat het iets*, laat hij zich bij de redactie op mij beroepen.

Over Zürcher schrijft gy nobel - ik heb zoo een hekel aan zulk gelaster, dat ik mij half schaamde het u te schrijven. Ik deed het alleen pour acquit de conscience. Ik geloof gaarne, dat gij gelyk hebt en mijn zegsman ken ik ook als niet vrij van... mauvaise langue te zijn. Wat gy daarover schryft is mij uit het hart geschreven; zoo denk ik ook. Ik werd er wel eens dupe van, maar never mind - beter dat dan hard, en liefdeloos; en men is gelukkiger en beter als men goed denkt over de menschen. En die steenenwerpers! wat zijn zij dikwijls!

- Mefisto - als 't kon in 1 sonnet, kort, scherp, krachtig, gecondenseerd en de pointe achter aan. niet duidelijk genoeg, soms; ik zou zeggen: noch eens bij u omdragen, om woelen, omwerken. tot de kortste, zuiverste, praegnantste uitdrukking gevonden zij.

- Alles goeds in het nieuwe jaar;
van uwen toegenegen
C.V.

Uit uw schrijven maak ik op dat Kloos wat gedrukt is; ik geloof dat gij een gelukkig humeur hebt, houd hem daarmede opgewekt! Groet hem van mij.

- Hoe is het met de ‘beurs’?

[15. 10 Januari 1881]

> **15.** 10 Januari 1881. Brief van Perk aan Vosmaer; enkel blaadje, aan één zijde beschreven. - Vosmaerarchief.
> C. Honigh trad met ingang van 1881 als Gids-redacteur op.
> Perks oudste zuster Dora verloofde zich met den heer Blancke; hun huwelijk volgde enkele maanden later. Een gedrukte bruiloftskrant, waarin van Perks hand o.a. een gelegenheidssonnet, bleef in meer dan één exemplaar bewaard in het Perkarchief.

Reguliersgracht 53.
10 Jan. .81.

Hooggeeerde heer en vriend

Zeer dank voor uw laatsten en voor de aanteekeningen op mijne versjes; ik hoop ze in den bedoelden zin op te volgen. Het is beter dat zij vooreerst niet verschijnen.

Denk, bid ik u, niet, dat ik u ooit lastig vind, als u iets wei-

gert op te nemen, dat ik u toezond: ik begrijp uwe omstandigheden zeer wel en onderwerp mij gaarne.

Hiernevens mijn eerste stukje; over Honigh, van wiens benoeming tot Gids redakteur wij gruwen. Ik nam hem het eerst omdat die benoeming nog zoo versch in het geheugen ligt.

Over P. de Mont zal ik kernachtiger kunnen wezen; de gal liep mij hierbij over en ik schrapte reeds wat ik kon.

Gaarne zou ik een proef hebben.

Evenzeer zoudt u mij genoegen doen mij het Vaderland te zenden met het artikel van Roozes. -

En nu zal, hoor ik, een tweede druk van Amazone dagen! Dat had u stellig niet durven hopen. Het publiek is anders niet zoo fel op degelijke kunst. Over Muller's vertalingen later: ik sprak hem nog niet.

Vergeef mijn talmen met het zenden der kopij.

Mijn zuster raakte verloofd en dit had een vlucht feesten ten gevolge, die mij veel tijd rooven

- Vele groeten van Willem Kloos en een warmen handdruk van geheel

uw

Jacques Perk

[16. 14 Januari 1881]

16. 14 Januari 1881. Brief van Vosmaer aan Perk. Twee enkele velletjes verschillend papier, beschreven tot en met het derde kantje. - Perkarchief.

Het eerste gedeelte van Honighs bundel ‘Geen Zomer’ bevat gedichten, ontstaan bij de dood van zijn vierjarig zoontje.

14 Jan. 81.

Waarde vriend,

Hoewel ik geloof dat gij het juist hebt gezien wat H's poësie is, - moeten wij toch noch eens over uw stuk praten. Ik kan dat gelukkig met u ronduit doen, gij begrijpt mij en mijne bedoelingen. Ik las onlangs weer in Bakhuizen - en mij trof weer zijne kunst om raak te slaan zonder te ver te gaan; mild in den vorm, scherp in de zaak. Lees uw stuk noch eens. Ik weet niet of ik soms oud ben geworden en daardoor minder scherp, dan wel of ik gelijk heb, maar het komt mij voor dat uw stuk zoo geweldig persoonlijk scherp is. Ik geloof dat zulke kritiek gevaarlijk is; ik zou de zaken willen *aangeduid*

hebben maar niet zoo à bout portant. Ik heb ook gevonden dat H. veel te veel wordt in de hoogte gestoken, alsof hij de eenige jonge dichter is.

Maar men zal uwe uitdrukkingen over zyn leed en de dood van het kind wat *cru* vinden. Zie eens of gy dat niet kunt verzachten en toch het zelfde te verstaan geven. Een paar bewijsplaatsen zou ik er gaarne ingelascht hebben, om de juistheid uwer aanmerkingen te staven. Vooral ook als gy uwen naam er onder zet; gy maakt u terstond woedende vijanden en wordt dan geprikkeld tot polemiek. Beter is eene rustiger en fijner kritiek, die op de fouten wijst, maar niet flétrisseert. Juist omdat dit uw eerste stuk is, is het zaak tegen heftigheid te waken. Ik heb er later altyd spijt van gehad als ik dat niet deed, en genoegen als ik wel deed.

Uwe aanmerkingen blijven goed en juist, maar verzacht ze, - want ten slotte is een verkeerde richting of wansmaak alleen verkeerd, maar geene misdaad en de persoon moet niet gekwetst worden.

Ik weet dat gy mij deze opmerkingen ten goede zult houden. Toe, zie het dus noch eens door en verzacht, doch alleen de wijze van uitdrukking; de aanmerkingen zijn juist en geef ons een paar bewijsplaatsen. Haast hebben wij noch niet; bezie het dus noch eens op uw gemak - en schrijf zoo dat gij *H.* ontmoeten kunt.

Meld mij eens gauw wat gij daarvan denkt anders ben ik bang dat gij het onaangenaam vindt.

Ik zend u het *Vaderland*. -

Wees vriendschappelyk gegroet

tt

C.V.-

[17. 16 Januari 1881]

17. 16 Januari 1881. Brief van Perk aan Vosmaer. Enkel velletje aan één zijde beschreven. - Vosmaerarchief.

Zondag 16/1 81.

Reguliersgracht 53

Hooggeeerde heer en vriend

Hartlijken dank voor uw milden brief van Woensdag. Zijn *toon*, meer nog dan zijne woorden, doet mij gevoelen wat u

meent. In dien trant wil ik ook gaan schrijven Alles in mij drijft mij aan tot welwillendheid jegens de menschen, wier schuld het toch eigenlijk niet is, dat zij onderling in smaak, inzicht, appreciatie en bewustzijn, evenzeer als in uiterlijk, verschillen

Door halve redeneering geraakte ik op een dwaalweg

De schetterzucht en de schitterzucht der jeugd verschalkten mij. 't Was de wellustige overmoed van de pet op het hoofd te durven houden in tegenwoordigheid van iemand, dien men misprijst. Hartstocht in de kritiek is ontucht.

Voortaan wil ik boeten door humaan zijn voor dien onstuimigen toast, 't gevolg van een *kwaden dronk*... der jeugd.

Nogmaals dank voor uw raad en voor de belangstelling in mijn persoon. Zonder uw goede gezindheid ware mijn stuk geplaatst en alle berouw ware te laat geweest.

Ik weet heusch niet waaraan ik zooveel vriendelijkheid verdiende. Laten wij nu maar nooit meer over dien misstap spreken!

Duid mij niet euvel dat ik niet dadelijk na de ontvangst uwer letteren deze woorden schreef...

Eerst wilde ik de waarheid uwer vermaning, die ik dadelijk voorgevoelde, tot overtuiging doen worden. Dit moest door bezadigd nadenken geschieden en is geschied.

Weldra hoop ik u mijn andere stuk te zenden.

Wees met warmte en eerbiedige vriendschap gegroet door

geheel uw

Jacques Perk

[18. 23 Januari 1881]

18. 23 Januari 1881. Brief van Perk aan Vosmaer. Enkel blaadje, klein formaat, aan één zijde beschreven. - Vosmaerarchief.
Perks kritiek op Honigh werd gepubliceerd in de Spectator van 19 Febr. 1881 (bl. 68). - De kritiek van Huet op Amazone verscheen in het weekblad De Amsterdammer van 23 Januari 1881, en werd herdrukt in Litt. Fant. en Kritieken, deel XVIII.

Zondagavond. 23 Jan 81.

Hooggeeerde heer en vriend.

Spoedig hoop ik u eens nader te schrijven.

Hiernevens ‘Geen Zomer’. Ik heb getracht zoo mild moge-

lijk te wezen. Vindt U dat het hier en daar nog kan verzacht worden toe, help mij dan een handje als t u belieft?

Wilt u t zóó plaatsen, dan krijg ik wel eens proef nietwaar om nog wat te peuteren.

Is er genoeg geciteerd?

't Spyt mij hartgrondig dat Huet Amazone zoo doorhaalt. Las U die 'Amsterdammer' reeds. Zoo niet, zoek er dan bid ik u niet naar, want u zoudt u dood ergeren aan zooveel fluimerigheid!

Geheel
uw
Jacques Perk

[19 A. 22 Februari 1881]

19 A. 22 Februari 1881. Brief van Perk aan Vosmaer; enkel velletje, geheel beschreven. - Vosmaerarchief.
Het lijkt mij niet juist, uit de woorden 'mijn vorig schrijven' de conclusie te trekken, dat er een brief van Perk is zoekgeraakt. Deze woorden betekenen hier m.i. 'het bovenstaande'.
Op 30 en 31 December 1880 had een overstroming plaats bij Nieuw-Kuyk en Vlijmen, deels geweten aan gebrekkige Staatszorg. Op 18 Februari 1881, de vooravond van 's konings verjaardag, werd in het Paleis voor Volksvlijt een grote fancy-fair gehouden. Aan het feestprogramma daarvan werkten talloze Amsterdammers mee door een spreuk of versje, voorzien van facsimile van hun handtekening. Van dit uitgaafje bewaart het Amsterdamse Gemeente-archief het enige mij bekende exemplaar. Jacques Perk schreef daarin:

> De god, die immer wrokt bij Hollands zegen,
> Sprak, in zijn wangunst, het onzalig 'Wee'! -
> Zijn vloed, die weiden zwelgt, is opgestegen. -
> De nacht genaakte, en mèt haar: 'Vlakke Vreê:'
> De maan lacht uit het diep de starren tegen
> En 't eind'loos waterwak lacht rillend meê. -

Amsterdam Reguliersgracht 53.
22/2 81.

Hooggeachte heer en vriend

Bij het neêrschrijven van bovenstaande drie tweetjes, bemerk ik hoe de tijd vervliet als men genoodzaakt is dien met nuttigen arbeid te dooden. De schrik slaat mij om het hart, want lang reeds had ik u het een en ander moeten laten hooren. Ik ben zwaar gedrukt en ducht uw blik, want ik kwam eene verplichting tot heden niet na, die ik met zooveel genot

op mij had gelaten. Ik sta op het punt uw vertrouwen en vriendschap te verbeuren. Verbeeld u, het pakje aan André Theuriet is nog onder mijne berusting.... (Goddank, dat de bekentenis mij van het hart is!)

En waarom?

Ik gevoel mij schurkachtig.

Aan de post vroegen zij *ƒ* 1,75 voor de overmaking; van Van Gend & Loos *ƒ* 2 en aan 't Hollandsche spoor *ƒ* 2,25.. - .. Ik kon ze niet best missen, hoe gaarne ik ze voor u zou overhebben. Men vroeg mij telkens wat het pakje bevatte, of t als drukwerk kon worden verzonden en anderszins: ik bleef 't antwoord schuldig.

Ei, meld mij, bid ik u, of de inhoud de dure vracht waard is en aanstonds zullen er gouden postzegels op worden gekleefd! U heeft zeker mijn vorig schrijven niet kunnen vatten, omdat het ietwat onduidelijk gesteld was... *Mevrouw Theuriet was reeds vertrokken*, toen ik aan Van Hall schreef om haars mans adres,. Hij was voorkomend genoeg mij per keerende post te doen weten, dat ik mij had te wenden naar Parijs Rue Gay-Lussac 66.

Dat tot hier aan toe. Ik reken op uw genade en... op eenige terechtwijzing: o, mocht die niet in dubbelen zin genaken! - Nogmaals dank voor de opname van het stukje over Honighs Geen Zomer. Doorenbos vindt het goed. Ik had niet gedacht, dat het zoo lang zou worden. De afspraak was ‘een drietal kolommetjes’. 't Heeft den schijn of ik onbescheiden heb willen wezen. Echter was het mijn voornemen niet het geschrijf te rekken. Zoo het overschrijden van een bepaald bestek bezwaar voor de schatkist mocht opleveren, hoop ik dat ik slechts voor de afgesproken ruimte, nu en voor de toekomst zal worden gehonoreerd.

Het stukje over Pol de Mont (dat beter zal worden dan dat over Honigh) zal ik eerstdaags in gereedheid brengen: afspraak drie kolom. Hoe meer ik mij in dien jongen dichter verdiep, hoe smakelijker zijn verzen, hoe klassieker zijn zegging wordt. Met verscheiden personen besprak ik er reeds eenigen van en zij vielen mij toe.

Hij is ook een man van onze renaissance en verdient veel aanmoediging, hoewel geen onverdeelden lof.

Mijn vriend Pape deelde mij mede hoe hoog u loopt met zijn

beöordeeling van uw werken. 't Is een schrandere baas en het doet mij genoegen dat u hem aanbood mede in den schoot van den Spectator plaats te nemen. Wat komt er jong bloed in!

Ik sprak H.C. Muller, den boezemvriend van den jongen Van Leeuwen. beide Graecomanen en lui, die niets liever wenschen dan Holland Griekschen geest in te blazen.

Hij zond - nu bekende hij het - zijn Horatius verzen nog niet aan uw adres en weifelt of hij ze soms gezamenlijk in den bundel zal voegen en zoo Holland een vertaling van den geheelen Horatius aanbieden

Zürcher en Kloos groeten u van harte.

Wat moet het een aardig gevoel voor u wezen, dat jong Holland zich langzamerhand om u heen groept en de beginnelingen u als hun Mentor beschouwen. Ik vernam dat u ook de vraagbaak van vele Leidenaars is.

Jongelui vooruit te helpen is inderdaad geen ondankbaar werk.

Zoo was de opname van die paar sonnetten van mij een gevoeligen stoot, die ik eeuwig in erkentelijkheid zal gedenken. Het maakte dat Schimmel gereedelijker in 'Nederland' plaatste en men niet ongunstig over mijn werk begon te oordeelen. U zaagt misschien het feestprogramma van de *Fancy fair*, en evenzoo dat men ook *mij* als letterkundige tot deelneming noodigde. Toch wel aardig voor iemand die maar zoo heel pas begon en niets geen moeite deed om te worden uitgenoodigd bij te dragen tot een dergelijke uitgave. Mijn extempore is vrij onnoozel, maar wat wil men anders voor een gelegenheidsversje dat zóó kort moest wezen. Ik ontving er een anoniemen brief over van zekeren Droogstoppel, die mij de studie van Keizers Starrenhemel aanbeval om mij te overtuigen dat 'de maan niet kan lachen.' Een bewijs dat mijn paar regeltjes niet onopgemerkt bleven. De vent nam ook aanstoot aan de voorstelling van een 'wangunstigen god'. '*daar kan geen modern verstand bij*. Wat zijn er een stuipekoppen in de wereld!

Nu hooggeeerde heer... vaarwel en ontvang een hartelijken handdruk
van uw dienstwilligen vriend
Jacques Perk

[19 B. ± 20 Februari 1881]

19 B. ± 20 Februari 1881. Ongedateerde anonieme brief, aan Perk gezonden naar aanleiding van zijn Watersnood-gedichtje. Enkel velletje, alleen aan de voorzijde beschreven. - Perkarchief.

Motto.
Een vriend die my myn feilen toont,
Van Alphen
Kindergedichtjes

Een enkel woord over Uw Extemporé in het feestprogramma.

Is U Orthodox?

Dan klinkt *misschien*, een wrokkend en wangunstig God wel mooi, het is een tirade een zoon van Abraham Kuiper waardig, maar geloof me, een modern kan er met zyn verstand niet by. Heeft U op school ooit van hobbelige vreê geleert?

En dan die maan, O! myn vriend lees eens Prof: Keyzers boek over de sterren bladz: 146. tot: 203. dat zal uwe kennis over de maan voor Uw geheel volgend leven op helderen, en dan zult ge ook misschien nimmermeer het waterwak laten lachen.

Uw vriend en voorganger in de edelen dichtkunst.

Van Alphen.

[20. 26 Februari 1881]

20. 26 Februari 1881. Brief van Vosmaer aan Perk; enkel velletje blauw papier, aan beide zijden beschreven. - Perkarchief.
Het ‘bericht over de auctie’ in de Spectator van 26 Februari 1881 betreft de nalatenschap van Mevrouw Wed. Blancke, de moeder van Perks a.s. zwager.

26. Febr.

Amice, never mind - zend mij het pakje maar gauw terug, dan zal ik er liever een kruisband om doen en naar Parijs zenden. Het is heel goed dat gij daarvoor geen twee gulden enz. voor hebt gegeven; per kruisband gaat het veel beter; maar ik zal dan in den begeleidenden brief noch een woordje voegen. - Uw stuk over Honingh vind ik wel goed - maar pas op, verzorg wat meer de taal en uitdrukking. Een pruttelaar zei mij, dat hij het zoo duister en niet taalkundig juist vond. Ik verdedigde het stuk, maar de zinnen zyn hier en daar te gewrongen. Ik zeg dit maar opdat gij er om denken

zoudt. Eenvoud en klaarheid moeten wij toch steeds, zelfs in den hoogsten stijl, in acht nemen.

Het stuk van Paap is uitmuntend begrepen, hoe heeft hij alles begrepen wat ik bedoel, ook in metrum en rythmus! Ik hoop *zeer* dat het ergens een plaats vinde, want tot dus ver is er over mijn belletristiesch werk, vooral de nieuwe richting der gedichten, nergens zulk een juist woord gezegd.

Van den heer Muller ontving ik eene in hexameters geschreven parodie op de Amsterdamsche Murcie - daarmee ben ik verlegen, want de goede bedoeling waardeerende en op zyne medewerking prijs stellende, moet ik toch zeggen, dat dit stuk onmogelijk is. Als men dat heele feestnommer perifleert, moet de persiflage aardiger en de vorm onberispelyker zyn, en de hexameters - vreemd voor eenen klassieken litterator en na Londinias en Ilias - deugen niets. Dat moet ik hem nu schrijven, en daaraan heb ik het land, want niets stuit mij zoo dan zulke aanmerkingen te maken tegen sympathieke personen.

Ja, wel is het aardig en verheffend als ik van de jongeren zooveel steun ontvang en ik vat het dankbaar aan! Soms schrik ik er van - want ik ben liever pair dan ANAX. Liefst word ik maar familiaar behandeld; maar voor sympathie ben ik uiterst gevoelig en dankbaar; bovendien verheft zij mijn kracht en moed om te werken. -

Curieus, het bericht over de auctie had ik al in den Spect: gezet, en zie, uw namen, zelfs verscheidene uitdrukkingen zijn geheel die van mijn bericht!

Met vriendelijken groet
Groet al de vrienden. -
tt
C.V.

[21 A. 27 Februari 1881]

21 A. 27 Februari 1881. Brief van Perk aan Vosmaer; dubbel velletje, tot boven aan de vierde zijde beschreven. - Vosmaerarchief.
Het gedicht van H.C. Muller: ‘Aan Dante’, vindt men in de bundel Gedichten (Amsterdam 1878) op bladz. 30.

Amsterdam 27/2 81.

Hooggeeerde heer en vriend, dank voor uw malschen brief. Het bewuste pakje zal ik u van daag nog toezenden.

't Is wel vriendschappelijk van u mijn stukje over H. te verdedigen tegen pruttelaars, die eigenlijk den spijker op zijn kop slaan. Ik ben zeer ontvreden met dit moeielijk gebaard kindekijn en verheug me dat uwe in fluweel gekleede berisping een punt van sympathie te meer, tusschen u en mij vormt

Onze Doorenbos heeft me een schrobbeering toegediend, die gevoelig raak, maar welverdiend was.

Naast het stuk van Holda valt mijn geschrijf jammerlijk af. Het spijt me zeer dat de daad te kort schoot bij den wil en ik niet beter zeide wat ik wilde zeggen. Tien maal, telkens in een anderen toon, maakte ik het half af.

Het onding kostte mij verscheiden avonden. Ik was oprecht blijde dat het eindelijf klaar was.

Die verzen trokken mij machtig weinig aan en ik werd gedwongen ze te misprijzen. Ik gevoel mij altijd onmogelijk te moede wanneer ik moet afkeuren en doe het alleen als ik het niet laten kan. Ik schipper dolgraag met mijn smaak en heb heel vaak drogredenen bij de hand om de dingen, die ik eigenlijk leelijk vind zoo te draaien dat er ten minste nog een glimpje van de schoonheid op valt. Liefst gevoel ik mij warm van binnen en als ik boos of norsch moet wezen dan wordt het er zoo akelig koud.

Het een en ander doet mij gelooven dat ik al bitter weinig aanleg heb voor literaire kritiek, die eigenlijk leeft van laken, en vlekjes aanwijzen.

Daarom mag ik niet meer doen wat ik niet kan. Als men ergens niet sterk toe wordt gedreven, moet men, mijns inziens, er niet op los willen gaan. Het water moet niet tegen den berg op willen.

Ik geloof, dat ik u zal verzoeken mij maar geen boeken meer ter beoordeeling of aankondiging te zenden.

Een kort woord tot waardeering van Pol de Mont zal ik u nog sturen en hoop dat u termen zult vinden het te plaatsen. Daarna wil ik beproeven korte stukjes te leveren van algemeene strekking, theorietjes over het goed recht der poësie, over sommige versvormen, over een of ander onderwerp uit de zielkunde en zoo meer om dan voor 't overige maar te blijven vasthouden aan mijn éénzijdige leest: verzenmaken. Als zoo'n stukje mij eenigszins bevalt zal ik het u aanbieden

en keurt u het de plaatsing waardig zoo zal mij dat niet weinig verheugen.

Hierover kunnen wij later nog wel eens onderhandelen niet waar?

Als u wat heeft om te laten bespreken, toe zend het dan aan Kloos! De man is een onverbeterlijke huismusch en nog immer in de periode van opbruisen tegen de wereld en een doodvergoder

Hij werkt te weinig, omdat zijn arbeid hem onverschillig laat, een gevolg van zijne voortdurende en vrijwillige eenzaamheid. Als u nu eens het een en ander voor hem te doen had, dat zijne aandacht vestigde, zou dat niet heilzaam kunnen werken? Ik hoorde hem zeggen, dat hij wel weer eens wat van zich woû doen hooren, en dat hij naar eenige verandering verlangde in zijn eentoonig leven, al was 't maar een brief of zoo.

Als u kunt, geef hem dan wat te werken, iets dat haast heeft, zoodat hij de handen vol krijgt, maar zeg s.v.p. er niets van, dat ik u zoo over hem schreef, of laat niet merken, dat ik u verzocht hem werk te geven. U begrijpt wel waarom. Zulke arme lijders moeten omzichtig worden behandeld en willen vooral niet als lyder of zieke worden beschouwd. -

Ik zie dat Paap onder zijn eigenlijken naam schreef. Dat ik hem Pap*e* noemde ligt daaraan, dat hij zoo in de wandeling heet en zich zóó voorstelt aan nieuwe kennissen. Wij bedoelen dezelfde persoon. Kloos, hij en ik vormen de grootste helft van de toehoorders, die Spruyts lessen in de zielkunde volgen. -

Dat Muller u de parodie zond, wist ik niet. Wel hoorde ik dat hij die heele Feestblad geschiedenis belachelijk vond. Er is veel waars in die appreciatie, maar 't is de vraag of het de moeite waard is, of het heele Watersnoodfeest wel waard is om er zoo'n drukte over te maken.

't Bevreemdt mij wel eenigszins, dat zijne Hexameters niet deugen, te meer omdat Van Leeuwen er ook wel het oog over zal hebben laten gaan en deze twee doktoren heel wat klassieke idem zullen hebben genuttigd.

Wie wat verdient moet wat hebben. In kan er best in komen, dat u het landerig vindt te moeten afwijzen wat u blijkbaar in vertrouwen op uwe instemming werd aangeboden, maar

u heeft er zoo uitstekend de hand van iets bitters ‘te doorhoningen’ dat ik mijn amice Muller haast benijd wegens het prettig briefje, dat hij van u zal ontvangen.

Hij is een beetje verbitterd in de wereld, omdat hij de zwakheid heeft eerzuchtig te zijn en gevoelig in zijn eerzucht gefnuikt werd, toen voor een paar jaren zijn eerste bundel Gedichten werd doorgehaald op een jammerlijke manier en hij sedert in handen van een Amsterdamsche Cohen of Bolle viel, die hem nu bij een hoop prentenboeken present geeft, alles samen voor een gulden. Toch is 't een man, die meer eer verdient, dan hem gegeven wordt en 't is mij onbegrijpelijk dat zij, die Honigh prijzen, geen lof hebben voor de verzen van H.C. Muller.

Ik herinner mij een paar regels uit een gedicht ‘Aan Dante’, die waarlijk niet slecht zijn. Ik geloof dat u het ook zult vinden:

> ‘Gij, met den lauwer des dichters omvlochten,
> Maar met dat voorhoofd gefronst als de zee...

Dat Feestblad heeft hier nog al opgewondenheid verwekt en vrij veel verzet ook. Is dit niet een teeken, dat men belang begint te stellen in het letterkundig leven van Amsterdam?

Ik meldde u reeds dat ik een naamloos schrijven ontving, naar aanleiding van die zes onbeteekenende regeltjes, die ik argeloos neêrschreef. Van de week ontving ik er weder een van iemand, die aanstoot neemt aan het woordje god, met kleine *g*, en uit ‘de god, die immer wrokt bij Hollands zegen’ en ‘wiens vloed, die weiden zwelgt, opgestegen is’ een wraakzuchtige Jahveh disteleert en zelf wraakt roept over zooveel godvergetenheid.

Die ongelukkige onschuldige regeltjes hebben niets hoegenaamd om het lijf, maar is het niet wonder, dat er zooveel over wordt gewaweld en ze zoo deerlijk worden misverstaan, terwijl ik bij een meisje van twaalf jaar de begrijpelijkheid er van had beproefd en 't kind mij precies verklaarde wat ik er in gezegd had, en Doorenbos en Spruyt en Kloos en Paap en wie niet al er niets onverstaanbaars in konden ontdekken, noch iets dat de loopende meeningen of de gelooverij der menigte kon kwetsen!?

Ik peins over de oorzaken, die iemand kunnen bewegen naamlooze kritiek te geven in een particulieren brief.

Wel curieus dat bericht omtrent de veiling bij Pappelendam! Kreeg u soms een katalogos?

om de waarheid te zeggen had ik wel eenig middellijk belang bij de plaatsing van dergelijke reclame; want de heer Blancke te Arnhem liet drie kinderen na, die met zijn vermogen ook zijne schilderijen erfden. Nu ben ik zeer bevriend met deze lieden (nog beneden 30 alle drie) en de jongste wordt tegen Mei mijn zwager. Derhalve is het verklaarbaar dat ik spoediger dan anders misschien het berichtje stuurde en nog al veel schilderijen vermeldde.

Ontvang vele groeten en een warmen handdruk van geheel uw
Jacques Perk
- - . - -

[21 B. ± 25 Februari 1881]

> **21 B.** ± 25 Februari 1881. Tweede ongedateerde anonieme brief, aan Perk gezonden naar aanleiding van zijn Watersnood-gedichtje. Dubbel velletje, aan drie kantjes beschreven; de voorzijde versierd met een gedrukte krullerige L. - Perkarchief.
> Aan het einde van de eerste zijde is achter de eerste lettergreep ‘ver-’bij het omslaan kennelijk het woord ‘binden’ vergeten.

Weled: Heer, vele stadgenooten zullen zich wel met mij verwonderd hebben over uwe bijdrage in het ‘Feestblad’ van 18 dezer. Wie toch zou verwacht hebben den zoon van een' modern predikant te hooren spreken van een' ‘god die wrokt bij Hollands zegen’. Wat een ‘vlakke vree’ is, dat zou ook menigeen wel eens willen vernemen; en hoe men in het geheel aan een watersnood een idee van vrede kan ver,,

is voor een gewoon mensch niet recht duidelijk. In welk ‘diep’ de maan vertoeft is zeker bij U alleen bekend; en hoe men een ‘waterwak’ door overstrooming ontstaan als iets ‘lachends’ kan beschouwen is ook.. ra ra??

Men moet dus aannemen dat uw versje, of zoo geniaal verheven is, dat alleen groote genieën niet slechts zulke verzen kunnen maken, maar dat zelfs een lezer die niet met zoo'n buitengewoon genie begaafd is het gedicht volstrekt niet begrijpen kan; of men moet gelooven dat U toen U dat stuk maakte wat erg slaperig waart, zoodat ge zelf niet recht begreept wat ge er mede bedoeldet.

[22. 10 Maart 1881]

22. 10 Maart 1881. Brief van Vosmaer aan Perk. Dubbel velletje, klein formaat, aan eerste en tweede zijde beschreven. - Perk-archief.
De controverse Kloos-Vosmaer betrof een protest van Kloos tegen de wijze, waarop Valette in de Spectator van 5 Maart 1881 terloops over Shelley had geschreven.
De 'prijsopgaven' doelen op de auctie-Blancke; ze werden opgenomen in de Spectator van 5 Maart 1881, pag. 82.

10 Maart 1881
Amice -
Neen, uw stuk was niet slecht. Het was juist gedacht en goed gemotiveerd - alleen behoefde de vorm noch eenige beschaving. Dus alsjeblieft niet vertsaagd. Wilt gij geen kritiek als beoordeeling geef dan kritiek als waardeering; dat doet minstens zoo veel nut, misschien meer.
Met vriend Kloos ben ik levendige gedachtenwisseling; ik *hoop* dat hy mij begrypt en niet op een dwaalspoor wordt gevoerd door valsche kracht, die zich uit in bitsheid en beleedigende woorden; dat sticht in de kritiek niets dan verkeerds. Verontwaardiging is goed - maar in het openbaar uitte zij zich in betamelyk en schoone vormen.
faciet indignatio versum - dus een vers, een kunstvorm, iets schoons - maar geen schimp. Een fatsoenlyke tegenstander, die anders denkt dan wij, is daarom geen booswicht en deugniet. Hij overdreef geweldig in zijn te fyn geplozen pluksel. Ik wou zoo dol graag dat hy mij niet beoordeelde als zoo bang en zoetsappig - maar ik strijd voor de leer die Bakhuizen altyd in acht nam. Lees en laat hij lezen *zijne* kritieken! En laat hy toch niet boos op mij zijn; ik heb hem nu een beetje krasser geschreven.
Dank voor uwe prijsopgaven; ik heb er de 10 p/c afgetrokken. -
Steeds tt
C. Vosmaer

[23. 13 Maart 1881]

23. 13 Maart 1881. Brief van Perk aan Vosmaer; dubbel velletje, tot midden op het derde kantje beschreven. - Vosmaerarchief.

13 Maart 81.
Hooggeëerde heer en vriend
Wederom dank voor uw schrijven en voor de mededeeling

der prijsopgave auctie Blancke, maar allermeest voor de bereidwilligheid waarmede u aan mijn verzoek betreffende vriend Kloos gehoor gaf. Wees verzekerd dat het hem gezonden werk over Horatius reeds goed stichtte. Hij leest tegenwoordig de Oden - - en met smaak, hij krijgt er schik in. U kunt zelf nagaan hoezeer Horatius werken moet waar hij valt in de handen van iemand als Kloos, die begrijpen en gevoelen kan. Ik kan uw inzicht niet genoeg bewonderen dat zulk een middel bedacht. 's Mans gedachten beginnen reeds in beperkter kring te zweven en zullen zich hoop ik herhaaldelijk moeten bepalen, eer hij zijn stuk klaar heeft: dit moet zijn welzijn ten goede komen.

De levendige gedachtenwisseling tusschen u en hem in zake Valette kwam mij natuurlijk onmiddellijk ter oore en tot in de kleinste bijzonderheden.

Wees niet boos op hem als hij tegenspreekt; hij mist wat anderen als een voorrecht wordt toegerekend en hij is blij dat hij dit mist en hij zoekt dit gemis geenszins te vergoeden.... heel weinig kwam hij met menschen in aanraking, veracht derhalve het *savoir-vivre* en is een ongelikte goede kerel. Beleefdheid, vormen enz vindt hij vrijwel geveinsdheid mommerij, huichelarij, zooals Rousseau eertijds, zonder dat hij gevoelt wel een hooge 'kunst' er schuilt in 'leven' en zonder dat hij begrijpt dat deze soort huichelarij heel iets anders is dan die gemeene, die op egoisme groeit en die *bedrog* is. Wie noemt de *dichterlijke* waarheid 'logen'? Wie noemt de geveinsdheid in de samenleving *ondeugd?* Een mensch kan met nare hebbelijkheden worden geboren, zelfs met KLEPTOMANIA, en als hij deze beheerscht en verhult alleen om den naaste niet te schaden of onaangenaam te wezen, is hij dan 'slecht'? Leven is de kunst van inschikken, uitwijken toegeven en *suum cuique tribuere*, niet waar?

Maar alle kunst wordt door oefening verkregen, derhalve ook de 'Welleevenskonste'. Nu is Kloos niet in de gelegenheid geweest zich te oefenen.. dit zal hem verdriet genoeg berokkenen en vijanden bij de vleet. In den grond heeft hij gelijk evenals de 'misanthrope' van Molière, maar 1° zal hij zichzelf ongelukkig maken 2° zal het leven hem onuitstaanbaarder worden en de menschen eveneens. Moet daarvan niet het gevolg zijn, dat iemand als hij, met *zijn* gemoedsleven

(dat niet naar buiten kan werken) eindigt zich in de eenzaamheid te begraven of uit vrije verkiezing zich te doen begraven, dood, in een graf? -

Zie, daarvoor wilde ik hem gaarne behoeden. Hij is mijn vriend en ik houd veel van hem.

Arbeid en verkeer met menschen dunkt mij heilzaam voor hem - en u weet niet hoe dankbaar ik ben voor de behulpzame hand, die u mij biedt om het eerste van hem te verkrijgen.

Wij zullen samen een gedeelte der Hooftfeesten bijwonen; ook een geschikte gelegenheid om in kennis te treden met verschillende letterkundigen. Hoe meer hij er leert kennen hoe beter,

Het doet mij genoegen dat u zijn stuk over Valette niet heeft geplaatst zooals hij het u toezond. 't Is alleen jammer dat er zooveel *pourparlers* uit voort vloeiden. Hij heeft gelijk in de *zaak* zelve en dat moet u toegeven: trouwens u doet het... alleen niet in *den vorm* en dat *k a n* hij, op grond van de weinige oefening waarover ik daarjuist sprak, niet begrijpen. Vergeefsche moeite hem dat aan het verstand te willen brengen

Hij kan zich niet spoedig in een ander denken en tegenstand prikkelt hem nog tot grooter verzet.

Als hij begint te argumenteeren is 't beter hem gelijk te geven, zooals hij steeds heeft *op zijne manier*, noodzakelijk gevolg van zijn gestel, zijn opvoeding en levenswijs. Mij dunkt - ik bestudeer hem bijna een jaar - dat men best doet hem uit den weg te gaan in zulk een oogenblik, en het gesprek of de argumenten over een anderen boeg te werpen. U kon dat niet weten natuurlijk en daarom dat hardnekkig geschrijf, na dat u zijn *pluksel* weigerde, in plaats van met *verzoek* het anders te willen stellen, met een aanval op den *inhoud*. Wanneer u gezegd had: ‘zóó plaats ik 't niet: ik wil niet dat Valette aldus wordt aangetast; dit *kan* niet’ zou hij u misschien geen gelijk hebben kunnen geven, hoewel u 't heeft, maar veel noodeloos geschrijf zou gespaard zijn. U ziet zelf, op 't moment is u geen zier verder met hem gekomen

U wilt dolgraag dat hij u niet beoordeelde als zoo bang en zoetsappig; hij doet dit niet geloof ik en al deed hij het wat dan nog?

U draagt toch het bewustzijn met u om, dat u het niet is en

dat Kl. als hij u geheel kende u zóo zou *moeten* beoordeelen; is hij daartoe *thans* niet in staat, dan over twintig jaar.

Het doet er al bitter weinig toe hoe men aan een persoon op een zeker tijdstip *schijnt*, als men maar weet hoe men *is; dat* men is, dat men met zich zelf in vrede leeft, doet wat men niet laten kan en laat wat men niet doen kan. Meent u dat ook niet?

Men kan immers niet steeds voor den schijn waken. De meeste menschen zoeken achter onze handelingen de motieven, die hen zelf tot dergelijke daden zouden hebben gebracht... de meeste menschen verschillen van aanleg en wezen. 't Ligt in den aard, dat wij *die maar ééns zijn*, honderdvoudig *schijnen* en der geringste onzer handelingen honderd oorzaken krijgt en liever wordt toegedicht. Is het dan geen onbegonnen werk zich voor den schijn te willen hoeden?

Deze ontboezemingen loopen mij toevallig de pen uit... ik hoop dat u bij lust, leven en gelegenheid er ook uwe meening eens over wilt zeggen... affaire de s'entendre... Concordia corda fovet.

Kloos scheen trek te hebben om Pol de Mont te bespreken

Hoewel ik er half meê gereed was, gaf ik hem den bundel... u zult er wel niets tegen hebben: hij kritiseert allicht beter dan ik. Ook een werkje te meer voor hem. Is hij gereed dan zal ik u de M. terugzenden. Vaarwel. Ik druk u warm de hand met alle gevoelens van hoogachting en vriendschap en noem mij als altijd

geheel uw

Jacques Perk.

- ... --

[24. 13 Juli 1881]

24. 13 Juli 1881; (de 14e was een Donderdag). Brief van Perk aan Vosmaer; enkel velletje, aan de voorzijde links bovenaan een vignet van een zeilende tweemaster; aan de achterzijde links bovenaan een door Perk getekend hypochondrisch profiel, blijkbaar bedoeld als zelfportret. - Vosmaerarchief.

Tussen deze brief en de vorige valt de publicatie van Perks artikelen: Hooft gehuldigd (Spect. 19 Maart 1881; pag. 102) en Over zee naar Muiden (Spect. 26 Maart 1881; pag. 111) benevens van zijn gedicht De schim van P.C. Hooft (Spect. 26 Maart 1881; pag. 115).
In het Nederlandsch Magazijn, jrg. 1881, deel 1, bladz. 344, vindt men een beschouwing van F. Smit Kleine over Alfred Friedmanns Idyllen, met grote stukken vertaling van deze Bijbelse poëzie. Tezelfdertijd

gaf hij bij C. Misset te Doetinchem de vertaling van drie gedichten uit, onder de titel ‘Bijbelsche Starren’, en droeg deze vertaling aan Vosmaer op. Deze beoordeelde het werkje in de Spectator van 16 Juli 1881, pag. 254 (ondertekend: D.) Blijkbaar heeft Vosmaer aan Perk kopij of drukproef ter inzage gestuurd.

Loenen a/d Vecht
Oud-over
Woensdag 14.7.81

Hoog geeerde heer en vriend

Was ik nu niet bij mijn gehuwde zuster mijn tijd aan 't verdrijven met roeien, jagen, zeilen, zwemmen en allerhande ‘Sport’, gaarne zou ik uw stukje over ‘Bijbelsche starren’ aanvullen, met velerlei, dat eigenlijk niet ter zake doet. Ik had reeds het noodige bij elkander om zoo kort mogelijk op te disschen:

1 Waarom elk dichter zoo naar 't Oosten wordt getrokken en zoo gaarne grasduint in O.T. verhaaltjes.

2° Over de metriek van Smit Kleine (zie Ned. Magazijn)

3° Hem 't compliment gemaakt, dat hij zich aan geenerlei kritiek stoort. (over kritiek een enkel woord)

4° Vergelijking tusschen Vondels *Jeftha's dochter* en die van Friedman --- allerkarakterestieks.

5° Beschouwing omtrent den Bijbel.

6: Gematigde lof aan den vertolker, omdat hij zich ten minste met poezie en andere niet nuttige zaken bezighoudt. -

Zooals uw stukje nu is, vind ik er niets in te wijzigen Hier is volkomen aan het recept voldaan, dat u indertijd voorschreef en dat ik beloofde te zullen nakomen.

Vergeef me dat ik zoolang talmde, maar ik heb kanker in mijn hart gehad.

Lui van mijn slag kunnen soms vreeselijk lijden aan levensmoeheid, terwijl ze lachen als wezenloozen. En dan die liefde, die aartstyran, die de lendenen verlamt!... Ik hoop een vers te maken tegen de liefde, vol imprecaties!.. Is dat een doen!

Wees nu maar niet al te boos op me, want waarachtig mijn dralen ìs vergeeflijk.

Het beste waar' dat ik boette door mij te beteren. Ik ga spoedig weer aan 't werk en dan - - -

Wil ik u soms een vergelijking tusschen Vondels J. en die

van Friedmann' zenden? Kleine kan dan terloops ook nog een pluimpje krijgen. Ik meen dat hij de zwakheid heeft er gevoelig voor te wezen en 't kan er best op door, al maakt hij soms execrable prullaria.

Wees van harte gegroet door
geheel uw
Jacques Perk.

[25. 4 Augustus 1881]

25. 4 Augustus 1881. Brief van Perk aan Vosmaer; enkel velletje, waarvan 1½ kantje beschreven. - Vosmaerarchief.
De bijgevoegde 'Helle- en Hemelvaart' bevatte de sonnetten: Sanctissima Virgo; Intrede; Nedervaart; Fakkelglans; De Grotstroom; De holle Berg; Het Rijk der Tranen; Dag; Hemelvaart; DEINÈ THEOS. In de tekst was de naam 'Joanna' opgenomen.
Deze grotsonnetten waren dus blijkbaar niet gevoegd onder het aantal, dat Vosmaer in Januari 1880 ter inzage had gekregen.

Eerste Donderdag in Augustus - 81.
Amsterdam
reguliersgracht 53.

Hooggeëerde heer en vriend.

't Is nu komkommertijd en 't zou mij niet verwonderen als u soms gebrek had aan geschikte kopij.

Daarom kom ik te vrijmoediger bij den lieven Spectator aankloppen en een plaats verzoeken voor den bijgaanden Cyclus, in zijn geheel te plaatsen.

Heeft u er een paar kolommetjes voor over? Begeert u deze sonnetten eer dan een of ander droog artikel in uw blad? Strijk de hand eens over het hart!

Zij dunken mij vrij goed geslaagd en vallen in den grondtoon van uw orgaan. Het laatste sonnet vooral zou bezwaarlijk elders zijn te plaatsen, daargelaten dat ik het liefst onder ùw vlag zie varen.

Laat ze maar met een klein lettertje zetten - formaat der aanhalingen. Honorarium, niet gaarne; doch o verdrukjes zeer gaarne. De 'Toelichting' liefst als noot onder het eerste sonnet. De Grieksche mottoos met Grieksche karakters *als zij ter drukkerij zijn*.

Zondag ga ik naar Loenen voor een maandje: om voor een examen te werken. Neemt u den krans op, dan krijg ik dáár wel proef - Huize Oud-Over. -

Vindt u mijn werk goed, dan zijn, dunkt mij, uwe collegaas wel te bepraten.

Verlangt u actualiteit --. wat is er actueeler dan de godsdienst der Schoonheid?

Toe, kunt u 't eenigszins over u verkrijgen: help mij dan een handje! Dolgaarne zag ik deze verzen gedrukt. Tot iederen wederdienst zult u mij aanstonds bereid vinden en ik zal u in een heelen tijd niet meer met versjes lastig vallen.

Van de vertalingen van Burgersdijk verschenen er immers ook wel tien gelijk in den Spectator?

Wilt u ze niet - in 's hemels naam! Toch goede vrienden: maar ik zag het zeer gaarne.

Antwoord mij s.v.p. met een enkel woord nog deze week of de zaak beklonken is, ja dan neen. -

En zeg ook eens of ik iets over de twee dochters van Jeftha mag schrijven. Ik krijg wêer trek in een beetje ‘uiting’. - Behoud het pakje nog maar eenigen tijd, wanneer u bezwaren tegen het drukken mocht hebben.

Ik ken Van der Kulk; misschien zou hij er aanwillen, ofschoon het te betwijfelen valt. De strekking dezer ‘Helleen hemelvaart’ valt niet erg in den geest van den Tydspiegel en dan worden ze nog maar, in het gunstigst geval, in den *Tydspiegel* gedrukt, niet waar?

Enfin: daarover later.

In afwachting vàn, en verlangend nàar een gunstig antwoord, blijf ik als steeds van harte hoogachtend uw

dienstwillige

Jacques Perk

[26. 6 Augustus 1881]

26. 6 Augustus 1881. Brief van Vosmaer aan Perk; enkel velletje, aan weerszijden beschreven. - Perkarchief.

6 Aug. 81.

Amice,

Ik was verheugd over uwen lichter gestemden brief. Eroos albedwinger - ... ja - niemand ontkomt daaraan, en gelukkig. Dat werkt mee tot de ontwikkeling - al is de kuur soms hard. Voert hij tot een impasse - dan maar beter als hij over gaat, - en de Joanna - poëzie wordt.

Uw cyclus is vol schoonheden - ik zal wel pogen hem geplaatst te krijgen - Er zijn eenige duisterheden in - een beetje à la Potgieter. maar er is veel in dat mij aan Dante doet denken -

Als gij proef krijgt, kunt gij noch enkele kleine streekjes met de vijl aanbrengen - hier en daar iets eenvoudiger en duidelijker. De vinding is stout en de uiting dichterlijk hoog - ik vind het een knap mooi stuk.

Over de 2 dochters van Jeftha - goed, als het Kleine maar niet zeer doet.

Ik hoop dat gij goed slaagt; uwen vader sprekende uitte ik het denkbeeld dat gy geen jurist moet worden - neem de letteren, anders worstelt gy uw leven lang tegen een verkeerd vak -

Hartelijk gegroet

tt

C.V.

Gij behoeft geen postzegels meer te zenden

Uw denkbeeld schoonheid loco godsdienst houdt ook mij al lang bezig voor een verhaal - à la Amazone. -

[27 A. 10 Augustus 1881]

27 A. 10 Augustus 1881. Brief van Perk aan Vosmaer; dubbel plus enkel velletje, waarvan vijf kantjes beschreven. - Vosmaerarchief.
Het portret, waarvan sprake is, was van Joanna C. Blancke; jeugdportretten van haar zijn thans nog in het bezit van haar zoon, Ir. J.S. Schippers te Amsterdam.
W.W. van Lennep schreef Perk naar aanleiding van ‘Woudzang’ (in de latere uitgaven ‘Het lied des storms’ genoemd) een paar brieven, die afgedrukt werden in mijn ‘Versbouw en ritme in de tijd van '80’, pag. 31-33. De antwoorden van Perk zijn niet bewaard gebleven.
De twaalf sonnetten, waarover Perk spreekt, zijn: vier in de Spectator van 9 October 1880, vijf in Nederland van November 1880, twee in Nederland van Mei 1881, (Zij sluimert; Storm) en één in Nederland van Juni 1881 (Woudzang). Ook Nederland van Augustus 1881 bevatte nog één sonnet (De Voetkus).

Loenen: huize Oud-Over - 10 Aug. 81. Morgenkrieken. -

Hooggeeerde heer en vriend:

Een min gunstig oordeel uwerzijds zou reeds in dankbaarheid zijn ontvangen: gis nu de stemming, waarin mij uw

jongste schrijven bracht. Waarlijk: iemand, die prat is op lof, zou bezwaarlijk meer kunnen begeeren. -

Dat: ‘ik zal wel pogen hem geplaatst te krijgen’ - naar ik meen, met een bemoedigend knipoogje, gezegd - houdt voor mij zoo veel in als een belofte, die spoedig in vervulling zal treden. - Uw invloed op den Spectator is zóó onmiskenbaar, dat zelfs uwe tegenstanders beweeren kunnen: ‘dat hij uitsluitend aan de particuliere begrippen van den heer V. wordt dienstbaar gemaakt.’ Het is steeds uw werk als ‘om de kolommen van uw orgaan de bloemen der jong-Hollandsche poezie worden geslingerd’; uw schuld dat niet àlle verzen door uw medebeheerders worden geweerd, wier al te historische geest geen vermaak schept in vruchten der verbeelding. Ook moet u vele abonnenten tevreden stellen, die altijd knorren als er een vers wordt geduld. Maar wanneer u geen andere aanmerkingen op een dichtstuk heeft dan die ‘van hier en daar eenige duisterheid... een beetje à la Potgieter - dus na een weinig peinzen geen duisterheid meer - dan ben ik zeker van de plaatsing.... tenzij u slechts beleefd is geweest en begint hoop te geven, ondershands met het plan om 't stuk - hoe verdienstelijk uws inziens ook - op de lange baan te schuiven om al die anderen te vriend te houden, die tegen het *ras* der verzen gewoon zijn, uit te varen. Deze beleefdheid... ik verdenk u er niet van... maar het kòn soms niet waar? Stuur mij dan liever de kopij maar spoedig terug. Kleinzeerig ben ik niet: dat weet u ook wel!! De hoop, door u mij geschonken, verlaat mij evenwel niet en bij voorbaat dank ik u voor uwe vermogende bescherming.

Gaarne zou ik u een genoegen willen bereiden, in ruil voor dat, wat ik aan uwe lieve letteren dank.

Ik meen dit te doen door u nevensgaand portret ter bezichtiging te zenden. Gaat het u als mij dan zou u tien jaren uws levens willen missen als u dit kopje had uitgevonden en dit beeldje geëtst had. Schemert er niet een lach op dat gelaat, zooals 's nachts een manestraal op een lichtend wolkje, waarachter de maan zich verschool? Ihr ganzes Wesen ist in sich vollendet: zou er schooner model bestaan hebben voor Laura of Beatrice.

Ik bid u zend mij dit zonnetje spoedig terug, want ik kan er kwalijk buiten.

Dit meerderjarig maagdelijk kopje behoort aan een hoogst interressante vrouw, wier gemoed geheel op dit uiterlijk gelijkt: zoo harmonisch. Geen gelooverij en andere kleingeestigheid, maar veel ontwikkeling en kunstzin is haar deel. Men spreekt tegen haar anders dan tegen anderen. Haar aan te zien levert hetzelfde genot als het aanzien der opkomende zon.

Zij poseerde voor de Joanna.

Om u een klein denkbeeld te geven van haar innerlijk, zend ik u hiernevens een sonnet ter lezing, dat ik haar toerichtte en dat zij - welke andere vrouw zou zoo iets durven! - met een warmen handdruk beloonde. En dat terwijl zij reeds lang was verloofd aan een ander? -

Wat nu Eroos - de albedwinger aangaat, tegen wien ik onlangs zeide te zullen te velde trekken - ik ben hem vijandig, omdat hij niet alleen zijn pandamatoorschap met Hupnos gemeen heeft, maar ook dat hij 'aphuktos' is en aan mijmerij verslaaft.

U heeft mijn schrijven verkeerd uitgelegd. Geen sprake van impasse! Nog minder: dat *hij over gaat*.

Dacht u dat Eroos mij zoo meer eventjes aanraakte en niet voor eeuwig mijn ziel stal? Daar is een leven meêgemoeid - althans bij mij.

Vindt U het eene *ongelukkige* liefde om lief te hebben waar geen kans op huwelijk bestaat? Ik niet. Waar zou de dienst der Schoonheid blijven, de vereering de vergoding, waaruit die soort liefde is geweven, die leeft van honger en wel in de zinnen haar oorsprong vindt maar niet in de laagste zinnen, niet in zinnelijkheid.

Ik ben overtuigd dat als Paap of een andere jongen 'de fond' mijne Joannapoesie leest; hij er in het eerste uur daarna niet aan zal denken zich 'met vrouwen in liefdeloozen bijslaap te vermengen.' Zoo dunkt me moet de stemming werken, waarin deze cyclus gedicht werd, wanneer die zich in een ander - zooals ik hoop - kàn overstorten.

Als u mij proef zend, teeken dan s.v.p. met een kruisje aan wat uws inziens retouche behoeft. Ik kan er dan eens over denken. Want elk vers elk woord, elk puntje is zoo vaak door mij overwogen, dat ik niet vermag het te verbeteren. Duisterheden - ik weet niet. Een welwillende analyse zal ze

verduidelijken, dunkt mij.

t Is een zwak van mij niet gaarne op het eerste gezicht te worden begrepen en dit heeft zijn voordeelige zijde. Men noodzaakt den dichterlijk gestemden lezer u na te phantaseeren en zich in uw stemming in te denken. Dan dankt hij u naderhand - meenende zijn genoegen verschuldigd te zijn aan de woorden, die gíj schreeft, terwijl hij inderdaad genoot door hetgeen gij zwèegt en aan hem te dichten overliet.

Uit eigen ondervinding een voorbeeld:

W.W. Van Lennep las mijn ‘Woudzang’ in ‘Nederland’ van Mei. Een dankbaar lezer! Hij leerde dit sonnet van buiten en declameerde het waar hij kon, tot in het nutteloos hoofdbestuur van ‘het Nut’ toe. 't Bleek naderhand dat hij alle duisterheidjes, die een ander er in vond, had begrepen juist gedacht had hetgeen ik onder leiding van sommige woorden had te denken willen geven en ten slotte het meeste genoegen had gesmaakt van de gedachten *die er niet stonden*, maar bij hem waren *gewekt*. Zoo'n ondervinding doet goed en stijft.

Daar zijn nu in 't geheel 12 sonnetten van mij verschenen en die bezorgden mij een aangename reputatie: dank vooral ùwe hulp.

Even als voor het Watersnoodalbum noodigde men mij nu weder uit voor dat van Conscience.

Hoe duivel! vinden zij mij!

Vooral die Spectator sonnetten hebben werking gehad. Ik had het genoegen er veel over te hooren en veel lof achter mijn rug, kwam mij ter oore.

Ik heb waarlijk veel aan u te danken! -

Denkt u inderdaad dat ik mij in juristerij zal gaan begraven?

Ik verdien jaarlijks met vertalingen vast *f* 500, woon in bij mijne ouders: zoo dat ik mijn' vader niet zeer tot last ben; zoo rek ik een paar jaren, die ik hoop te wijden aan allerlei, - vooral letteren. Hierin te *studeeren* zal mij ondoenlijk zijn. U moest eens weten welk een schoolschheid, welk een doodende letterknechterij hierin onderwijst en examineert. Wat er van mij zal worden weet ik niet. Ik denk er soms hard over een jaartje naar Delft te gaan werken en in Oost Indië den kost te zoeken.

't Is toch wel ongelukkig, dat men in onze maatschappij jonge lieden van mijn slag, die rustig kunnen werken en gaarne een uur of vier, vijf daags zouden willen besteden aan arbeid met het denkvermogen, niet te eten wil geven, wanneer ze geen advocaten-lesjes van buiten hebben geleerd of anderszins blijk gaven van ‘gewoonheid’.

Als ik ergens kans zie een *ƒ* 1500 's jaars te verdienen en de betrekking is niet àl te zielemoordend, dan sla ik toe. Uitkijken is de boodschap voor mij.

Met mijn vader kan ik daarover niet spreken. Wij *rijmen* niet erg. -

Uw nieuw verhaal prikkelt mij zeer. Ik hoop er spoedig kennis meê te maken. Onze geloofsgenooten hebben wezenlijk geen overvloed van preeken te verduwen. À la Amazone: 't klinkt zoet! -

Ik zal geen postzegels meer zenden. 't Was mij zoo gewoon als ik gaarne spoedig antwoord zag. Men kan nooit weten of dan een oogenblikkelijk gebrek aan zegels niet vertraging kan veroorzaken

Nu vaarwel! Denk u er aan mij mijne donna terug te sturen?

Hartelijk de hand gedrukt door

geheel uw

Jacques Perk.

[27 B. Bijlage bij 27 A]

27 B. Bijlage bij 27 A: Sonnet, geschreven voor Joanna Blancke, in manuscript thans eigendom van Ir. J.S. Schippers te Amsterdam. Zonder de opdracht en met ietwat andere interpunctie is dit sonnet sedert de vierde druk opgenomen in Perks Gedichten.

Aan Joanna, de gebenedijde.

Een Droom - als maneschijn - in zilvren wade
En breedgewiekt, heeft mij (toen ik, verwezen
In dons gedompeld, in de rust mij baadde)
Met elpen staf een kindekijn gewezen.

Het lachte - - en bij dien lach, wiens wedergade
Slechts in de zuivre zonne wordt geprezen,
Wolkte als een nevel weg al 't zwarte en kwade,
Dat mort in mij. - - - 't Is me in een zucht ontrezen. -

Toen was ik waardig aan die blonde slapen
Eerbiedig de eene en de andre hand te drukken
En in den hemel van dat oog te schouwen - - - -

Ik zag en kuste, en kuste - - - ùw kind, geschapen
Naar Uw Madonnabeeld. Een diep verrukken
Doorgolfde mij: o, lieflijkste aller vrouwen! -
-.-
Aprilochtend
.81
Jacques Perk.

[28. 11 Augustus 1881]

28. 11 Augustus 1881. Brief van Vosmaer aan Perk; dubbel velletje blauw papier, geheel beschreven. De brief is waarschijnlijk onvolledig bewaard. - Perkarchief.

's Gravenhage
11 Aug. 81.
Amice,
Barmhartige hemel, wat een gezicht!
Ik geloof dat gij - even als ik, - ‘een van die schoonheidssensitieven zijt, die door een of ander gelaat, lichaams-vorm, trek, soort van oog of mond, mond vooral, hevig worden aangedaan; die op het zien van sommige vrouwen, die een ander of mooi of minder mooi vindt, dien stupor, dien heiligen schrik, waarvan Ficinus spreekt, ontwaren; voor wie zulk een wezen demoniesch wordt.’ (Ik haal mij zelven aan uit
schets omtrekken die ik maakte van een man
die in mijn ontworpen werk voorkomt) -
Welk een gelaat! die oogen zien ver, heel ver, zij kijken naar dingen die slechts de dichter ziet en zij weten het nauw zelf; om dien mond spelen bewegingtjes die betooverend zijn, lichtjes en schaduwtjes die slechts de teekenen zyn van zeer fijne spiertjes, die weder de teekenen zyn van zeer fijne gevoelens. Die mond moet op eens open kunnen gaan en lippen vormen - waarop slechts een dichter zwelgen kan. Bah! de banale noemt dit denkbeeld wellustig. Nu ja, van wellust vreemd is goddank dat gevoel niet, dat zou onnatuur en geslachteloosheid zijn - maar dit is andere wellust het is het zielsgevoel dat niet anders zich kan uiten dan te gelyk met de stof waarmee zij één is.

Ik weet daar *alles* van, mijn waarde, en nw portret en uw woord heeft mij 10 jaren jonger doen denken.

'Ongelukkige' liefde - misschien toch ja; uit het oogpunt van verstand beschouwd en verstand is niet verwerpelijk; maar - dit is demoniesch, en uit zulke liefde is, als gij zegt, 'de vereering, de vergoding', - het is de volle, hartstochtvolle liefde, tot den poëtiesch hoogsten top gevoerd.

En toch - al verheft die liefde u nu, al bezielt zij u tot kunst en uiting - zij *kan* ook verwoesten en verslappen. Niet-voldoening kan eenige jaren bezielen, eindelijk eischt zij ze toch of zy brengt ons in de schriklijkste spanning en overspanning, en daarom beef ik toch - ik *weet* dat alles - voor wat gij zult te ondervinden hebben.

De voorstelling der ontzettende heerlijkheid - en het ontzettende dat dit niet voor ons is weggelegd - dat wordt het conflict van hemel en hel in ons binnenste en tot de kleinste vezel onzer zenuwen trilt er van en wordt verscheurd

In de oudheid heeft Helena zoo iets moeten uitwerken, maar geen dichter der oudheid heeft het westersch mystische gevoel gehad om dat te kunnen voelen en weergeven. Geen Dante met Beatrice, geen Petrarca met Laura - Othello heeft het gevoeld en Byron, denk ik.

[29. 13 Augustus 1881]

> **29.** 13 Augustus 1881. Brief van Perk aan Vosmaer; dubbel velletje, waarvan drie kantjes beschreven. - Vosmaerarchief.
> De kwestie Daniëls-Vosmaer betrof 'Het leven en de verdiensten van Petrus Camper' door Dr. C.E. Daniëls, beoordeeld in de Spectator van 16 Juli 1881 door Dr. G.C.J. Vosmaer; een antwoord van Dr. Daniëls is opgenomen in het nr. van 6 Augustus.

Loenen: Oud Over

13 Aug 81.

Wat héb ik gedaan!

Ik meende u door de toezending van het kopje een genoegen te bereiden - en 't betooverde u! Ik moest mij indenken in uwe gewaarwordingen - en alle wonden zijn opengescheurd, die ik gesloten waande en bezworen had met de paaiende spreuk: Ongelukkige liefde is gelukkig! -

Toen ik gisteren uw schrijven had ontvangen, sprong ik in de *jou-jou*, die hier ter mijner beschikking is en roeide mij

naar de uitgestrekte eenzaamheid van 't nabygelegen meer, liet het koeltje zuchten in 't geheschen zeil en dobberde den ganschen morgen op mijne droomen, pogende = zooals ik gewoon ben - mijn leed weg te denken, terwijl ik tusschen een dubbele oneindigheid, bóven en ònder mij glijd. Joanna, Ave! -

Ja - ik *ben* een van die Schoonheidssensitieven - Die *stupor:* zeker - 'der Schoonheid huivrend schromen' - Ach, wat heb ik in mijn korte leventje al veel en velerlei liefgehad en wat al schoonheid genoten!

Ik benijd u uw leeftijd!

Spanning en overspanning - ik heb ze gekend. Ze hebben me voor een jaar of drie - zooals u weet - de tering bijna op den hals gehaald: Het opgehoeste bloed was hartebloed. En mijne donna werkt al sinds Februari op mij.

Dezelfde Daniëls, die met uw zoon harrewart, moest mij reeds voor maanden de middelen toedienen, die mij een weinig rustiger stemden.

En nu komt de stroom uwer bewondering de mijne doorbruisen en alles golft in mij!

Beef niet voor wat mij nog staat te wachten - het ergste *is* geleden.

Verbeeld u dat ik dagelijks rust op eene sponde waar ook zij weken achtereen sluimerde en dat hetzelfde dek, dat mij beschut, drukte op hare schouders en lendenen en één kussen ons beider hoofd heeft geschoord.

Zelfs waren wij hier gelijktijdig gehuisvest en had ik het genot door het geopend raam van haar slaapvertrek in den vroegen morgen rozen te werpen, die zij met een lieven dank aanvaardde - omdat zij weet, wie ik ben en dat ik haar niet, als de banale, eene coquette zou schelden, wanneer zij mij toeliet haar de handen te kussen.

Wij wisselden vele brieven, wij waren veel te zamen alleen. Eens roeide ik haar over den Amstel. t Was schemering en achter haar ging de zon onder en vergulde de stad, die steeds verder week.

- Herinner je je 't vrouwtje van Paestum? - vroeg ik haar.

- En dien gouden gloed?

(Zij genoot uw roman en is in staat dien schoon te vinden)

- Ja...

- Je gelijkt haar!

Haar hoofdje was omgloord van zonneschijn - zeer mooi te zien! En toen *was* zij verloofd en ik wist het

Zij is het niet meer.

Een enkelen dag was hare verloving openbaar, den volgenden brak ze die: t is al zes weken geleden. En zij leed er zeer door - ik weet het - en toch is zij voor mij onbereikbaar. Zij is nu ver, ver weg! - O, welk een roman!

Met Pinksteren kwam ik hare verloving te weten, door haar eigen handschrift. Ik ben toen hier - dit huis was nog onbewoond - radeloos geweest en eenzaam. En het geladen jachtgeweer heeft nevens mij geslapen. Waarom ik leef weet ik niet. t Is zoo'n prettig bewustzijn meester van zijn eigen leven te wezen en het ieder uur te kunnen eindigen.

Doch waartoe al die herinneringen op te diepen, die u niet zeer belangrijk zullen schijnen, doch mij leed doen?

Goed - behoud mijn portret een paar dagen en laat dit kopje voor uwe heldin poseeren, gelijk zij 't deed voor mijne Mathilde, zoowel als voor de Joanna.

Eigenlijk moest ik u veroordeelen op grond uwer zoete verbazing, uwer heldin mèt het figuur ook den *naam* van Joanna te verleenen. Dit zou de straf wezen voor uwe sympathieke verrukking.

U begrijpt dat ik liefst zoo spoedig mogelyk de vèrziende oogen in effigie voor mij heb nu de *natuurlijken* ver weg zijn en alleen in mijn droomen lichten. -----

Ik ben u zeer dankbaar voor de belangstelling die u in mijn lot en studie toont. Daarover later. Nu kan ik er niet aan denken. Ik ga aan Joanna schrijven, dat zij lief is en schoon - voor de 100ste maal - en dat u gedoogt dat ik haar openlijk huidige.

Dat zal haar genoegen doen. Zij vindt mijn verzen mooi.

Van verre mijn eerbiedige groeten aan uwe echtgenoote, die ik acht om hetgeen u mij van haar mededeelde en omdat ù haar liefheeft, en wees hartelijk de hand gedrukt door

uw *Jacques Perk*

Ik verlang naar uwe aanmerkingen op mijn cyclus! Lees hem s.v.p. eens met het portret vóor u! - Dat dit u aangenaam aan 't werk brenge: is mijn wensch! -----

[30. Midden Augustus 1881]

30. Midden Augustus 1881. Brief van Vosmaer aan Perk, ongedateerd; enkel velletje blauw papier, tot boven aan de tweede zijde beschreven. - Perkarchief.

Amice,

Ik haast mij u het portret terug te zenden. Myne vrouw (ik heb haar uwen naam niet gezegd, alleen van ‘eenen mijner jonge vrienden’ gesproken) vond het ook zoo liefelyk, ‘met iets droomerigs en ernstigs, een lief kopje dat zeker aan een lief wezentje moet behooren’.

‘Het is niet geschikt, schryft zij noch, om berusting te leeren.’ Het levend worden van mijn reeds geruimen tijd *gedacht* vrouwebeeldje heeft door uw portret een goeden stoot voorwaarts gekregen.

Hartelyk dank dus voor uwe vertrouwelijke toezending.

Uw sonetten zyn ter perse! Weldra hoop ik u proef en mijne aanmerkingen te zenden.

Vale et fave

tt

C.V.

[31. 22 Augustus 1881]

31. 22 Augustus 1881. Brief van Perk aan Vosmaer; dubbel velletje, geheel beschreven. - Vosmaerarchief.
De proef, met voorgeslagen wijzigingen van Vosmaer en daarnaast de varianten van Perk, is helaas niet teruggevonden. Een begeleidende brief van Vosmaer schijnt niet bij de zending ingesloten te zijn geweest, maar wellicht waren op de drukproef enkele persoonlijke woorden toegevoegd.
-
Vosmaers Vlugmare met ‘rijmverachting’ vindt men in de Spectator van 30 Juli 1881.

Loenen

Oud-Over.

22 Aug. 81.

Hooggeeerde heer en vriend.

Dank voor uw lief schrijven en Bemoedigend ‘sursum cor!’ Ik *geloof* u - alles lost zich ten slotte harmonisch op! ----- en hoop het te ondervinden. 't Is waar - hoe vòl mijn leven ook is en dus - hoe schoon! - t kan toch nog altyd voller en schooner worden. Waar is de grens? Maar be-

rusten is onverschillig zijn. Altijd hopen - wanhoop. Wien veel te dragen wordt gegeven, kreeg sterke schouders. Welk een trotsch gevoel - *zooveel* te kunnen verdragen, zonder onder te gaan - waar de banale lang zou zijn bezweken! -----

- Uw lof doet mij goed. Niet ieder oudere is in staat een jongere te prijzen, al vindt hij hem prijzenswaardig. Komt deze liefheid uit Hellas? Nogmaals dank! -----

Schrijf het niet toe aan zucht tot tegenstribbelen, als ik naast uwe opvatting de mijne plaats en u de keus laat.

Ik heb alles nog eens scherp overwogen

Deze sonnetten zijn niet voor Jan Alleman. Ze werden geschreven voor lui met genoegzaam inzicht om de conclusies te kunnen maken, die hun in de voorrede worden voorgekauwd.

Dus weg met die twee toelichtingen!

Men mag den denkenden mensch niet beleedigen.

Kan die letter niet blijven? 't Is nu zoo'n kort dingetje. 't Staat netter, dunkt mij, en t behoeft dan niet nogmaals gezet te worden! -

De interpunctie... ‘daarboven, in een kolk’ enz. neem ik gaarne aan.

-

Behoed*d*en - zou ééne *d* niet meer analoog zijn met al die andere praesentia?

-

Die zinplooi: ‘terwijl ik, of hier wanden zijn, niet weet.’ vind ik nog al aardig. Is 't niet een grieksche constructie? De objectzin *in* de hoofdzin?

-

Sjirpt kan die *r p t* ooit iets liefelijks beduiden? Tjilpen, tjielpen gaat beter.

Maar krekels en sprinkhanen sjirpen.

De gewelven zagen zwart van zwermen vleêrmuizen en ik *hoorde* ze *sjirpen*, heesch, akelig.

Ik houd sjirpen voor passender dan de voorgeslagen woorden.

De coupletverdeeling is die van de sonnetten van Shakespeare. Ik heb hier alle kracht willen geven aan de laatste twee regels, en enjambeerde derhalve de terzinen. Vind u er

niet iets aardigs in? Dat opnemen van hetzelfde rijm der vorigen in het 3e kwatrijn is met opzet gebeurd. Gemakkelijk waren ‘den hoogen’ en ‘de togen’ te vervangen geweest. Nu maakt de verdeeling op mij den indruk eener fontein, *trepidus subita formidine*, die springt en springt - en plots in de twee regels rust vindt en neêrvalt.

Let op de antithese van die drie volle kwatrijnen, die 't zelfde beöogen en die korte lichtende twee Joannaregeltjes!

-

't *Stolpt* zich - plastiesch.

Van Dale geeft: stolpen = iets met eene stolp of stulp overdekken - zooals een pendule. (Het gewelf) *stolpt* zich - - - niet goed?

- Het breed gewelf - welft zich - vind ik niet zoo goed.

-

Onderdelven heb ik gewijzigd.

-

Nu die *rondende afgrond!* -

Aardig dat u die topografie zoo docht. Letterlijk de voorstelling. Ja - ik noemde ‘het hol verwulfsel’ een afgrond. Men spreekt van ‘les abîmes du ciel - the depth of heaven enz. hoeveel te meer waar de diepte omhoog’ van steen is gelijk een omgekeerde afgrond. Heeft het Latijn ook niet *altum* in beteekenis van diepte *onder* of *boven*? Doch kies! Ik sla voor:

Het hol verwulfsel, wanneer u den *rondenden afgrond* niet aanstaat.

Boven leest men: ‘Een leegte (le vide), die zich rondt in 't néderwelven.’ iets dergelijks.

-

gemoet voor te gemoet is verkeerd begrepen.

gemoet is verbum.	Tot haar gemoet =
	tot haar ontmoet =
	tot zij ontmoet.

gemoeten voor te gemoet treden vond ik geoorloofd Doch vindt u duidelijker:

‘Tot boven 't licht zij lichter licht ontmoet. -?

Ik heb wat gepeuterd om drie maal ‘boven’ en driemaal *licht* achter elkander te krijgen - voor 't beter effect!

-

rondedans neutrum? Stellig *niet*. Die *d* was een drukfout. Op de kopy stond eerbied'*gen*□. Dat *n*□ is voor d aangezien. Toe - zend mij de revisie, na die zelf te hebben gezien. Ten eerste zie ik dan uwe beslissing in zake de aanmerkingen en ten tweede snap ik misschien nog een foutje, dat ik er niet gaarne in zag.

Ik woû deze sonnetten nu eens heel mooi gedrukt zien. Ik vind ze de moeite waard (en ook in aanzienlijk aantal genoeg) om een paar dozijn overdrukken voor mijne rekening op Hollandsch papier te doen drukken. Moet ik dit op de revisie zetten? -

Hoe gaarne zag ik dat dit mijn werk u afbracht van uw rijmverachting, die blijkt uit een uwer laatste vlugmaren.

De terzinen van ‘Hemelvaart’ en het heele laatste sonnet kunnen, dunkt mij, de kracht van staand rijm doen gevoelen. In de ‘Holle berg’ *schildert* het rijm. En in ‘Fakkelglans’ missen de liggende rijmen dunkt mij het uitwerksel van ‘vrouwelijke vrees’ geenszins. -

Vaarwel! wees eerbiedig en hartelijk de hand gedrukt door
uw
Jacques Perk

[32. 24 Augustus 1881]

> **32.** 24 Augustus 1881. Briefkaart van Vosmaer aan Perk, geadresseerd: AAN den weledelgeb. heere Jacq. Perk Huize Oud-Over. te *Loenen;* gestempeld te 's Gravenhage 24 Aug. '81, te Loenen 25 Aug. '81. - Perkarchief.

Dem Dichter soll mann seine Freude lassen met een woordje dat hij lief heeft. -

Tegen Stolpen heb ik toch noch bezwaar - het beeld is leelijk, omdat een stolp een leelijk ding is, dat pendule of beeld bederft. Dus liefst iets bekoorlijkers. - Ook die afgrond: - juist *ons* woord afgrond is naar beneden - abime is iets anders. Dus liever uw voorslag: Het hol verwulfsel.

Neen ik ben geenszins tegen rijm en althans niet in zulke verzen, en by het sonnet behoort het. Ik meen het anders. Ik zal u de afdrukken op holl. pap. zenden.

Hartelijk gegroet tt *C.V.*-

[33. 25 Augustus 1881]

33. 25 Augustus 1881. Brief van Perk aan Vosmaer; enkel velletje, geheel beschreven. - Vosmaerarchief.
Waarschijnlijk begeleidde onderstaande brief de revisie.

25 Aug. 81. Loenen. Oud-Over.

Hooggeëerde heer & Vriend:

Dem Dichter etc. - Dank u wel voor de goede gunst. U moogt lachen om de kinderlijke gehechtheid aan mooie woordjes - boos wordt u er niet om.

Staan de wijzigingen van ‘stolpt’ en ‘afgrond’ u aan? Wenscht u ‘het hol verwulfsel’ vervang dan s.v.p. in de proef ‘het *diep* gewelf’ In 't laatste schuilt toch nog iets iets van dien veelbesproken afgrond, die op zijn kop staat.

En nu zullen dan mijne kindertjes de wereld inspringen! Dank voor de verloskundige hulp en voor de toeziende voogdijschap. Oòk voor de inwilliging der kleine begeerten, in zake woordenkeus en druk.

Wat hebben wijlui toch meer genoegens dan een ander, als zulke kleinigheden ons in de droevigste omstandigheden nog kunnen verheugen!

Het verblijdt mij ook, dat u wel voor mijne afdrukken op Holl. pap. wilt zorgen. Toch zoudt u misschien de velerlei diensten, waarvoor ik u erkentelijk ben, met een kunnen vermeerderen.

Ik ben bang dat de kleine bladzijden der afdrukken aan mijne kindertjes, die ik zoo vlijtig poogde ‘op pooten’ te doen staan, de beenen (de terzinen) zullen afzetten. In den kolommendruk is dit niet te vermijden. Maar zou er bij de afdrukken niets aan zijn te doen? Als de eerste bldz. b.v. werd gevuld met de Toelichting waar boven de oorspronkelijke titel:

> ‘Een Helle- en Hemelvaart:
> Sonnettenkrans
> door
> J.P.’

en op de vijf volgende bladzijden onderscheidenlijk twee sonnetten werden gedrukt - een beetje wijder gescheiden

- dan waren er zes bladzijden mooi bedrukt! Zou dit niet kunnen? Voor den drukker zoo'n kleine moeite!

Eigenlijk is het onzinnig dat ik U lastig val met zulke typografische beslommeringen, maar ik weet waarlyk niet tot wien anders mij te wenden. Ik hoop dat het u niet beleedige.

Zondagmiddag keer ik weder naar Amsterdam, om mijne familie te ontvangen, die een maandje in Luxemburg heeft gezworven. Het Spectatorexemplaar met de Sonnetten zou dus geloof ik nog wel hierheen kunnen worden gezonden. Ten minste ik herinner mij, dat Doorenbos den Spectator (dien hij wekelijks in de Portefeuille beoordeelt) alle Saturdagavonden te half zeven krijgt -

Wees niet boos dat ik uw gezegde omtrent het rijm verkeerd begreep. Ik voelde iets minachtends in: 'rijm is goed voor liedjes en kleinere gedichten.' - Zoo stond er immers ongeveer? Alsof iets hoogs voller klinkt wanneer het rijmloos werd uitgedrukt. Ik ken de sententie van den hoogen Mul. Het rijm belemmert niet, doch *schept*.

Ik woû dat u nog eens in het breede daaromtrent in een Vlugmare sprak.

t Is tegenwoordig tijd om over dergelijken te theoretiseeren Immers altijd wanneer er weinig wordt voortgebracht? Thijm loert tusschen zijn bakkebaarden op het minste woordeken, dat men zich over prosodie laat ontvallen en spuwt dan domheden.

Nu vaarwel!

Wees eerbiedig en vriendschappelijk gegroet door

uw

Jacques Perk

[34. 22 September 1881]

34. 22 September 1881. Laatste brief van Perk aan Vosmaer, ongedateerd; enkel blaadje, klein formaat, aan één zijde beschreven. - Vosmaerarchief.

Op deze zelfde 22ste September begon de ziekte, waarvan Perk niet meer herstellen zou. De sonnettenkrans was in de Spectator van 3 September 1881 verschenen. Nadat de Arnhemsche Courant van 12 September een smakeloze persiflage had gegeven, schreef Vosmaer in de Spectator van Zaterdag 17 September een korte, bewonderende verdediging. Dáárop is Perks briefje de weerslag; het 'dankje' (een bijgevoegd gedicht) is in het Vosmaerarchief merkwaardig genoeg niet teruggevonden.

Amsterdam Donderdag.

Hooggeschatte heer en vriend:
Uw vlugmare, die ik eerst Dinsdag onder de oogen kreeg, trof mij zeer.
Al myne theorietjes van ongevoelig blijven voor goede of min gunstige oordeelen, verstoven. Even onaangenaam het mij zou zyn door iedereen te worden geprezen, even genoegelijk was mij úw lof.
Vergeef mij dat ik hierbij een ‘dankje’ op mijn manier voeg. Zie het gegeven beestje niet te zeer in den bek en neem liefst den wil voor de daad.
Als steeds: met eerbiedige vriendschap
uw
Jacques Perk

[35. 24 September 1881]

> **35.** 24 September 1881. Briefkaart van Vosmaer aan Perk, geadresseerd: AAN den Weledelgeb. heere Jacques Perk, Reguliersgr: by de Kerkstr. te *Amsterdam;* gestempeld te 's Gravenhage 24 Sept. '81, te Amsterdam 25 Sept. '81. - Perkarchief.

Waarde vriend, dank voor uw mooi gedicht en meer noch voor de vriendschap die er uit licht. Het hinderde mij zoo kwajongens vuil te zien gooien op iets dat schoon is en zoo vol van de hoogste gedachte. O ploertendom! en dát wordt noch ‘aardig’ gevonden! Uw blaadje leg ik als een mij waard albumblad onder mijne preciosa van dien aard.
Steeds tt
C.V.-

[36. 17 October 1881]

> **36.** 17 October 1881. Brief van Ds. M.A. Perk aan Vosmaer. Enkel velletje, aan één zijde beschreven met snel en soms moeilijk te lezen handschrift. De datum kan dan ook bijna even goed 14 of 15 zijn, als 17. - Vosmaerarchief.

Waarde heer en vriend
Ik heb U by onze laatste ontmoeting de ongesteldheid medegedeeld van myn zoon Hy leed aan een catar op de maag en in de ingewanden. Die ongesteldheid schynt de kiemen te hebben ontwikkeld van een longaandoening, die voor het

ergste doet vreezen Van avond of morgen een consult met prof. Stokvis. t Zal niets geven Ik weet er genoeg van om weinig hoop op zyn behoud te voeden. Hy is in de laatste drie dagen zichtbaar met den dag vermagerd en doet niets dan hoesten, zoo'n holle hoest! met opgeven van slym gepaard en altoos koorts Ik ducht zelfs een snellen afloop

t Is hard, op dien leeftyd - met wat hy beloofde voor de toekomst! En dan myn eenige!

Gy hebt altoos zooveel belangstelling in hem getoond, dat ik meende U op de hoogte te moeten brengen van zyn toestand God geve nog het beste. Maar ik vrees - ik vrees.

Gaarne steeds
de uwe
Perk
A. 17 Oct. 81

[37. 20 October 1881]

37. 20 October 1881. Brief van Vosmaer aan Ds. M.A. Perk. Dubbel velletje blauw papier, tot boven aan de derde zijde beschreven. - Perkarchief.

's Gravenhage
20 oct. 81.

Waarde heer en vriend,

Uw brief deed mij zeer leed, ik vermoedde niet dat uw zoon zóo ernstig ziek was. Ik dank u zeer dat u om mij gedacht hebt en mij er kennis van gegeven. Ach, wat spijt mij dat; - ik kan uw leed begrijpen, ik die ook zonen heb die mijn lust zijn en wat belooven. Ik had zoo veel sympathie voor den uwen, met zijn jong dichterlyk hart, vol groots, goeds en hoogs; met een zoo ongemeen talent en ik bouwde op hem voor de toekomst. Wij waren, schoon elkander weinig ziende, in briefwissel intiem: ik kende waar zijn hart en geest naar joegen en streefden; ik voelde mij zelven zoo aangenaam opgewekt door zyn vertrouwen en zijne toeneiging. Ach, zou dat alles verstoord worden, - het doet mij innig leed, en ik kan noch niet anders dan maar hoop voeden, dat de jeugd zal overwinnen.

Als gij er tyd toe hebt, zult gij mij zeer verplichten met een kort woord hoe het gaat, per briefkaart, ik verlang naar tijding. Doe hem toch mijn hartelijken groet en zeg dat ik aan hem denk. Mocht het helaas anders zijn - ik zal aan

hem blijven, denken als aan eene vriendelijke hoopvolle, sympathieke verschijning in mijn leven.

Van harte alles goeds en moge een gelukkige keer ons allen verheugen!

Met toegenegen groet

C. Vosmaer.

[38. 21 October 1881]

38. 21 October 1881. Briefkaart van Ds. M.A. Perk geadresseerd aan: Mr C. Vosmaer *den Haag*. Daar deze en de volgende kaarten uiteraard met grote haast en in een zeer geëmotioneerde toestand zijn geschreven, kan de tekst op vele punten slechts uit het verband worden opgemaakt. - Vosmaerarchief.

Dank voor uw deelnemend schryven

Woensdag was er 's avonds consult met prof Stokvis Reeds voor de tweede maal. De uitslag was wat bemoedigend. Wel zag hy de toestand ook als hoogst zorgelyk in doch niet geheel hoopeloos De hoop bestaat maar is o zoo klein. Van de honderd kansen slechts 5, dat de natuur zich redt. Wat is dat? Ik heb dan ook de hoop opgegeven te meer, daar myn zoon zichtbaar vermagert en gesloopt wordt. Aan de long heeft zich een abcès geplaatst, dat zich een kanaal tot uitloozing heeft gemaakt door de long en zich zoo ontlast. Van daar het opgeven. Het is een soort van fistel. Is de geheele ontlasting volbracht, dan zal het te bezien staan of de natuur de fistel dicht maakt, dan wel niet Er bestaat weinig kans op het eerste nog.

De onderzoeking van heden bevestigde de hoogst gevaarlyke toestand. Er is geen zweem verbetering en het stationair blyven is verergering. Zondag na het consult schryf ik U nader Gy kunt begrypen hoe wy te moede zyn

gaarne

Uw *Perk*

[39. 23 October 1881]

39. 23 October 1881. Briefkaart van Ds. M.A. Perk, geadresseerd: Mr C. Vosmaer den Haag. - Vosmaerarchief.

De patient gaat hard achteruit

Zoo even derde consult met prof Stokvis geweest. Geen hoop!!

Uw

P.

Zondag 23 Oct

[40. 30 October 1881]

40. 30 October 1881. Briefkaart van Ds. M.A. Perk, geadresseerd: Mr C. Vosmaer den Haag. - Vosmaerarchief.

Het sloopingswerk gaat steeds voort. Doch de jeugd en de krachtige constitutie en het goed geconserveerde lichaam bieden weerstand. Van daar dat de stryd zoo lang duurt, welks einde evenwel schynt te naderen

Een uur geleden (3 uur) riep hy op eenmaal: Ik geef het op, en verzocht allen by zyn bed te komen en kalm en rustig nam hy afscheid van ons, ons dankend voor de hem bewezen liefde en verklarende, dat wy goed voor hem geweest waren. Voor elk zyner zusters had hy een goed woordje. Wat er in ons omgaat kunt ge u voorstellen. Moge het einde zich nu maar niet te lang laten wachten.

Zondag middag 4 uur
Uw
Perk

[41. 1 November 1881]

41. 1 November 1881. Briefkaart van Ds. M.A. Perk, geadresseerd: Weledgest Heer Mr C. Vosmaer *den Haag*. - Vosmaerarchief.

De strijd is te 5 uur volstreden. De laatste oogenblikken waren kalm. Geduldig bleef hy tot het laatste Aanst Zaterdag 11 uur zullen wy ter laatste rustplaats brengen, op de Oosterbegraafplaats
Gy kunt U onze stemming voorstellen

Dinsdag avond. -
Uw
Perk

[42. 2 November 1881]

42. 2 November 1881. Brief van Vosmaer aan Ds. M.A. Perk. Enkel velletje blauw papier, aan beide zijden beschreven. - Perkarchief.

's Gravenhage
2 Nov 1881.
Zeer geachte heer,

Zoo is dan toch het droevige einde gekomen. Lang heb ik mij noch gevleid, maar in de laatste week waren de tijdingen al te ongunstig. Kloos en Paap hielden mij ook trouw op de hoogte en ik dank ook u dat gij mij te midden van uw leed toch ook noch wildet meedeelen hoe de arme vriend het maakte. Ik heb een goeden sympathieken vriend in hem ver-

loren en het doet mij zeer leed. Ik had zoo veel hoop en moed op zijne litteraire toekomst en hij maakte mij altyd deelgenoot van zijne droomen en idealen. Het is een smartelyke slag voor u, o ik voel dat geheel, die zelf zonen van dien leeftijd heb.

Ik zou willen komen ter begrafenis - maar ik moet mijne gezondheid wat ontzien. Ik ben namelyk zeer licht vatbaar voor bronchytische aandoening die mij dan erg doet hoesten en ik ben dus *verplicht* mij te ontzien om in dit weer kou te vatten; ik mag mij daaraan niet bloot stellen. Schryf dit dus niet aan mindere belangstelling toe.

Met oprechte en innige deelneming
Hoogachtend
Uw dw.
C. Vosmaer.

[43. 3 November 1881]

43. 3 November 1881. Brief van Willem Kloos aan Vosmaer; voor een belangrijk deel door Kloos naar een afschrift gepubliceerd in de Nieuwe Gids van November 1934, bladz. 556. Dubbel velletje, waarvan drie kantjes beschreven. - Vosmaerarchief.

Amsterdam, 3 November, 1881.
Hooggeachte Heer,

Heden morgen ben ik bij de familie Perk geweest. Jacques is Dinsdagmiddag om 5 uur gestorven. Zondags had hij al afscheid genomen. Eerst had hij dien dag met wanhopige krachtsinspanning alles gevraagd en ingeslikt, wat goed voor hem was, wijn, melk, ys, maar op eens bedankte hij voor alles en zei: ‘Neen, ik geef het op! Roept u mama en de anderen maar.’ Toen nam hij afscheid, en het schijnt, dat hij over onsterfelijkheid gesproken heeft, en ‘dat hij nu spoedig alles veel beter zou weten, dan zij.’ Hij dacht nu, dat hij dien zelfden dag zou gaan sterven, maar den volgenden morgen leefde hij nog, en zeide, wakker wordende: ‘Goeden morgen, ik ben er nog!’ Dit was Maandag: hij kreeg nu weer hoop, omdat het zoo lang duurde, maar is dien dag, en Dinsdag toch nog zeer benauwd geweest. In een benauwdheid schijnt hij ook gebleven te zijn, ofschoon hij te zwak en te bewusteloos was, om het duidelijk te kennen te geven. Op

het laatste oogenblik greep hij nog rond, naar de handen der omstanders, om er een kus op te drukken.

Hij moet het in de laatste 14 dagen allerellendigst gehad hebben. Hij wist en begreep, dat hij dood moest, maar was te trotsch om het aan de omringenden te laten merken: want hij smachtte naar het leven en trachtte door zijn wilskracht het stervensuur van zich af te wenden. Zoo bewoog hij gedurig, ondanks zijn algeheele uitputting, hoofd en ledematen, en maakte dus de morphine werkeloos, die men hem ingaf om te slapen. Hij was bang, dat hij niet meer zou ontwaken. Totdat hij het eindelijk niet langer kon uithouden en boog voor de fataliteit. Na het afscheidnemen voelde hij 'zich zeer verlicht, omdat hij er eindelijk over gesproken had,' maar den volgenden dag kwam het verlangen weer, en hij knarsetandde, 'dat er niets meer aan te doen was, hij had al afscheid genomen, hy *moest* weg'. De docter zei, dat het gelukkig is, dat het niet langer heeft geduurd, daar de verettering naar buiten had kunnen uitbreken, en zijn lendenen aantasten. Zaterdagochtend om 11 uur wordt Lij begraven op het Oosterkerkhof buiten de Muiderpoort.

Hij was de eenige mensch, dien ik oprecht en meer dan voorbijgaande heb liefgehad. Wij waren ook de eenigen, die met elkander overweg konden, en elkander begrepen: wij stonden overigens geïsoleerd. Totdat de dwang der omstandigheden en onze eigene ATÈ ons van elkander scheidden, schoon onze harten hetzelfde bleven. O dat leven, die grijns van bordpapier en klatergoud, waar de eeuwige Nacht achter zit! Ik ga mij nu een jaar lang in de studie begraven; dàt is de Lethe, waar de Ouden van droomden. Men spreekt erover zijn gedichten uit te geven. Het bundeltje moet m.i. hoofd-zakelijk bestaan uit de compleete 'Mathilde', Hooft, Iris, en enkele andere stukjes.

De 'Mathilde' vooral moet onverminkt, en volgens zijn plan, worden geredigeerd, omdat er door de 100 sonnetten een idee loopt, dat het werk tot een eenheid en een schepping maakt. De enkele minder goede (er is er niet één by, dat bepaald slecht is) moet men beschouwen als min gelukkige regels in een groot gedicht, die men niet kan uitlichten, zonder den samenhang te verbreken. Die uitgave is altijd een van zijn pia vota geweest, die ik nu zoo gaarne als een laatste liefde-

dienst, zou vervuld hebben.

Maar ik vrees dat men ze my, uit kleingeestige beweegredenen, niet zal overlaten, en vragen wil ik niet, en zou toch niet geven. Hyzelf heeft zich over de zaak in het geheel niet geüit, maar ik weet, dat hij ze 't liefste in mijn handen zou zien. Ik weet ook het meeste van zijn manuscripten, byzondere plannen, enz. Doch dit zy posterioris curae. Schrijft U mij nog eens?

Met genegenheid en achting
Uw Dienstw. Dnr.
Willem Kloos

Gerard Doustraat. n° 24
bovenste schel

[44. 5 November 1881]

44. 5 November 1881. Brief van Willem Kloos aan Vosmaer; door Kloos in de Nieuwe Gids van November 1934 naar een afschrift gepubliceerd; de daar gedrukte tekst verschilt op vele punten van de hier naar het origineel gepubliceerde. Dubbel velletje, met ingeperst hoofd: LEESMUSEUM AMSTERDAM; drie kantjes beschreven. - Vosmaerarchief.

Amsterdam, 5 November 1881.

Hooggeachte Heer!

Heden morgen was ik bij de begrafenis tegenwoordig. Zulke vertooningen werken altijd op mij, alsof mij een stuk ijs op het hart wordt gelegd, en ook hier weer verbitterde ik mij over het jammerlijk misbaar en de zenuwachtige zelf opwinding, die bij de meesten onzer natuurgenooten voor innigheid van droefenis doorgaan. Ik had één oogenblik, dat ik den heelen rommel uit elkander had willen gooien en hun het ‘Schaamt U’ toedonderen, maar ik bedacht mij, dat de doode daaronder - een doode was, minder dan een KAPNOU SKIA. En ik ging naar huis, mij troostend met de philosophie, dat die menschen waren als zij waren en hun best meenden te doen. Het bewustzijn werd helder in mij, dat om waarachtige smart te kunnen gevoelen, een fijner ontwikkeling noodig is, dan de meesten kunnen bereiken. ‘La pâle déesse de la douleur’ heeft, als de Poëzie, haar heilige tempels, waar het vulgus in de rumoerige voorportalen moet blijven staan, en het slechts weinigen gegund is, in de stille, trotsche ten hemel zich welvende zuilenhoven binnen te treden.

Maar dit is eigenlijk niet het doel van mijn schrijven. De oude heer Perk, half uit persoonlijke redenen, half gedreven door de ijdelheid om den uit te geven bundel met een klinkenden naam te zien prijken, heeft, toen eenigen hem het verzoek deden, verklaard, de handschriften liever niet aan mij te willen geven, en is op het oogenblik aarzelende tusschen U en Dr Doorenbos. Ik vind het nu beter, dat U *niet* over my schrijft, maar indien U er byzonder op gesteld zijt, dien laatsten plicht aan de nagedachtenis van Jacques te bewijzen, zou ik U in bedenking geven, de zaak te laten, zooals zij is, totdat de dominé het verzoek tot U richt, of, mocht U dit beter toeschijnen, zelf den eersten stap te doen en zijn verzoek door een aanbieding te voorkomen. Ik ben dan bereid, U, zoo U 't wilt, in alles bij te staan met redactie, correctie, als anderszins. Is die zaak echter voor U van dien aard, dat U geen bepaalde roeping gevoelt voor dien arbeid, en haar even goed aan mijn handen toevertrouwt, zoudt U dan zoo goed willen zijn, den Heer Perk, zoo spoedig doenlijk, aan te raden, de uitgave aan Dr. Doorenbos op te dragen? Dat is gemakkelijker voor my, daar de boel dan in Amsterdam blijft, en kost minder tijd, omdat ik my dan geheel aan het werk zou kunnen wijden, en enkel met Doorenbos raadplegen over het al of niet opnemen van enkele stukken en het commerciëele gedeelte van de taak. Dr. Doorenbos neemt hiermede in alles genoegen. Hoe het zij, handelt U naar goedvinden, de zaak zal wel terechtkomen. Maar ik zou het een gruwel vinden als Alberd. Thym of nog erger, een onzer speciale Amsterdamsche celebriteiten, den ouden Heer overhaalde tot dolligheden als de volgende: H. Binger o.a. heeft voorgesteld *alles*, zegge *alles* uit te geven... ten voordeele van het Tollensfonds! de Marez Oyens praat over de wenschelijkheid om Jacques' brieven te laten drukken! Verbeeldt U, van een dichter, die toch eigenlijk nog bij het publiek moet ingeleid worden!

Onthoud U voor alles, bid ik U, mijn naam te noemen tegen Perk, en doet U verder, zooals U het beste voorkomt. U weet nu, hoe de zaken staan. Over Shelley een ander maal.

met genegenheid en achting
Uw Dw. Dnr.
Willem Kloos.

[45. 8 November 1881]

45. 8 November 1881. Brief van Vosmaer aan Ds. M.A. Perk. Dubbel velletje blauw papier, tot het midden van het derde kantje beschreven. - Perkarchief.
Over deze en de twee volgende Vosmaerbrieven, reeds gepubliceerd in mijn ‘Versbouw en ritme in de tijd van '80’ (pag. 239-241), vergelijke men Kloos' artikel ‘De kwestie Vosmaer-Kloos’ (Nieuwe Gids 1934, deel 2, bl. 552-558) en het antwoord daarop: ‘Vosmaer, Perk en Kloos’ in mijn boekje: ‘De Nieuwe Gids als geestelijk brandpunt’ (pag. 136-143).

's Gravenhage
8 Nov. 81.
Zeer geachte heer,

Het is slechts met veel aarzeling dat ik u schrijf, maar het geldt iets wat mij zeer aan het harte gaat, dat is Jacques' Dichterlyke nalatenschap.

[+] Mij voegt het niet daarover raad op te dringen, alleen een belangstellend woord mag ik niet terughouden. Ik ben namelyk zeer erg bang dat soms iemand daaraan de hand mocht slaan die onbevoegd is. Als dezulken acht ik verscheidene oudere letterkundigen, omdat zij in oude stelsels en methoden vast zitten en J's poesie niet in hare volle en *nieuwe* waarde begrepen hebben; alleen *Doorenbos* maakt eene uitzondering, hij die de jongelui *kent* en de nieuwere richting. Mocht u ze *hem* toevertrouwen! dan zou 1° zeer stellig niets verschijnen wat niet waardig was, 2° niets weggelaten worden wat opmerkelyk is. Als ik het zeggen mag - *hij* is de man.

[+]dit zou ook in Jacques' geest zijn.

Wilt gij wat hierin wellicht onbescheiden inmenging mocht schijnen, vergeven en ten goede duiden?

Ik ontvang allerlei betuigingen van leed over het jammerlijk verlies, en dat is streelend voor zyne nagedachtenis

Ik reken het mij tot een weemoedige vreugde dat jonge groote talent bij tijds te hebben gewaardeerd, en den kleinachtende toon van sommige zoogenaamde critici tot eer.

Vergeef dus het bovenstaande aan mijne oprechte belangstelling, en opdat wij van hem behouden wat wij kunnen!

Hoogachtend
uw toegenegen dr
C. Vosmaer

[46. 9 November 1881]

46. 9 November 1881. Briefkaart van Ds. M.A. Perk, geadresseerd: WelEdgest Heer Mr C. Vosmaer den Haag. - Vosmaerarchief.

Waarde Heer. Ik denk niet anders over de zaak dan gy en als de jonge Mr J C. Marez Oyens in de stad geweest was, met wien ik de kwestie wensch te bespreken, had ik reeds een besluit genomen. Myn idée zou zyn, Doorenbos te vragen, als *gy*, tot wien ik my in de eerste plaats zou willen wenden, om d' eenen of anderen reden de taak niet op U kondt nemen:

Er zyn er maar drie in den lande wie ik de taak der schifting en uitgave zou willen toevertrouwen gy, Doorenbos en Marez Oyens.

Binger wil met genoegen zich met de uitgave belasten en was bereid het saldo te storten in het Tollensfonds en verzocht my hem alles te zenden, wat Jacques had gefantaseerd en gedicht. Ik antwoordde dat ik hem met genoegen de uitgave zou zien ondernemen (het technisch gedeelte) maar anderen de zorg voor de inhoud wenschte op te dragen. - Hoe denkt gij er over?

Uw
Perk

[47. 11 November 1881]

47. 11 November 1881. Briefkaart van Willem Kloos aan Vosmaer. -Vosmaerarchief.
De overige door Kloos in begin November aan Vosmaer geschreven brieven houden zich voornamelijk bezig met de kopij en de plaatsing van zijn ‘In memoriam Jacques Perk’, gedrukt in de Spectator van 19 November 1881.

Hooggeachte Heer!

Neemt U 't in godsnaam maar aan, of 't u plezier doet, of niet. Met dien ouden heer is niets te beginnen, de Marez Oyens heeft ook gevraagd en staat op de nominatie; 't is een koopman, die niet zonder succes in litteratuur diletteert. Dan zou alles verloren zijn: dan nog liever wat meer moeite. Excuseert mijn vele berichten, maar 't is voor mij een zaak die mijn verstand en hart

betreft.
hoogachtend
uw Dienstw
Willem Kloos
11 Nov. 1881

[48. 12 November 1881]

48. 12 November 1881. Brief van Vosmaer aan Ds. M.A. Perk. Dubbel velletje blauw papier, tot boven aan het derde kantje beschreven. - Perkarchief.

's Gravenhage
12 Nov. 81.
Waarde heer,

Gaarne zou ik zelf de taak op mij nemen, maar twee redenen weerhouden mij. Eerstens ben ik tegenwoordig zeer bezet met allerlei; en ten tweede is Doorenbos veel beter op de hoogte zoowel van Jacques' werkzaamheid en meer bij alle bronnen. Hij is de man die dit geheel *in zijn geest* zal doen en de jonge dichter zou *gerust* zyn als hij zyn werk in *zijne* handen wist. Dit zou zeker *niet* het geval zyn als de heer Oyens het deed; een man op wiens talent en persoon ik niets in het minst wil aanmerken, maar.... hij is *de* man niet er voor. Hij is andere richting toegedaan, heeft andere vrienden en sympathieën - die ik wel vermoed dat aan Jacques niet sympathiek zouden zijn geweest. Hoofdzaak blijft dunkt mij in Jacques' geest te handelen en zyn werk alleen toe te vertrouwen aan iemand van wien men weet dat hy het zou hebben goedgekeurd. Het is zelfs voor levenden een zoo beklemmend gevoel als men denkt, dat eens zyne idealen, zyne aspiraties, zyn werk in handen zou komen van anderen dan wij zelve zouden kiezen. Ik zou u dus zeer ernstig en oprecht gezegd, aanraden, als ik mag, het aan Doorenbos toe te vertrouwen. Ik ben daaromtrent in angstige spanning en hoop dat dit met uwe goedkeuring strookt. Ik schrik er van als het anders ware!

Houd my mijne openhartigheid ten goede en s.v.pl. vóor u en geloof mij steeds
Met toegenegen groet
uw dw.
C. Vosmaer

[49. 13 November 1881]

49. 13 November 1881. Brief van Ds. M.A. Perk aan Vosmaer. Dubbel velletje papier met rouwrand en bovengedrukt hoofd: M.A. PERK, Reguliersgracht, 53; beschreven tot midden op het derde kantje. - Vosmaerarchief.

Amsterdam 13 Nov 1881
Amice!

Ik heb den inhoud van uw schrijven ernstig overwogen, maar ik kan er niet toe besluiten den Heer Doorenbos de uitgave der letterkundige nalatenschap van Jacques op te dragen Gy, gy alleen zyt de man, dien ik die taak zou willen toevertrouwen. Ik heb de vaste overtuiging, dat, als ik hem zelven had kunnen vragen, aan wien dit het beste zou zijn opgedragen, wien hij het liefst daarmeê belast zag, Jacques zou geantwoord hebben: Vosmaer. niemand anders

Gy zyt de eerste geweest die hem in het openbaar hebt gewaardeerd en dien hy tot mentor koos. By u stortte hy zyn hart uit. U maakte hy deelgenoot van zyn aspiraties, veel meer dan Doorenbos By dezen kwam hy in de laatste maanden hoogst zelden. Wat ik daarenboven tegen D. heb, is, dat hy te weinig dichterlyk is en te weinig smaak heeft. Aan U de bezorging toevertrouwende, weet ik dat er een smaakvol geheel voor den dag zou komen. Met volle vryheid zou ik de geheele zaak aan U overlaten. Aan D. niet. Ik weet wel, dat de jongere vrienden van m'n Jacques erg op D. zyn gesteld en my in die richting willen drijven doch ik heb er weinig lust in.

En mocht gy weigeren blyven dan zou ik liever zelf met behulp bv van Oyens en Kloos de taak op my nemen In O. vergist gy U, geloof ik. Hy is een man van dezelfde geestesrichting als Jacques; waardeerde hem hoog en heeft wat D. ontbreekt - *gemoed*.

D. zou van Jacques een eenzijdig beeld geven en juist op zijde schuiven datgene waaruit myn Jacques' ryk gemoedsleven sprak, en dat my zoo dierbaar is juist daarom

Myn idee zou wezen door zyn verzen, en ook proza - (enkele brieven b.v. en zyn stukken over Hooft) op te nemen in chronologische orde, hier en daar met een kleine toelichting omtrent den tyd der vervaardiging, een beeld van zyn ontwikkeling te geven en hem zoo als het ware, zich zelf sprekend en zingende te schetsen, zooals hy was, van geest en hart.

Kunt ge dus U niet belasten met de bezorging der uitgave? Ik kan u veel helpen. Op u zou de taak rusten de schifting der nalatenschap en de inleiding. Voor het meer technische

en materieele deel zou ik kunnen zorgen, met medewerking van den een of anderen onzer vrienden.

Denk er nog eens goed over en zie of gy niet eens een dag of 2 U aan de kennisneming van wat er is en de schifting kunt wijden en verplicht my met een kan het eenigszins gunstig antwoord

Inmiddels blijf ik
Uw zeer toegenegene
dienstwillige
Perk

[50. 14 November 1881]

50. 14 November 1881. Brief van Vosmaer aan Ds. M.A. Perk. Dubbel velletje blauw papier, tot boven aan het tweede kantje beschreven. - Perkarchief.

's Gravenhage
14 Nov. 81.

Amice, Als gy er zoo over denkt, dan mag ik niet weigeren en ben het aan den besten J. verplicht - en moet verder alles zwijgen. Ik dank u vriendelyk voor het vertrouwen uwerzijds, dat waarlyk niet gering is. Ik zag tegen de taak op - erg - zij is niet licht, zooals ik ze begrijp - maar als ik er in kom, dan bezielt ze mij, en voel ik dat er iets *goeds* te doen is - en dat is ANAGKÈ, dat dwingt.

Ik neem het dus, met een gevoel van dankbaarheid en weemoed aan. Ik kan op het oogenblik niet in vele details komen, excuseer dus mijn korte schrijven

Eerlang spreken wy er eens nader over.
Met toegenegen groet
uw dw
C. Vosmaer

Biografische aantekeningen over de in de brieven genoemde personen

BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, Reinier Cornelis. 1810-1865. Literator en historicus. Eén der leiders van de Gids-beweging. In 1837 verscheen: Vondel met Roskam en Rommelpot. Sinds 1853 was hij Rijksarchivaris. Medewerker aan de Spectator.

BEETS, Nicolaas. 1814-1903. Beroemd theoloog en literator. Predikant, later hoogleraar te Utrecht. Schreef in 1839 onder pseud. Hildebrand de niet-verouderende Camera Obscura; voorts in zijn jeugd enkele bundels romantische, later talloze bundels stichtelijke gedichten, gelijkelijk verouderd.

BINGER, Hijman. 1824-1890. Uitgever te Amsterdam, die o.a. de Vondeleditie van Van Lennep verzorgde. Hij was één der leiders bij de Brederodefeesten in 1885, en nestor van de toen ontstane Brederodeclub.

BLANCKE, Joanna Carolina. 1856-1937. Zuster van Perks zwager Jan Blancke; dochter van de handelaar en kunstverzamelaar Joannes Blancke († 1879), wiens omvangrijke collectie schilderijen, aquarellen en tekeningen na de dood van zijn weduwe (Oct. 1880) in Maart 1881 werd geveild. - Joanna Blancke huwde later met Sybren Schippers (1842-1908), arts te Zuidhorn, die, na zich te Wenen gespecialiseerd te hebben, in 1889 als eerste kinderarts zich vestigde te Amsterdam.

BOISSEVAIN, Charles. 1842-1927. Bekend journalist; hoofdredacteur en later directeur van het Algemeen Handelsblad. Liberaal in politiek opzicht, met sterke godsdienstzin en vurige liefde voor het Oranjehuis. Redacteur van de Gids 1872-1888.

BRINK, Jan ten. 1834-1901. Werd te Utrecht opgeleid voor theoloog; ging later over naar de letteren. Als leraar te 's-Gravenhage telde hij o.a. Emants, Netscher en Couperus onder zijn leerlingen. Sinds 1884 hoogleraar te Leiden. Schrijver van novellistisch werk, beschouwingen over literatuur, en literair-historische studies. Redacteur van ‘Nederland’.

BULL, Abraham Johannes de. 1823-1888. Journalist en romantisch dichter, wiens poëzie tussen 1849 en 1863 verscheen. Vriend van Jacob van Lennep. Verbonden aan Het Nieuws van den Dag als opper-corrector.

BURGERSDIJK, Leendert Alexander Johannes. 1828-1900. Natuurkundige en letterkundige, sinds 1864 in verschillende onderwijsfuncties te Deventer. Vertaler van de werken van Shakespeare, en voorts o.a. van enkele Griekse treurspelen.

CONSCIENCE, Hendrik. 1812-1883. Vlaams romanschrijver van grote populariteit (De Leeuw van Vlaanderen, 1838); een der wekkers van de Vlaamse beweging.

DANIELS, Carel Eduard. 1839-1921. Vestigde zich in 1863 als arts te Amsterdam, waar hij huisarts werd van de fam. Perk. In 1883 werd hij bibliothecaris van de Ned. Maatsch. tot Bevordering der Geneeskunst. Hij schreef vele medische artikelen en verhandelingen, o.a. Het leven en de verdiensten van Petrus Camper (1880).

DOORENBOS, Willem. 1820-1906. Leraar, oorspronkelijk te Winschoten, sedert 1865 voor Geschiedenis en Ned. Letteren aan de H.B.S. te Amsterdam, waar o.a. Kloos, Perk, Van der Goes en Verwey les van hem genoten. Medewerker aan de Nederlandsche Spectator, de Amsterdammer, de Portefeuille etc. Van zijn hand verscheen een artikel in de Nieuwe Gids, eerste jaargang.

FRIEDMANN, Alfred. Geb. 1845. Duits dichter en prozaïst, van wiens hand, behalve zeer veel andere publicaties, in 1875 het dichtwerk ‘Biblische Sterne’ het licht zag.

GORKOM, Gerrit van. 1833-1905. Theoloog en literator. Sinds 1868 predikant te Amsterdam. Trad in 1875 uit de Ned. Herv. kerk wegens de toenmalige beroering; nam daarna een beroep aan bij de Remonstrantse gemeente, waar hij tot 1897 in functie was. Redigeerde samen met H. de Veer van 1868-1874 ‘Los en Vast’, waarin hij een aantal literaire beschouwingen publiceerde.

GROOT, Joséphine de. 1860-1932. Toneelspeelster te Amsterdam, protégé van koning Willem III, hofcantatrice. Na ongeveer 10 jaar aan het toneel te zijn geweest, huwde zij met Mr. Martin J. Rikoff, met wie ze zich in Londen vestigde. Portret, en zeer critische beschouwingen over haar optreden in: Dr. M.B. Mendes da Costa, Tooneelherinneringen, deel 1. Uitvoerig gedicht van Perk voor haar bij Betsy Perk, pag. 120-121.

HALL, Jacob Nicolaas van. 1840-1918. Jurist en letterkundige. Hoofdambtenaar van de Secretarie te Utrecht, later (1878-1883) te Amsterdam. Redacteur van de Gids: 1883-1916. Oprichter van het Nederlandsch Tooneelverbond.

HASEBROEK, Johannes Petrus. 1812-1896. Theoloog en literator. Schrijver van romantische, later vooral stichtelijke gedichten. In 1878 verscheen: Sneeuwklokjes; in 1879: Winterbloemen. Onder het pseud. Jonathan gaf hij in 1840 Waarheid en Droomen uit, dat zich naast de Camera gehandhaafd heeft. Van 1851 tot 1883 was Hasebroek te Amsterdam als predikant in functie.

HOFDIJK, Willem. 1816-1888. Eerst schilder; later romantisch dichter, en schrijver van nationaal historisch werk. Leraar aan het Gymnasium te Amsterdam. Van hem verscheen o.a. in 1880 de bundel Malven en Asters; in 1881 het epische gedicht In 't harte van Java.

HOLDA, pseudoniem van Adriana Jacoba Francisca Clant van der Mijll-Piepers (1842-1923). Schreef rhetorische Duitse en Nederlandse gedichten; publiceerde van tijd tot tijd boekbesprekingen in de Spectator, en gaf daar op 20 Febr. 1886 een gunstig oordeel over de ‘Julia’. Belangrijk is haar Ibsen-vertaling (1906-1908).

HONIGH, Cornelis. 1845-1896. Leraar en letterkundige. Zijn vrij gunstig ontvangen bundel Mijne Lente (1871) werd in 1880 gevolgd door Geen Zomer; besproken door Perk in de Spectator van 19 Februari 1881. Honigh was Gidsredacteur van 1881-1892.

HUET, Conrad Busken. 1826-1886. Oorspronkelijk modern-gezind Waals predikant, later journalist en letterkundige. Gidsredacteur 1863-1865. Als journalist in Indië 1868-1876; daarna als literator te Parijs. Deskundig en geestig criticus, wiens werk verzameld is in 25 delen Litt. Fantasien en Kritieken.

ISING, Arnold Paul Constant. 1857-1904. Werd in 1876 verbonden aan Het Nederlandsch Tooneel, als speler, doch later vooral als vertaler en adviseur, waartoe zijn veelzijdige ontwikkeling hem in staat stelde. Vriend van verschillende Tachtigers. Medewerker aan de Spectator. Flanorlid.

KAISER, Friedrich. 1808-1872. Sterrekundige. In 1826 benoemd tot observator aan de Leidse sterrenwacht, in 1837 tot lector, in 1840 tot buitengewoon, in 1845 tot gewoon hoogleraar. Zijn boek: De Sterrenhemel (twee dln. 1844-1845) maakte veel opgang; de tweede druk verscheen in 1847, de derde in 1860.

KATE, Jan Jacob Lodewijk ten. 1819-1889. Gevierd predikant, dichter en vertaler, sinds 1860 woonachtig te Amsterdam. Tussen 1834 en 1889 verschen van zijn hand een onafgebroken reeks publicaties; zijn hoofdwerk: De Schepping, is van 1866.

KLEINE, Engbert Gerard Frederik Hendrik Smit. 1845-1931. Vriend van Emants, Vosmaer en vele andere letterkundigen. Achtereenvolgens redacteur van Spar en Hulst; de Banier; Nederland; de Gulden Winckel. Schreef onder het ps. Piet Vluchtig o.a. de bundel schetsen: Haagsche Hopjes.

KLEINE, Maria Johanna, geb. Gartman. 1818-1885. Beroemd toneelspeelster. Debuteerde in 1836; was in de loop van haar leven aan verschillende gezelschappen verbonden, en gaf ook lessen aan de Toneelschool.

KLOOS, Willem Johan Theodoor. 1859-1938. Dichter en criticus. Leerling van Dr. Doorenbos. Studeerde na Staatsexamen voor Cand.

klassieke letteren. Korte tijd intiem bevriend met Perk, doch van voorjaar 1881 tot Perks dood met hem gebrouilleerd. Oudste bijdragen in: Nederland, de Ned. Spectator (pseud. Q.N.), de Amsterdammer (pseud. Sebastiaan Sr.) en Astrea. Werkte samen met Vosmaer bij de verzorging van Perks dichterlijke nalatenschap. Flanorlid. Was in 1885 één der oprichters, en tot zijn dood redactie-secretaris van De Nieuwe Gids.

KULK, Tonius Cornelius van der. 1835-1911. Oorspronkelijk predikant, later journalist. Van 1869 tot 1903 redacteur van het Vaderland, van 1878 tot 1909 redacteur van de Tijdspiegel.

LAURILLARD, Elize. 1830-1908. Theoloog en letterkundige. Schrijver van talloze werken op godsdienstig, sociaal en literair gebied. Vooral populair door berijmde vertellingen en puntig geformuleerde levenswijsheid. Predikant te Amsterdam sedert 1862.

LEEUWEN, Jan van - Jzn. 1850-1924. Classicus; eerst leraar aan het Amsterdamse Gymnasium; in 1884 als opvolger van Cobet hoogleraar te Leiden, tot 1914. Flanorlid.

LENNEP, Warner Willem van. 1833-1903. Jongste zoon van David J. van Lennep. Jurist en literator; lange tijd Wethouder van Onderwijs te Amsterdam. In 1879 vertaalde hij Keats' Hyperion en droeg deze voortreffelijke bewerking, voorzien van belangrijke aantekeningen, op aan de ‘Dinsdagsche vriendenkring’ bij Alberdingk Thijm.

LOVENDAAL, Gijsbertus Wilhelmus. Geb. 1847. In verschillende onderwijsfuncties te Cuijk werkzaam. Van hem verschenen enige bundels eenvoudige zangerige, soms moraliserende liedjes, o.a. Lentedagen (1880) en Lied der Liefde (1880).

MONT, Karel Maria Polydoor. 1857-1931. Vlaams dichter en cultuurhistoricus; welsprekend redenaar, en als zodanig een der leiders van de Vlaamse beweging. In 1880 verwierf hij de vijfjaarlijkse staatsprijs voor Vlaamse letterkunde met zijn bundel: Gedichten.

MULLER, Hendrik Clemens. 1855-1927. Classicus, in 1880 als leraar benoemd aan het Sted. Gymnasium te Amsterdam. Werkte mee aan de Spectator. Schreef o.a. Gedichten (1878); Een woord over Multatuli (1883) en verschillende vertalingen. Een volledige lijst van zijn geschriften, met foto en autobiografische inleiding werd bij zijn 60ste verjaardag gedrukt. Flanorlid.

OYENS, Johannes Christiaan de Marez. 1845-1911. Jurist; advocaat te Amsterdam; minister van Waterstaat in het Ministerie-Kuyper (1901-1905); later nog één jaar lid van de Eerste Kamer.

PAAP, Willem Anthony. 1856-1923. Opgeleid voor onderwijzer, later door financiële hulp van Zürcher jurist geworden. Omstreeks 1880 één der meest op de voorgrond tredende jongeren. Flanorlid. Werkte o.a. mee aan de Ned. Spectator en de Amsterdammer. Stond

in correspondentie met Multatuli, Vosmaer e.a. Was mede-oprichter van de Nieuwe Gids, doch slechts één jaar redacteur. Zijn bekendste werk is Vincent Haman (1898).

PERK, Jacques Fabrice Herman. 10 Juni 1859-1 November 1881. Zoon van Ds. M.A. Perk; vriend van Kloos, Van der Goes, Paap en vele andere jongeren omstreeks 1880. Enkele poëtische, critische en journalistieke bijdragen werden gepubliceerd in de Ned Spectator, Nederland, de Amsterdammer en de Tijdspiegel. Precies een jaar na zijn vroege dood verscheen een keuze uit zijn nagelaten poëzie, voorzien van een sympathiek levensbericht door Vosmaer en een magistrale inleiding door Kloos.

PIERSON, Allard. 1831-1896. Opgeleid voor predikant, later theologisch privaat-docent en buitengewoon hoogleraar te Heidelberg, vanwaar hij in 1874 vertrok. Sinds 1877 hoogleraar in de Aesthetica, de kunstgeschiedenis en de nieuwe letteren te Amsterdam. Schrijver van talloze verhandelingen.

POTGIETER, Everhardus Johannes. 1808-1875. Koopman en zeer begaafd letterkundige. Oprichter van de Gids en erkend leider van de daarvan uitgaande beweging. Dichter van o.a.: ‘Florence’ en ‘De nalatenschap van den Landjonker’.

ROOSES, Max. 1839-1914. Vlaams criticus en kunsthistoricus; leraar Ned. taal en letterkunde te Namen, later te Gent. Speelde een belangrijke rol in de Vlaamse beweging, als ook in de liberale partij te Antwerpen. Eén der beste Rubenskenners van zijn tijd.

ROP, Antoon Leonard de. 1837-1895. Hoofd van een Openbare lagere school te Amsterdam. Gevierd schrijver van kinderboeken en van enkele bundels gedichten, o.a. Duinbloemen (1879).

SCHAEPMAN, Hermanus Johannes Aloysius Maria. 1844-1903. Katholiek theoloog, literator en politicus. Hield op 5 Februari 1879 de herdenkingsrede over Vondel. Zijn bekendste werk is de ‘Aya Sofia’ (1886); door Kloos vernietigend beoordeeld.

SCHIMMEL, Hendrik Jan. 1823-1906. Schrijver van historische romans en toneelspelen; mede-oprichter van het Toneelverbond. Redacteur van verschillende tijdschriften o.a. de Gids (1851-1857) en Nederland. Gedurende vijftien jaren was Schimmel directeur van de Amsterdamse Credietvereniging.

SPRUYT, Cornelis Rellaar. 1842-1901. Wis- en natuurkundige en wijsgeer, sinds 1877 hoogleraar in de Wijsbegeerte te Amsterdam. Kantiaan. Schreef vele werken op philosophisch en sociaal gebied.

STOKVIS, Barend Joseph. 1834-1902. Medicus; in 1874 benoemd tot hoogleraar in de algemene pathologie en de inwendige geneeskunde aan het Amsterdamse Athenaeum; in 1877 benoemd aan de pas gestichte Gemeentelijke Universiteit

te Amsterdam tot hoogleraar in de algemene pathologie, pharmacodynamie en kliniek. Geconsulteerd door de fam. Perk tijdens Jacques' laatste ziekte.

THEURIET, André. 1833-1907. Frans dichter en romanschrijver; jurist; jarenlang ambtenaar aan het Ministerie van Financiën.

THIJM, Josephus Albertus Alberdingk. 1820-1889. Romantisch dichter en prozaïst; tijdschriftredacteur; criticus en autodidactisch cultuur-historicus; katholiek emancipator. Oorspronkelijk handelaar, later uitgever, sinds 1876 hoogleraar aan de Academie van beeldende kunsten te Amsterdam. Te zijnen huize kwam Dinsdagsavonds een literaire kring bijeen, waartoe ook Jacques Perk toegang heeft gehad. In 1880 verscheen van Thijms hand een nogal ingrijpende Warenar-bewerking.

VALETTE, Gerard. (Eigenlijk geheten: G.J.P. de la Valette) 1853-1922. Maakte enige naam met een bundel Indische schetsen: Baren en Oudgasten (1880). Medewerker aan de Spectator.

VOS, Jan Cornelis. Geb. 1855. Toneelspeler en vertaler, eerst student in de Rechten, daarna in de Letteren. Flanorlid. In 1876 verbonden aan Het Nederlandsch Tooneel; ook docent aan de Toneelschool. Oprichter en redacteur van De Lantaarn (1885).

VOSMAER, Carel. 20 Maart 1826-12 Juni 1888. Behalve de jaren 1852-1856 steeds woonachtig te 's Gravenhage, na '56 als substituut-griffier van het Provinciaal Gerechtshof, later in dezelfde functie bij de Hoge Raad der Nederlanden, sinds 1873 als ambteloos letterkundige en cultuur-historicus. Schrijver van o.a. Vogels van diverse pluimage (1872-'75); Londinias (1873); Amazone (1880). Homerus-vertaler. Redacteur van de Nederlandsche Spectator (pseudoniem: Flanor). Correspondeerde met talloze letterkundigen en geleerden van zijn tijd, waaronder veel buitenlanders.

WOLFF, Didericus Engelbert Willem. 1823-1890. Theoloog en literator; sinds 1862 leraar klassieke talen aan het Ned. Israëlietisch Seminarium. Medewerker aan enkele tijdschriften, o.a. de Gids. Leraar van Perk voor privaatlessen Latijn en Grieks.

ZÜRCHER, Johannes Wilhelm Cornelis Anton. 1851-1905. Linguist, literator en schilder. In 1879 gehuwd met Wilhelmina Elisabeth Maria Gompertz, een schatrijke roomse weduwe, 17 jaar ouder dan hij. Het huwelijk werd tien jaar later ontbonden. Zürcher promoveerde in 1879 te Berlijn; gaf in 1880 Sartor Resartus van Th. Carlyle in vertaling uit. Hij sprak en schreef 15 talen en was van 25 andere behoorlijk op de hoogte. Vriend van Multatuli, Paap en vele andere kunstenaars. Een man van geniale maar onbeheerste aanleg.